

**T.C.
TÜRK PATENT ENSTİTÜSÜ
MARKALAR DAİRESİ BAŞKANLIĞI**

**COĞRAFİ İŞARETLERİN TESCİLİ VE DENETİMİ ÜZERİNE
FARKLI ÜLKE SİSTEMLERİNİN İNCELENMESİ VE TÜRKİYE
UYGULAMASI**

UZMANLIK TEZİ

NEŞE İLOĞLU

ANKARA-2014

T.C.
TÜRK PATENT ENSTİTÜSÜ
MARKALAR DAİRESİ BAŞKANLIĞI

COĞRAFİ İŞARETLERİN TESCİLİ VE DENETİMİ ÜZERİNE
FARKLI ÜLKE SİSTEMLERİNİN İNCELENMESİ VE TÜRKİYE
UYGULAMASI

UZMANLIK TEZİ

NEŞE İLOĞLU

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. FERHAT CANBOLAT

ANKARA-2014

ÖNSÖZ

“Coğrafi İşaretlerin Tescili ve Denetimi Üzerine Farklı Ülke Sistemlerinin İncelenmesi ve Türkiye Uygulaması” isimli tez çalışmasında Türkiye’de ve dünyada coğrafi işaretlerin tescil ve denetim uygulamaları incelenmiştir.

Çalışmalarımın her aşamasında yapıcı eleştirilerini ve katkılarını benden esirgemeyen değerli hocam sayın Doç. Dr. Ferhat CANBOLAT’a en içten teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim. Ayrıca tezin biçimlendirilmesi ve Fransızca metinlerin çevirisi konularında verdikleri desteklerden dolayı mesai arkadaşlarım Dilan KARATEPE ve Oğuz S. URAL’a teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, çalışmalarım süresince, birlikte geçireceğimiz zamanlarından çaldığım oğullarım A. Faruk, R. Kerem ve Kemal ile beni her şekilde destekleyen sevgili eşim Selim İLOĞLU’na sabırları ve anlayışlarından dolayı en içten duygularıyla teşekkür ederim.

Neşe İLOĞLU
ANKARA, 2014

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

COĞRAFİ İŞARET KAVRAMI

1.1. Coğrafi İşaretin Tanımı, Unsurları ve Tarihçesi	3
1.1.1. Tanım	3
1.1.2. Coğrafi İşaretlerin Unsurları	4
1.1.2.1. Ürün	5
1.1.2.2. Belirli Bir Coğrafya	7
1.1.2.3. Ürünün Belirli Bir Karakteristik Özellik Kazanmış Olması.....	8
1.1.2.4. Ürünün Karakteristik Özellikleri ile Coğrafi Köken Arasında Bağlantı Olması.....	8
1.1.3. Tarihçe	9
1.2. Coğrafi İşaret Türleri.....	12
1.2.1. Uluslararası Sistemlerde Kullanılan Kaynak Belirten İşaretler.....	12
1.2.1.1. Kaynak İşareti (Indication of Source).....	13
1.2.1.2. Menşe (Köken) Adı (Appellation of Origin, Designation of Origin).....	14
1.2.1.3. Mahreç İşareti (Geographical Indication).....	14
1.2.1.4. Tescilli Köken (Menşe) Adı ve Tescilli Mahreç İşareti	15
1.2.1.5. Geleneksel Özelliği Garanti Edilmiş Ürün (Traditional Specialities Guaranteed-TSG)	15
1.2.3. Türk Hukukunda Kaynak Belirten İşaretler.....	17
1.2.3.1. Menşe Adı.....	18
1.2.3.2. Mahreç İşareti	19

1.3. Coğrafi İşaretlerin İşlevleri.....	21
1.3.1. Coğrafi İşaretlerin Asli İşlevleri	22
1.3.1.1. Ayırt Edicilik İşlevi.....	22
1.3.1.2. Kaynak Belirtme İşlevi	22
1.3.1.3. Kalite ve Garanti Belirtme İşlevi	23
1.3.1.4. Tanıtım Yapma İşlevi.....	23
1.3.2. Coğrafi İşaretlerin Tali İşlevleri	24
1.3.2.1. Geleneksel Bilgi ve Kültürel Değerleri Koruma İşlevi.....	24
1.3.2.2. Ülke Tanıtımına Katkı İşlevi.....	24
1.3.2.3. Yerel Kalkınmayı Sağlama ve Göçü Önleme İşlevi	25
1.4. Coğrafi İşaretlerin Tescili ve Denetimi	26
1.4.1. Coğrafi İşaretlerin Tescili	26
1.5.2. Coğrafi İşaretlerin Denetimi	26

İKİNCİ BÖLÜM

COĞRAFI İŞARETLERLE İLGİLİ ULUSLARARASI ANLAŞMALAR ve AVRUPA BİRLİĞİ DÜZENLEMELERİ

2.1. Uluslararası Anlaşmalar	29
2.1.1. 20 Mart 1883 Tarihli Sınai Mülkiyetin Korunması Hakkında Paris Sözleşmesi	29
2.1.2. 14 Nisan 1891 Tarihli Sahte veya Aldatıcı Mahreç İşaretlerinin Engellenmesi Hakkında Madrid Anlaşması	30
2.1.3. 1958 Tarihli Menşe Adlarının Korunması ve Uluslararası Tescili Hakkında Lizbon Anlaşması.....	31
2.1.4. 15 Nisan 1994 Tarihli Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPs).....	33
2.2. Avrupa Birliği Düzenlemeleri	36
2.2.1. 2081/92 Sayılı Tarım ve Gıda Maddelerine İlişkin Mahreç İşaretleri ve Menşe Adlarının Korunması Hakkında Konsey Tüzüğü.....	36
2.2.2. 510/2006 Sayılı Tarım Ürünleri ve Gıda Maddelerinde Coğrafi İşaretlerin ve Menşe Adlarının Korunması Hakkında Tüzük	38
2.2.3. 2012/1151 Sayılı Tarım Ürünleri ve Gıda Maddeleri Hakkında Kalite Tasarısı Hakkında Avrupa Konseyi Tüzüğü.....	42
2.2.3.1. Korunan Kaynak İşaretleri	43

2.2.3.2. Başvuru Hakkına Sahip Olanlar ve Başvuru Şartları.....	44
2.2.3.3 Koruma Kapsamındaki Ürün Grupları.....	45
2.2.3.4. Korunamayacak Adlandırmalar	46
2.2.4. Şaraplar ve Alkollü İçeceklere Ait Tüzükler	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA COĞRAFI İŞARETLERİN TESCİLİ VE DENETİMİ İLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ UYGULAMALAR

3.1. Fransa’da Coğrafi İşaretlerin Tescili Ve Denetimi	50
3.1.1.Genel Bakış.....	50
3.1.2. Tescil.....	51
3.1.2.1. INAO’nun Yapısı	52
3.1.2.2. INAO’nun Görevleri	53
a) Kontrollü Köken Adlandırması.....	54
b) Korunan Menşe Adı (PDO) ve Mahreç İşareti (PGI)	54
c) Kırmızı Etiket.....	55
d) Organik Tarım.....	55
e) Geleneksel Özellikli Ürün (TSG)	55
3.1.2.3. Tescil Prosedürü.....	56
a) Başvuru Sahibi	56
b) Ürünün Adı	57
c) Ürünün Tipi.....	57
d) Ürünün Açıklanması	57
e) Üretim Yapılabilecek Coğrafi Alanın Sınırları	58
f) Üretim Şekli	58
g) Ürün İle Coğrafi Alan Arasındaki İlişkinin İspatı.....	59
h) Denetimin Nasıl Yapılacağıının Belirlenmesi.....	60
i) Coğrafi İşaretin Etiketlenmesi Hakkında Kurallar.....	60
3.1.3. Denetim.....	61
3.1.4. Örnek Bir Ürün: Comte Peyniri.....	72
3.2. Amerika Birleşik Devletleri’nde Coğrafi İşaretlerin Tescili ve Denetimi	78
3.2.1. ABD’de Kaynak Belirten İşaretlerin Korunması.....	78

3.2.1.1. Garanti Markası Kapsamında Koruma	79
3.2.1.2. Ortak Marka Kapsamında Koruma	81
3.2.1.3. Ticari Marka ve Örfi Hukuk Kapsamında Koruma	81
3.2.1.4. Coğrafi Kaynak Belirten İşaretlerin Korunmasında Kullanılan Marka Çeşitlerinin Karşılaştırılması.....	82
3.2.2. Tescil ve Denetim	84
3.4. Avrupa Birliği'nde Coğrafi İşaretlerin Tescil ve Denetimi.....	86
3.4.1. Başvuru ve Tescil.....	86
3.4.2. Tescilli Coğrafi İşaretlerin İçeriklerinde Değişiklik Yapılması veya İptali Talebi.....	89
3.4.3. Denetim	90
3.4.3.1. Ürünün Spesifikasyonlar Açısından Denetimi	91
a) AB'ye Üye Ülkelerde.....	91
b) AB Üyesi Olmayan Ülkelerde	92
3.4.3.2. İşaretlerin Kullanımının Denetimi	92

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE COĞRAFI İŞARETLERİN TESCİLİ ve DENETİMİ

4.1. Tescil Mevzuatı	94
4.1.1. Tanımlar.....	96
4.1.2. Başvuru Hakkı, Tescile Konu Olabilecek Ürünler, Başvuru Koşulları ve İnceleme.....	97
a) Başvuru Yapma Hakkı	97
b) Tescile Konu Olabilecek Ürünler	99
c) Başvuru Koşulları	100
d) İnceleme ve Yayın Sonrası İşlemler	103
e) Coğrafi İşaretin Hükümsüzlüğü.....	104
4.2. Denetim	104
4.2.1. Mevzuat Hakkında.....	104
4.2.2. Coğrafi İşaretlerin Denetimi Konusunda Mevcut Uygulamalar ve Yaşanan Sorunlar.....	107
4.3. 555 Sayılı KHK'da Değişiklikler Öngören Kanun Tasarısı ile Getirilen Değişiklik ve Yenilikler	111

4.3.1. Tanımlar.....	111
4.3.2. Başvuru Hakkı	112
4.3.3. İtiraz Hakkının Genişletilmesi	113
4.3.4. İlan Süresinin Kısaltılması.....	113
4.3.5. Uzlaşma	113
4.3.6. Coğrafi İşaretin Kapsamında Değişiklik Yapılması	114
4.3.7. Denetim Maddesinde Değişiklik	114
SONUÇ.....	116
KISALTMALAR	122
TABLolar	123
ŞEKİLLER	124
KAYNAKÇA	125

ÖZET

Sınai mülkiyet haklarından bir olan coğrafi işaretlerin tescil ve denetim süreçleri üzerine hazırlanmış olan bu çalışmada öncelikle coğrafi işaret kavramı üzerinde durulmuş, sonrasında da uluslararası düzenlemeler ve anlaşmalar incelenmiştir. Coğrafi işaretlerin tescili ve denetimi ile ilgili olarak iki ülke ve bir de uluslararası koruma sağlayan Avrupa Birliği sistemi ele alındıktan sonra Türkiye’de sistemin nasıl işlediği üzerinde durulmuştur.

Coğrafi işaret koruması özellikle Avrupa Kıtası ülkelerinde 20. yüzyılın başlarından itibaren önemsenen bir konu olmuştur. Coğrafi kaynağı ile özdeşleşmiş birçok ürüne sahip olan Türkiye’de ise çok yakın zamanda yürürlüğe giren düzenlemeler ile koruma sağlanmaya çalışılmaktadır.

Çalışma içeriğinde, coğrafi işaret koruması açısından en önemli unsurlardan olan etkili ve yeterli bir mevzuat ile güçlü kurumsal yapıların varlığı konusunda ülkemizde eksiklikler olduğu görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında, coğrafi işaretlerin etkin bir şekilde korunabilmesi için öncelikle mevzuatın iyileştirilmesi ve kurumsal yapıların güçlendirilmesi gerekmektedir.

ABSTRACT

In this study that has been prepared about the procedures of registering and controlling of geographical indications which is one of the industrial property rights, first of all the concept of geographical indication has been focused on, and then the international agreements and regulations has been analyzed. After handling the registering and controlllig of geographical indication system of two countries and the European Community which ensures international protection, the Turkish system has been emphasized.

The protection of geographial indications has been important especially in the Continent of Europe, from the beginnig of the twentieth century. In Turkey that have got a lot of product which has been identified with its geographical source, the protection has been aimed to provide by the regulations that has been entered into force quite recently.

In the content of this study, the lack of strong organizational structures and effective and sufficent legislation, which is the most important element for the protection of geographical indicatons, has been observed in our country. In this perspective, first of all, the legislation should be improved and the organizational structure should be strengthened for effective protection of geographical indications.

GİRİŞ

Marka, patent ve tasarım gibi bir sınai mülkiyet hakkı olan coğrafi işaretler, dünya genelinde geçtiğimiz yüzyılın sonlarından itibaren itibar görmeye başlamıştır. Standartlaşan üretim ve tüketim alışkanlıkları ile sınırları kalmayan dünyada insanların artık farklılıkların önemini kavradığı ve özellikle yerellik ve gelenekselliğin ön plana çıktığı görülmektedir. Yerelin global karşısında ayakta duramadığı küresel piyasalarda, tüketicilerin tercihlerinin yerele doğru kayması sonucu geleneksel yöntemlerle ve belli bir bölgeye bağlı olarak üretilen ürünler tüketiciler nezdinde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Özellikle standardize olmuş sağlıksız gıdaların her yeri sarması ve bunun sonucu olarak çeşitli sağlık problemlerinin ortaya çıkışı da yerele doğru kayışın önemli sebeplerinden biridir.

Coğrafi işaret, belirli bir yöreye bağlı olarak üretilen ürünlerin tanımlanmasında kullanılan ibarelerden biridir. Tarih boyunca önce kaynak işaretleri olarak ortaya çıkan bu tür işaretler sonrasında mahreç işaretine dönüşmüştür. En tipik kaynak işareti sayılan menşe adı tanımının da yapılmasından sonra anlaşma ve düzenlemelerde coğrafi işaret ibaresi kullanılmaya başlanmıştır. Coğrafi işaret öyle bir ibaredir ki; üzerinde bulunduğu ürünün belli bir toprak parçası ile ilişkisini ortaya koyar. Daha açık ifade edecek olursak; ürün, karakteristik özelliklerini ve kalitesini bu toprağa, bu toprak üstünde tarih boyunca yaşanan tecrübeler ve orada yaşayan insanların yeteneği ve bilgisine borçludur.

Özet olarak coğrafi işaretler, belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibarıyla kökenin bulunduğu bir yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü gösteren işaretlerdir. Bir ürünün coğrafi işaret tescili altında korunması ise, o ürünün üretim tekniğinin garanti altına alınmasını sağlar. Böylece geleneksel bilgi ve yerel çeşitlilik yok olma riskine karşı korunmuş olur.

Coğrafi işaretler, ürünlerin kaynağının çok daha fazla anlam ifade etmeye başladığı dünyamızda, ürünleri nitелеmek ve tüketiciye tanıtmak amacıyla etkin bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Coğrafi kaynağı ile sıkı sıkıya bağlı ürünlerin üretim yöntemlerinin tescil ile garanti altına alınması ve sonrasında coğrafi işaretin piyasada tüketicileri yanıltmadan etkili bir şekilde kullanıldığının denetlenmesi coğrafi işaretli ürünlerin korunması için gerekli olan işlemlerdir. Bu amaçla dünya genelinde ürünlerin coğrafi kaynağını belirten işaretlerin kullanımını düzenleyen çeşitli kanunlar yapılmış ve bu alanda çeşitli uluslararası anlaşmalar imzalanmıştır.

Türkiye’de ise 1995 yılından itibaren coğrafi işaretler kendine özgü bir yasal düzenlemeye kavuşmuştur. Söz konusu düzenleme kapsamında yapılan tescillerin, tescil ile sağlanması amaçlanan korumaya etkin bir şekilde hizmet edebildiğini henüz söylemek mümkün olmasa da, son yıllarda konu ile ilgili kurumsal düzeyde farkındalık artarken bu alanda yapılan çalışmalar da çeşitlenmiştir. Özellikle dünya genelindeki iyi uygulamalar incelenerek mevzuat iyileştirilmeye çalışılırken, sivil toplum kuruluşları ve piyasa aktörleri arasında da coğrafi işaretlerle ilgili etkileşimler yaşandığı görülmektedir.

Bu çerçevede, dünya üzerinde coğrafi işaretlerin tescili ve denetimi ile ilgili çeşitli uygulamaların incelenmesinin koruma sistemi içinde yer alan aktörler açısından önemli olduğu düşünülmüştür. Bu amaçtan yola çıkarak hazırladığımız çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. İlk olarak coğrafi işaretin tanımı, unsurları, türleri ve işlevleri üzerinde durularak coğrafi işaret korumasının önemini anlatmaya çalışacağız. İkinci bölümde uluslararası platformda kabul edilen anlaşmalara ve Avrupa Birliği’nde koruma sağlayan düzenlemelere yer verildikten sonra başarılı bir uygulama olarak Fransa sistemi ve Türkiye’den farklı bir koruma sistemine sahip olan Amerika Birleşik Devletleri uygulaması incelenecektir. Son bölümde ise Türkiye uygulaması incelenerek coğrafi işaretlerin korunması alanında mevcut durumumuz ve atılabilecek adımlar üzerinde durulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

COĞRAFI İŞARET KAVRAMI

1.1. Coğrafi İşaretin Tanımı, Unsurları ve Tarihçesi

1.1.1. Tanım

Coğrafi işaret hakkında ulusal ve uluslararası hukuki düzenlemelerde farklı tanımlar yapılmıştır. Bu düzenlemelerin bazılarında sadece coğrafi işaret tanımı yapılmışken, bazılarında coğrafi işaret çeşitleri olarak kabul ettiğimiz mahreç işareti, kaynak işareti, geleneksel özellikli ürün ve menşe adı¹ gibi kavramların tanımları bulunmaktadır.

Bugünkü anlamıyla coğrafi işaret kavramını tanımlayan ilk düzenleme olan Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPs)'na² göre coğrafi işaretler; “*üye bir ülkenin toprağından veya bu toprak üzerinde yer alan bir bölge veya yöreden kaynaklanan, belirgin bir niteliğı, ünü(itibar) veya diğere özellikleri itibarıyla esas olarak bu coğrafi menşeye atfedilen ürünleri tanımlamak için kullanılan işaretlerdir*” şeklinde tanımlanmaktadır.

¹ Coğrafi işaret tescilinde kullanılan biçimi olan mahreç işareti, kaynak işareti, geleneksel özellikli ürün ve menşe adı hakkında ayrıntılı inceleme coğrafi işaret çeşitlerinin incelendiğı başlık altında yer almaktadır.

² TRIPs (The Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights): Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması, Dünya Ticaret Örgütü'nün kuruluş anlaşması ekinde yer alan ve sımai mülkiyet haklarını düzenleyen anlaşmadır. 1994 yılında imzalanmıştır. Anlaşma metni için bkz. http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips.pdf.

Bu tanım Lizbon Anlaşması³'nin ikinci maddesinde yer alan menşe adı tanımına dayanmaktadır. Bu sözleşmeye göre menşe adı; *“kalitesi ve karakteristik özellikleri, doğal ve beşeri faktörler de dahil olmak üzere, tamamen veya esas itibarıyla kökeni bulunduğu bölgeden kaynaklanan bir ürünü belirten, bir ülkenin, bölgenin ya da yörenin coğrafi adıdır”*.

Türk Hukuk Sistemi'nde ise 555 Sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (555 Sayılı KHK)'nin üçüncü maddesinde ve 555 Sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Uygulama Şekli Gösterir Yönetmelik (555 Yönetmelik)'in ikinci maddesinde *“coğrafi işaret, belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibarıyla kökenin bulunduğu bir yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü gösteren işaretlerdir”* şeklinde bir coğrafi işaret tanımı yapılmıştır.

Yukarıda verilen tanımlar ışığında; *“coğrafi işaretler, ününü ve kalitesini belirli bir coğrafi alana borçlu olan ürünleri adlandırmak için kullanılan ibarelerdir”* diyebiliriz. Bu aşamada coğrafi işaretlere birkaç örnek vermek yerinde olacaktır. Ülkemizden Kayseri Pastırması, Malatya Kayısı, Aydın İnciri, İzmit Pişmaniyesi ve dünyadan Rokfor Peyniri, Bordeaux Şarabı, Idaho Patatesi, İskoç Viskisi, İsviçre Saatleri ve hatta İsviçre Bankacılık Hizmetleri gibi ürünler adlarındaki coğrafi bölgeden elde ettikleri ün sayesinde tüketici gözünde başka bir yer edinmiş olan coğrafi işaret tescilli ürünlerdir. Yani coğrafi işaretli ürünler sahip oldukları değerleri bağlı bulundukları coğrafi alana borçludurlar.

1.1.2. Coğrafi İşaretlerin Unsurları

555 Sayılı KHK'da yer alan *“belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibarıyla kökenin bulunduğu bir yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü gösteren*

³ Lizbon Anlaşması (The Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and Their International Registration): Köken Adlarının Korunması ve Uluslararası Tescili Hakkında Lizbon Anlaşması, 1958 yılında imzalanmıştır. Anlaşma metni için bkz. http://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=285856.

işaret” şeklindeki hukuki tanımı referans alarak coğrafi işaretlerin unsurlarını inceleyebiliriz. Buna göre coğrafi işaretlerin unsurları şunlardır:

- Ürün
- Belirli bir coğrafi alan
- Ürünün belirli özellikleri itibarıyla ün kazanmış olması
- Ürünün karakteristik özellikleri ile coğrafi köken arasında bağlantı olması

Aşağıda bu unsurlar ayrıntılarıyla incelenmiştir.

1.1.2.1. Ürün

Coğrafi işaret korumasından bahsedebilmek için öncelikle bir ürünün var olması gerekmektedir. “Ürün” ün Türk Dil Kurumu’na göre kelime anlamı “doğadan elde edilen, üretilen yararlı şey, mahsul” dır. Söz konusu ürün, hem ticarete konu bir meta olma özelliğine sahip olmalı hem de yerel veya geleneksel özellikli bir ürün olmalıdır. Bu noktada yerel ve geleneksel ürünün özelliklerini incelemek faydalı olacaktır.

Coğrafi işaretli ürünlerin karakteristik özelliklerinden bahsederken kullanılan yöresel, geleneksel ve yerel kavramlarının çoğu zaman aynı durum için bazen de birbirlerinin yerine yanlış bir şekilde kullanıldığını görmekteyiz. Türk Dil Kurumu’nda; “yerel” kelimesi İngilizce “local” kelimesinin karşılığı olarak “yöresel, bir yere, bir bölgeye ilişkin olan” şeklinde tanımlanmaktadır. “Yöresel” kelimesinin anlamına bakıldığında ise “belli bir yöre ile ilgili, yerel, mahallî, mevzii, lokal, belli bir yöreye özgü” şeklindeki tanımı görüyoruz. Yani Türkçe’deki yerel ve yöresel kelimeleri birbirlerinin yerine kullanılan, aynı anlamı taşıyan kavramlardır.

“Geleneksel” kavramı ise Türk Dil Kurumu’na göre “geleneğe dayanan, gelenekle ilgili olan” dır. “Gelenek” ise yine aynı kaynaktan İngilizce “traditional” kelimesinin karşılığı olarak “bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla

saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar” şeklinde tanımlanır. O halde geleneksel terimi, içinde çok daha farklı unsurlar barındırmakta iken yerel ve yöresel terimlerinin sadece bir coğrafi alana bağlı olan kavramlar için kullanıldığını söyleyebiliriz. Malatya’nın toprağından başka bir yerde üretilemeyen Malatya Kayısısı yerel bir ürün iken, Antep Baklavası yıllar içinde olgunlaşarak günümüze gelmiş olan bir üretim metodu ve bilgisini içerdiğinden geleneksel bir üründür.

Yerel ve geleneksel ürünleri diğer ürünlerden ayıran özelliklerin en önemlileri; doğal özellikleri, beşeri özellikleri ve tarihsel derinlikleridir.⁴ Bir ürünün coğrafi işaret koruması hakkı kazanabilmesi için en hayati unsurlardan biri doğal özelliklerdir. Ürünün üretildiği bölge ile arasındaki bağ bölgenin iklimi, yeryüzü şekilleri, toprak yapısı ve bitki örtüsü gibi doğal unsurlarla ilişkilidir. Geleneksel üretim yöntemleri sonucu ortaya çıkan ürünler elbette ki insana bağlı olarak ortaya çıkacaktır. Bu da coğrafi işaretlerin doğal özelliklerinden sonra en önemli ikinci unsur olan beşeri özellikleri oluşturur. Üretim sürecinin çağımızdaki gibi makineleşmesi, insanlık tarihini düşündüğümüzde çok da eski bir olgu sayılmaz. Öyleyse, özellikle yerel ve geleneksel ürünler söz konusu olduğunda beşeri faktörler önem kazanmaktadır. Bir bölgedeki üretici ve aynı zamanda tüketici konumunda olan insanların bilgi ve becerilerinin geleneksel yöntemlerle birleşmesi ile ortaya çıkan üretim ve tüketim biçimleri yerel ürünleri ortaya çıkarmıştır. Bu aynı zamanda yerel ürünlerin, doğal ve beşeri özelliklerinin yanı sıra üretildikleri coğrafi alan ile aralarındaki tarihsel bağ ortaya koymaktadır.

Geleneksel özellikli ürünlerimiz için AB uygulamasında olduğu gibi ayrıca bir koruma alanı bulunmadığından, 555 Sayılı KHK kapsamında korunan kavramların yerel ve geleneksel özellikli ürünlerden oluştuğunu ifade edebiliriz. Çalışmamızda ise coğrafi işaretli ürünleri anlatırken yerel kelimesini daha çok tercih edeceğiz.

⁴ Demirer, R.; “Yöresel Ürün ve Coğrafi İşaretler: Fransa ve Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, Doktora Tezi, Antalya, 2010, s. 38.

1.1.2.2. Belirli Bir Coğrafya

Coğrafi işaret korumasındaki diğer unsur belirli bir yöredir. Coğrafi işaret koruma sistemlerinin anavatanı sayılan Fransa, yöre olgusuna çok fazla önem atfeder. “Terroir” ibaresi Türkçe’deki yöre kelimesinin eşi sayılır ve bu ibare coğrafi işaretli ürünlerin üretim bölgelerini tanımlar.

Özellikle menşe adları açısından baktığımızda, ürünün hammaddesinin belirlenen coğrafi alandan temin edilmiş olması önem arz etmektedir. Uluslararası terminolojiyi incelediğimizde coğrafi işaretli ürün tanımlarında en fazla kullanılan ibareler Fransızca “terroir” ve İngilizce “local” dir. Her ikisi de “yerel, yöresel” anlamına gelse de özellikle “terroir” kavramı çok başka bir şeye karşılık gelmektedir. Şöyle ki; Fransızca’da yöre sözcüğü “bölge, alan” ile eşanlamlı iken “terroir”, “tarıma elverişlilik açısından değerlendirilen geniş sınırlı toprak” şeklinde anlamı vardır. Bu öyle bir topraktır ki; kaynaklık ettiği ürün karakteristik özelliklerini neredeyse tamamen kendisine borçludur.

“Terroir” kavramı Fransa’da coğrafi işaretli ürünler için karakteristik özellik kaynağı olduğu kadar bu özelliklerin çeşitliliğine de sebebiyet veren etken olarak görülür. Belirli bir ürün için sınırları çizilmiş bir alanda aynı üretim tekniği ile üretilmiş olan ürünler arasında bile farklılıkların gözlemlendiği, Comte Peyniri arz zincirinde yer alan bir üretici tarafından şöyle dile getirilmektedir.

*“Terroir ile ürün arasında bir bağ var. İşte bu yüzden bir tane değil birden çok Comte Peyniri bulunmakta. Bu, bölgeler arasındaki farklılıklarla ilgili bir durum. Haut Jura’da üretilen Comte Peyniri ile Poligny’de üretilen aynı değil.”*⁵

⁵ Bowen, S.; “Geographical Indications: Promoting Local Products in a Global Market”, Doktora Tezi, University of Wisconsin, 2008, s. 111.

Comte Peyniri üretimi yapan süt üreticisinin de ürün ile bölge arasındaki bağın gücüne inandığını bu sözlerinden anlayabiliyoruz. Yöre kavramı ürünlerin coğrafi işaret olarak korunmaya hak kazanmalarındaki en önemli unsurlardan biridir.

1.1.2.3. Ürünün Belirli Bir Karakteristik Özellik Kazanmış Olması

Coğrafi işaretlere konu olan ürünler belirli özellikleri itibarıyla benzer ürünlere göre farklılaşmışlardır. Bu özelliklerini rüzgar, nem, yağış, toprak yapısı, sıcaklık ve güneşten yararlanma gibi doğal unsurlardan veya geleneksel bilgi ve üretim teknikleri gibi beşeri unsurlardan alabilir.⁶

Ürünün belirli bir karakteristik kazanmış olması Paris ve Madrid Anlaşmaları'nda aranmamıştır. Lizbon Anlaşması'nda ise ürünün karakteristik özellik kazanmış olmasının yanı sıra bir de kaliteden bahsedilmiştir. TRIPs Anlaşması da ürünün karakteristik özelliklerinin varlığını zorunlu kılar. “Belirgin bir niteliği, itibarı veya diğer özellikleri” haiz olması şartı ile ürünün sahip olması gereken özellikler arasına “itibar” da eklenmiştir.

1.1.2.4. Ürünün Karakteristik Özellikleri ile Coğrafi Köken Arasında Bağlantı Olması

Bir yörenin adının bir ürünün coğrafi işareti olabilmesinin temel şartı söz konusu ürün ile yöre arasında bir bağlantının bulunması zorunluluğudur. Bu bağlantı ürünün karakteristik özellikleri noktasında ortaya çıkacaktır. Ürünü tüketici nezdinde farklılaştıran, aynı kategorideki başka ürünlere karşı onu tercih ettiren özellikler belirli bir coğrafi alandan kaynaklanmıyorsa, ürünü coğrafi işaret koruması altına almak mümkün olmayacaktır.

Ancak, ürünün karakteristik özellikleri ile coğrafi köken arasında bulunması istenen bağın derecesi coğrafi işaret koruma türlerinden olan menşe adı ve mahreç

⁶ Gündoğdu, G.; Türk Hukukunda Coğrafi İşaretler, Beta Yayınları, İSTANBUL, 2006, s. 21.

işaretlerinin ikisinde de aynı olmayacaktır. Menşe adı korumasında tüm üretimin başka bir deyişle “tarladan çatala her bir aşamanın” belirli bir bölge ile ilişkilendirilmesi söz konusu iken, mahreç işaretinde belirli bir yöreden kaynaklanma yeterli olabilmektedir.

1.1.3. Tarihçe

Coğrafi işaretler, tarihsel süreç içinde ilk olarak ürünlerin üretildikleri bölgeleri gösteren kaynak işaretleri olarak ortaya çıkmış ve daha sonra sınai mülkiyet haklarına dahil olmuştur.

Coğrafi işaret korumasının doğuş süreci, katma değere sahip ürünlerin getirdiği ekstra menfaatin, ürünü taklit eden üreticilerin verdiği zararlardan korunmak amacıyla haklı üreticiler tarafından korunmaya alınmak istenmesi ve bu çerçevede gerekli kanuni düzenlemeler oluşturulması ile başlamaktadır.⁷

Kavramsal olarak kullanımın başlangıcının ne zaman olduğu konusunda farklı görüşler vardır.

Bir görüşe göre, coğrafi kaynak belirten işaretlerin kavramsal olarak kullanımı 12. yüzyılda ortaya çıkmıştır.⁸ Bu görüşün savunucularına göre, Orta Avrupa ve İngiltere’deki dokumacılar, ürünlerine karakteristik özellikler kattığını düşündükleri coğrafi bölgeleri etiketlerinde belirterek, coğrafi işarete benzer bir kullanım gerçekleştirmişlerdir. Ayrıca, koloniler arasında baharat ve benzer egzotik ürünlerin ticaretinin yapılması sırasında da, coğrafi köken ve ürün arasındaki ilişkinin ortaya çıktığı kabul edilebilir.

⁷ Kızıltepe, H.; “Türk Coğrafi İşaretler Mevzuatı, AB Mevzuatı İle Mukayesesi ve Bazı Önemli Ülkelerdeki Coğrafi İşaretler Mevzuatı”, Türk Patent Enstitüsü Uzmanlık Tezi, Ankara, 2005, s. 6.

⁸ Gündoğdu, s. 8.

Diğer bir görüşe göre ise, sanayi toplumuna geçmeden önce, göç eden topluluklar gittikleri yerlerde üretim alışkanlıklarını aynı şekilde devam ettirmişler ve bu doğrultuda kullandıkları ayırt edici işaretleri kullanmaya devam etmişlerdir ki; bu işaretler sanayi devriminden önce sadece coğrafi alanın ayırt edilmesi fonksiyonunu üstlenirken, sanayi devriminden sonra ürünlerin üretildiği işletmelerin ayırt edilmesi için ön plana çıkmış ve bu durum markaların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Coğrafi işaretlerin ortaya çıkışıyla ilgili olarak yukarıda verilen erken tarihi destekleyici bir örnek olarak, Venice yakınlarındaki Murano Adası'nda üretilen Murano camını gösterebiliriz. Bu ürün Ortaçağ'da esnaf birliklerinin ürünlerin coğrafi kaynaklarını göstermek için kullandıkları ibarelerden biridir. Bunlara birlik ya da esnaf markası da denilebilir.⁹

Coğrafi işaret korumasına konu olabilecek ürünlerin kavramsal açıdan değerlendirilmesi tarihsel olarak bu kadar eskilere dayansa da, hukuksal düzlemde korumanın derinliği hakkında aynı şeyi söylemek mümkün olmamaktadır. Coğrafi işaretlerin uluslararası platformda günümüzdeki şekliyle korunması ilk olarak Sınai Mülkiyetin Korunması Hakkında Paris Sözleşmesi¹⁰ ile gerçekleşmiştir. Bu sistemin dışında kalan Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde ise garanti markası olarak sağlanan koruma 1946 tarihli Lanham Kanunu¹¹ ile mümkün olmuştur.¹²

⁹ Menapace, L.; "Geographical Indications and Quality Promotion in Food and Agricultural Markets: Domestic and International Issues", Doktora Tezi, Iowa State University, Iowa, 2010, s. 7.

¹⁰ Paris Sözleşmesi: 20 Mart 1883'te Paris'te imzalanan sözleşme ile ilgili ayrıntılı bilgi çalışmanın 2 nci bölümünde yer almaktadır. Anlaşma metni için bkz. http://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=288514.

¹¹ Lanham Kanunu (Lanham Act): Marka Kanunu olarak da bilinen ve ABD'de 1946 yılında yasalaşan, markaların korunması ile ilgili ilk kapsamlı federal kanundur. Anlama metni için bkz. <http://www.uspto.gov/trademarks/law/tmlaw.pdf>.

¹² Gündoğdu, s. 8.

Coğrafi işarete konu olabilecek ürünler hakkında kanuni düzenlemeler yaparak koruma altına alan ilk ülke Fransa'dır. Peşi sıra İtalya ve İspanya'nın da kalite belgeleri ile ilgili düzenlemeleri hazırlanmıştır. Ancak bu alandaki en önemli kargaşa uluslararası koruma adına yapılan düzenlemelerdir. Birçok anlaşma ve sözleşme yapılmış, dünyadaki farklı grupların savunduğu birbirinden farklı tanımlar ve koruma kapsamını içeren düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Bu görünümü itibarıyla günümüzde coğrafi işaret koruma sistemleri oldukça karmaşık bir hal almıştır.

Coğrafi işaretlerin uluslararası sistemde korunmaya başlaması ilk olarak Paris Sözleşmesi ile gerçekleşmiştir. Sonrasında Madrid¹³ ve Lizbon Anlaşmalarının yürürlüğe girmesiyle ortaya çıkan hukuki durum, TRIPs Anlaşması'nın coğrafi işaretli ürünlerle ilgili hala tartışılmalı maddeleri ile yeni bir merhaleye taşınmıştır. Bu çok uluslu düzenlemelerin yanında bir de Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin tamamında koruma sağlayan sistem mevcuttur. Bu sistemle ilgili olarak ilk düzenleme 1992 yılında yapılmış olup sırasıyla 2006 ve 2012 yıllarında bu düzenlemenin kapsamı daraltılıp genişletilerek iki düzenleme daha oluşturulmuştur. 2012 yılı itibarıyla yürürlükte olan düzenleme ve yukarıda bahsedilen tüm anlaşma ve sözleşmeler çalışmamızın uluslararası düzenlemeler ile ilgili bölümünde ayrıntılarıyla incelenecektir.

Son yıllarda tüm dünyada özellikle en dinamik sektörlerden olan gıda alanında yerel ürünlerin değerinin fark edilmesi ve bu ürünler için coğrafi işaret koruması yoluna gidilerek üreticilerin ve tüketicilerin serbest piyasa koşullarının negatif etkilerinden korunması ile ilgili uygulamalar artmıştır. Serbest piyasa koşullarında bilgi asimetrisi söz konusu olduğundan tüketicilerin satın aldıkları ürünlerin üretim süreci hakkında varsaydıkları kalite koşulları ile ilgili yanılgıya düşmeleri ihtimaldir. Bu ihtimalin ya da daha açık ifadeyle tehlikenin ortadan kaldırılması için var olan hukuki

¹³ Madrid Anlaşması: 1891 yılında imzalanan sözleşmenin tam adı; Sahte veya Aldatıcı Mahreç İşaretlerinin Engellenmesi Hakkında Madrid Anlaşması'dır. Anlaşma ile ilgili ayrıntılı bilgi çalışmamızın ikinci bölümünde yer almaktadır. Anlaşma metni için bkz. http://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=286779.

düzenlemeler ve uluslararası anlaşmalar üzerinde daha fazla çalışılmaya ve uygulamaların iyileştirilmesi yönünde adımlar atılmaya başlanmıştır.

1.2. Coğrafi İşaret Türleri

Ulusal ve uluslararası düzenlemelerde coğrafi işaretlerin türleri konusunda çok çeşitli içeriğe sahip bir terminolojinin var olduğunu söyleyerek işe başlamakta yarar görmekteyiz. Şöyle ki; coğrafi işaretlerin ilk olarak ortaya çıktığı bölgelerde ve ayrıca uluslararası anlaşma ve düzenlemelerde birbirinden farklı koruma adları oluşmuştur.

1.2.1. Uluslararası Sistemlerde Kullanılan Kaynak Belirten İşaretler

Coğrafi işaretlere ve coğrafi köken gösteren diğer işaretlere ilişkin olarak hüküm içeren ilk uluslararası anlaşma olan Paris Anlaşması'nda "indication of source" ve "appellation of origin"¹⁴ ibareleri kullanılmıştır. Daha sonra kabul edilen Madrid Sözleşmesi'nde ise "indication of source" ibaresi temel alınmıştır. 1958 tarihli Lizbon Sözleşmesi'nde "appellation of origin - köken (menşe) adı" karşımıza çıkar. AB düzenlemeleri olan 2081/92 ve 510/2006 sayılı tüzüklerde ise ilk kez kullanılan "geographical indication-mahreç işareti", "designation of origin-menşe adı", "protected designation of origin-tescilli menşe adı" ve "protected geographical indication-tescilli mahreç işareti" kavramları olaya başka bir boyut kazandırmıştır. 1994'te kabul edilen TRIPs Anlaşması'nda ise daha önceki anlaşmalardaki kavramlar yerine AB tüzüklerindeki "geographical indication" kullanılmıştır.¹⁵

¹⁴ Sırasıyla kaynak işareti ve menşe adı şeklinde dilimize çevrilen bu ibarelerden "indication of source" un bazen "mahreç işareti" yerine kullanıldığı görülmektedir. Aslında bu çok da hatalı olmayan bir çeviridir. Çünkü "mahreç" kelimesinin anlamı "kaynak, çıkış yeri" dir. Ancak kaynak işaretinin, mahreç işaretinden daha geniş kapsamlı bir adlandırmadır. bkz. Şekil 1.1.

¹⁵ Yıldız, B.; "Coğrafi İşaretlere ve Coğrafi Köken Gösteren Diğer İşaretlere İlişkin Olarak Uluslararası Sözleşmelerde ve Avrupa Birliği Hukukunda Kullanılan Kavramların Kapsamı ile Bu Kavramların Hukukumıza Uyarlanması Sorunu", Ankara Barosu, FMR, sayı 2008-2, s. 41-42.

Yabancı mevzuatta köken gösteren işaretlerle ilgili olarak kullanılan bu ibarelerin “kaynak işareti/göstergesi, mahreç işareti, menşe adı, coğrafi işaret, tescilli menşe adı, tescilli coğrafi işaret (mahreç adı)” şeklinde dilimize çevrilmesi mümkündür. Mevzuatımız hazırlanırken hangi kavram için hangi ibarenin kullanılacağı konusunda AB tüzüklerinden yana karar alınarak sorun çözülmek istenmiştir. Böylelikle TRIPs’deki coğrafi işaret tanımına da uyulmuştur. Yine de bu seçim sonucu belirlenen ibareler köken adlandırmaları ile ilgili AB tüzüklerine tam anlamıyla uyum sağlamamıştır.

Şöyle ki; ülkemiz mevzuatında coğrafi işaretli ürünlerin karakteristik özelliklerinden dolayı genel ikili bir ayırıma gidilmiştir. Bunlar, AB tüzüğünde yer alan “designation of origin” e karşılık gelen “menşe adı” ve “geographical indication” a karşılık gelen “mahreç işareti” dir. İşte bu noktada bir kavram karmaşası ortaya çıkmaktadır. Mevzuatımızda ve genel olarak uluslararası mevzuatta ana kavram olarak kabul edilen “coğrafi işaret” kavramı, AB tüzüklerinde bir alt koruma adı olan “mahreç işareti” ne karşılık gelmektedir.

Türk Hukuk Sistemi’ndeki ikili ayırıma geçmeden önce yukarıda değinilen uluslararası kavramları kısaca incelemekte yarar görmekteyiz.

1.2.1.1. Kaynak İşareti (Indication of Source)

Kaynak işareti veya kaynak göstergesi olarak dilimize çevrilen kavram coğrafi işaretlerle ilgili en eski ve en kapsamlı ibaredir. Madrid ve Paris Sözleşmeleri’nde kullanılmış ancak tanımı yapılmamıştır. Doktrin tarafından yapılan tanıma göre kaynak işareti; *“bir malın coğrafi kökeninin bir ülke, bölge ya da belirli bir alan olduğunu gösteren ifade ya da işaretler”* dir. Buna göre “Made in Turkey” veya “Almanya’da üretilmiştir.” ibareleri birer kaynak işaretidir.¹⁶

¹⁶ Yıldız, Coğrafi İşaret Kavramları, s. 47.

Kaynak işaretleri coğrafi bir alan adını içermeyebilir. Örneğin Türkiye’de üretilen bir ürünü işaret etmek için Boğaz Köprüsü bir kaynak işareti sayılabildiği gibi geleneksel adlar da bu kategoriye girebilmektedir.

1.2.1.2. Menşe (Köken) Adı (Appellation of Origin, Designation of Origin)

Coğrafi işaretin tanımını yaptığımız bölümde Lizbon Anlaşması’na göre coğrafi işaret tanımını vermiş ve bunu menşe adı olarak adlandırmıştık.¹⁷ Bu kavram hukukumuzdaki menşe adı tanımına uygundur. Bir işaretin köken adı veya menşe adı olarak adlandırılabilmesi için mutlaka ürünün coğrafi kökenini göstermesi, mutlaka bir coğrafi ad olması ve ürünün tüm veya esas nitelik ve özelliklerinin o bölgeden kaynaklanması gerekmektedir. Malatya Kayısısı, Malatya ve çevresinde yetiştirilen kayısılar için bir menşe adıdır.

1.2.1.3. Mahreç İşareti (Geographical Indication)

“Mahreç” kelimesinin “kaynak, çıkış yeri” anlamına geldiğini belirtmiştik. O halde mahreç işareti kavramı, kaynak işareti (indication of source) ile aynı durumlarda kullanılabileceği düşünülebilir. Ancak yukarıda da değindiğimiz gibi “indication of source” kavramının kapsamı çok geniştir. “Made in Turkey” gibi bir ibare ya da İstanbul Boğazı gibi bir resim kaynak işaretleri arasında sayılabilmektedir. Ancak bu ibareler her zaman coğrafi işaretin şartları olan belirli bir kalite ile o bölge arasındaki bağı işaret etmez. Üzerinde “Made in Brazil” yazan her hangi bir ürünün kalitesi ile ilgili her zaman bir tahminde bulunmak mümkün olmayacaktır. Bu ibarenin yalnızca üretim yerini gösterme fonksiyonu bulunmaktadır.¹⁸ Bu sebeple mahreç işaretleri,

¹⁷ bkz. 1.1.1.

¹⁸http://www.inao.gouv.fr/repository/editeur/pdf/divers/GUIDE_DU_DEMANDEUR_IG_version_juin_2005-ang1.pdf

kaynak işaretleri altında bir kavram olup, AB uygulamalarında, “coğrafi işaret” in İngilizce karşılığı olan “geographical indication” ibaresi ile ifade edilirler.

1.2.1.4. Tescilli Köken (Menşe) Adı ve Tescilli Mahreç İşareti

Tescilli menşe adı ve tescilli mahreç işareti AB tüzüklerinde yer almakta olup, bu tüzüklere uygun bir şekilde tescil edilmiş olan menşe adı ve mahreç işaretlerinin korunduğunu gösteren adlandırmalardır.

1.2.1.5. Geleneksel Özelliği Garanti Edilmiş Ürün (Traditional Specialities Guaranteed-TSG)

Avrupa Komisyonu’nun ortak tarım politikaları kapsamında, kaynak bildiren işaretler arasında tanıdığı ve koruduğu bir diğer kavram da “geleneksel özelliği garanti edilmiş ürün” dür. TSG koruması ilk olarak 2082/92 sayılı AB tüzüğü ile mümkün olmuştur.¹⁹ Bu düzenlemenin amacı tipik özellikleri bulunan ürünlerin avantajlarından faydalanmaktır.²⁰

Bu kavramın koruma kapsamı diğer kaynak bildiren işaretlere göre daha zayıftır. Bu nedenle de AB sisteminde sadece 45 adet tescilli geleneksel özellikli ürün adı

¹⁹ 2082/92 sayılı tüzük: Tarım Ürünleri ve Gıda Maddelerinin Karakteristik Özelliklerinin Garanti Altına Alınması Hakkında Konsey Tüzüğü.

²⁰ Becker, T./Staus, A.; “European Food Quality Policy: The Importance of Geographical Indications, Organic Certification and Food Quality Insurance Schemes in European Countries, Paper Prepared for Presentation at the 12. EAAE Congress ‘People, Food and Environments: Global Trends and European Strategies’”, Belgium, 2008, s. 2.

bulunmaktadır.²¹ Örnek olarak, İtalya'ya ait Mozzarella, Pizza Napolitana, Icewine ve Haggis'i verebiliriz.²²

Bir ürünün AB Komisyonu tarafından TSG olarak tescil edilebilmesi için geleneksel karakterinin ispatı gerekir. Bunun için konulan şart ise; ürünün en az bir jenerasyon olarak ifade edilen 30 yıl boyunca kullanılıyor olmasıdır. TSG'ler, ürünün adı gıda maddesinin karakteristik özelliklerini ifade ettiği durumlarda ortaya çıkar. TSG korumasını kazanan ürünler de belli bir bölgeyle bağlantılı olarak ortaya çıkarlar. Ancak üretim yeri açısından PDO ve PGI'dan farklı olarak dünyanın her hangi bir yerinde üretilmeleri mümkündür.

Türk Hukuk Sistemi'nde geleneksel özelliği garanti edilmiş ürün adı ile sağlanan bir koruma mevcut değildir. Bu özellikleri taşıyan ürünlerimiz mahreç işareti olarak korunmakta olduğundan AB korumasından daha katı bir sistem ortaya çıkmaktadır. Çünkü mahreç işareti koruması olan ürünler sadece Türkiye sınırları içinde üretilmekte iken AB tescilli TSG'ler dünyanın her yerinde üretilmektedir.

1.2.2. Kaynak Belirten İşaretlerin Karşılaştırılması

Dünya genelinde ürünlerin ve hizmetlerin coğrafi kaynaklarını belirten adlandırmaları incelediğimizde bunların oldukça karmaşık olduğunu gördük. Bu bölümde söz konusu adlandırmalar arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışacağız.

Kaynak belirten işaretler ve bunların kullanımları her ne kadar farklı ve karmaşık görünse de aslında her birinin bir sistematik içinde anlam kazandığını görebiliriz.

²¹

http://ec.europa.eu/agriculture/quality/door/list.html;jsessionid=XXXYSVLCC7ZNvKXmkpvJFv5QSqGkZ4nYK2zY8l0G8TL19MtghNM5!521451343?&recordStart=0&filter.dossierNumber=&filter.comboName=&filterMin.milestone__mask=&filterMin.milestone=&filterMax.milestone__mask=&filterMax.milestone=&filter.country=&filter.category=&filter.type=TSG&filter.status=REGISTERED

²² Giovanucci, D./ Josling, T. / Kerr, W./ O'Connor, B./ Yeung, T.; "Guide to Geographical Indications Linking Products and Their Origins", International Trade Center, Geneva, 2009, s. 110.

Kaynak belirten işaretlerin kapsamı ve birbirleriyle olan ilişkileri Şekil 1.1’de daha iyi anlaşılabilir. ²³

Şekil 1.1. Kaynak Belirten İşaretler Arasındaki İlişki

Menşe adı, belirli özellikleri veya kalitesi nedeniyle belirli bir yöre ile özdeşleşen ve üretimin tüm aşamalarının belirlenen alanda gerçekleşmesi gerekli olan ürünler için kullanılırken, mahreç işareti belirli özellikleri, kalitesi veya ünü nedeniyle belirli bir yöre ile özdeşleşen ve üretim aşamalarının en az birinin belirlenen alanda gerçekleşmesi yeterli olan ürünler için kullanılmaktadır. Yani aslında tüm menşe adları aynı zamanda birer mahreç işaretidir. Tarihsel süreçte yerel ürünleri tanımlamak üzere ilk olarak ortaya atılan “indication of source” ise hem mahreç işaretini hem de menşe adını kapsamaktadır.

1.2.3. Türk Hukukunda Kaynak Belirten İşaretler

Türkiye’de yürürlükte olan coğrafi işaretlerin korunması ile ilgili mevzuat içinde yer alan adlandırmalar aşağıda incelenmiştir.

²³ Yıldız, Coğrafi İşaret Kavramları, s. 51.

1.2.3.1. Menşe Adı

555 Sayılı KHK'ya göre bir ürünün menşei olan yöre, alan veya bölge adı, belirli şartların birlikte bulunması durumunda "menşe adı" nı belirtir. Bu şartları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

- a) Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, alan, bölge veya çok özel durumlarda ülkeden kaynaklanan bir ürün olması.
- b) Tüm veya esas nitelik veya özellikleri bu yöre, alan veya bölgeye özgü doğa ve beşeri unsurlardan kaynaklanan bir ürün olması.
- c) Üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinin tümüyle bu yöre, alan veya bölge sınırları içinde yapılan bir ürün olması.

Aynı düzenlemede yukarıdaki şartları karşılayan ve belirli bir yöre, alan veya bölgeden kaynaklanan bir ürünü belirtmek için geleneksel olarak kullanılan güncel dilde yerleşmiş coğrafi veya coğrafi olmayan adların da menşe adları olarak kullanılabileceği hükme bağlanmıştır. Buna örnek olarak Mesir Macunu'nu gösterebiliriz.

Menşe adı olarak korunabilen coğrafi işaretler Malatya Kayısı, Finike Portakalı, Aydın İnciri gibi belirli bir yöreyle sıkı sıkıya bağlı olan ürünlerdir. Bu ürünler sınırları belirlenmiş alan dışında üretilmezler. Aksi halde karakteristik özellikleri tescilde belirtilen durumdan uzaklaşır.

Görüldüğü üzere Türk Hukuk Sistemi'nde kullanılan menşe adı kavramı uluslararası anlaşma ve düzenlemelerde kullanılan "*appellation of origin, designation of origin*" gibi kavramlarla aynı kapsamda kullanılmaktadır.

1.2.3.2. Mahreç İşareti

555 Sayılı KHK'ya göre; bir ürünün menşei olan yöre, alan veya bölge adı, aşağıdaki şartların karşılanması durumunda "mahreç işareti" ni belirtir.

- a) Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, alan veya bölgeden kaynaklanan bir ürün olması.
- b) Belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibarıyla bu yöre, alan veya bölge ile özdeşleşmiş bir ürün olması.
- c) Üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinden en az birinin belirlenmiş yöre, alan veya bölge sınırları içinde yapılan bir ürün olması.

Kaynak kanun olan AB düzenlemelerinde mahreç işareti kavramı “geographical indication” olarak kullanılmaktadır. Tercümesi coğrafi işaretler olan bu ibarenin mahreç işareti yerine kullanılması aslında çok da yanlış sayılamaz. Çünkü aslında coğrafi işaret çatısı altındaki tek tanım menşe adıdır. Mahreç işaretleri coğrafi işaretin kendisidir. Ülkemiz mevzuatında ise bu ayrım biri birinin alt kümesi olacak şekilde değil ama birbirinden tamamen farklı iki kategori olarak yapılmıştır.

Mahreç işareti ile korunan coğrafi işaretli ürünün üretim aşamalarından en az birinin sınırları belirlenen yörede gerçekleşmesi gerekmektedir. Buna örnek olarak, Türk Patent Enstitüsü nezdinde tescilli Beypazarı Kuruşi, Hereke Halısı, Karamürsel Sepeti gibi ürünleri gösterebiliriz.

Uluslararası düzenlemeler ve anlaşmalarda geçen ve yukarıda değindiğimiz tanımlarla ilgili olarak kaynak kanun ve sözleşmelerde yer alan özellikler Tablo 1.1’de gösterilmiştir.²⁴

²⁴ Yıldız, Coğrafi İşaret Kavramları, s. 78-79.

Tablo 1.1. Coğrafi Kaynak Belirten İşaretlerin Özellikleri

	Paris ve Madrid Sözleşmeleri'ndeki Indication of Source (kaynak işareti)	Lizbon Sözleşmesi'ndeki Appellation of Origin (menşe adı)	1151/2012 s. Tüzük'teki Designation of Origin (menşe adı)	KHK'da Düzenlenen Menşe adı	1151/2012 s. Tüzük'teki Geographical Indication (mahreç işareti)	TRIPs'te Düzenlenen Geographical Indication (coğrafi işaret)	KHK'da Düzenlenen Mahreç İşareti
Hangi kavram temel alınmıştır?	Mal	Ürün	Ürün	Ürün	Ürün	Mal	Ürün
Ürün/mal türüne göre ayırım var mı?	Her türlü mal	Her tür ürün	Sadece sayılmış belirli tarım ürünleri ve gıda maddeleri	Doğal ürünler, tarım, maden ve el sanatları ürünleri ile sanayi ürünleri	Sadece sayılmış belirli tarım ürünleri ve gıda maddeleri	Her tür mal (istisnası; şarap ve distile alkollü içecekler)	Doğal ürünler, tarım, maden ve el sanatları ürünleri ile sanayi ürünleri
Coğrafi yerin adını gösterilmesi zorunlu mu?	Zorunlu değildir	Zorunlu değildir	Kural olarak zorunlu, ancak geleneksel ad istisnasıdır.	Kural olarak zorunlu, ancak geleneksel ad istisnasıdır	Kural olarak zorunlu, ancak geleneksel ad istisnasıdır	Zorunlu değildir	Zorunludur
Geleneksel ad mümkün müdür?	Mümkündür	Mümkün değildir	Mümkündür	Mümkündür	Mümkündür	Mümkündür	Mümkün değildir
Coğrafi yerin işaretle gösterilmesi mümkün müdür?	Mümkündür	Mümkün değildir	Mümkündür	Mümkün değildir	Mümkün değildir	Mümkündür	Mümkün değildir
Ün tek başına yeterli midir?	Aranmaz	Ün yeterli değildir	Ün yeterli değildir	Ün yeterli değildir	Ün yeterlidir	Ün yeterlidir	Ün yeterlidir
Nitelik, özellik ya da ün aranmakta mıdır?	Aranmaz	Nitelik ve özellik aranmaktadır	Nitelik ve özellik aranmaktadır	Nitelik veya özellik aranmaktadır	Belirgin nitelik veya belirgin ün ya da belirgin diğer özellikler aranmaktadır	Belirli nitelik veya belirli ün ya da belirli diğer özellikler aranmaktadır	Nitelik veya ün ya da diğer özellikler aranmaktadır
Coğrafi köken olarak gösterilecek birimler nelerdir?	Sözleşmenin uygulandığı üye devlet ülkesi veya bu ülkedeki bir yer	Ülke bölge ya da yöre	Bölge, belirgin bir yer veya istisnai durumlarda bir ülke	Yöre, alan veya bölge adı	Bölge, belirgin bir yer veya istisnai durumlarda bir ülke	Üye ülke devletlerinden birinin ülkesi veya bu ülkedeki bir bölge ya da yöre	Yöre, alan veya bölge adı
Nitelik, özellik veya ün ile coğrafi köken arasındaki bağlantı nasıl olmalıdır?	Aranmaz	Nitelik ve özelliklerinin tümü veya esaslı bir bölümü coğrafi çevreden kaynaklanmalıdır	Nitelik veya özelliklerinin tümü veya esaslı bir bölümü coğrafi çevreden kaynaklanmalıdır	Tüm veya esas nitelik veya özellikleri bu yöre, alan veya bölgeye özgü doğal ve beşeri unsurlardan kaynaklanmalıdır	Belirgin nitelik veya belirgin ün ya da belirgin diğer özelliklerin coğrafi kökene göndermede bulunması yeterlidir	Belirgin nitelik veya belirli ün ya da belirli diğer özelliklerin esas itibarıyla coğrafi kökene göndermede bulunması yeterlidir	Belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibarıyla yöre, alan veya bölgeyle özdeşleşmiş olmalıdır
Üretim işlemlerinin coğrafi alan içinde yapılması zorunlu mudur?	Aranmaz	Açıkça belirtilmemiştir	Tüm işlemlerin belirtilen coğrafi alan içinde yapılması gerekir	Üretim işlemlerinin tümünün bu yöre, alan veya bölge sınırları içinde yapılması gerekir	Üretimi ve/veya işlenmesi ve/veya hazırlanması işlemlerinin belirtilen coğrafi alan içinde yapılması gerekir	Açıkça belirtilmemiştir	Üretim işlemlerinden en az birinin belirlenmiş yöre, alan veya bölge sınırları içinde yapılması gerekir
Doğal ve beşeri unsurlardan kaynaklanma şartı aranmakta mıdır?	Aranmaz	Coğrafi çevreye özgü doğal ve beşeri unsurlar	Doğal ve beşeri unsurlar	Doğal ve beşeri unsurlar	Açıkça belirtilmemiştir	Açıkça belirtilmemiştir	Açıkça belirtilmemiştir

Kaynak: Yıldız, Coğrafi İşaret Kavramları, s. 78-79.

1.3. Coğrafi İşaretlerin İşlevleri

1999 yılında, aktivist çiftçi Jose Bove önderliğindeki peynir üreticilerinin Fransa’da açılmış olan McDonald’s aleyhine yaptıkları protestonun sebebi ABD hükümetinin Avrupa ülkelerinde ithal edilen belirli lüks mallara %100 oranında vergi konulması ile ilgili kararı idi. Bu karar Fransa’nın coğrafi işaretli ürünlerinden biri olan Rokfor Peyniri’nin fiyatını ABD’de iki katına çıkarmış ve satışlar %26 düşmüştü. Bove ve arkadaşlarının başlattığı bu hareket dürüst ticaret, iyi gıda hakkı ve yerele vurgu yaparak anti-globalleşme hareketinin sembolü haline gelmişti.²⁵ Yani coğrafi işaretli bir ürün ülkeler arasında iktisadi kavramlar üzerinden gelişen bir savaşa ve gerginliğe neden olmuştu.

Coğrafi işaretin bu kadar önem arz etmesi neye bağlı olarak ortaya çıkmaktadır? Bir ülkede geleneksel yöntemlerle ve yerel hammaddeler kullanılarak üretilen bir peynirin, dünyanın başka bir ülkesindeki çıkar gruplarının stratejilerini bu kadar fazla yönlendirebilmesi nasıl mümkün olmaktadır?

Bu soruları ve verilecek cevapları anlamak için coğrafi işaretlerin işlevleri üzerinde durmak faydalı olacaktır.

Bazı kaynaklarda coğrafi işaretlerin işlevleri üretici, tüketici ve genel kamu yararı gibi açılardan ele alınmışken²⁶ bazılarında ise asli ve tali işlevler şeklinde ikili gruplamaya gidilerek incelenmiştir.²⁷

Çalışmamızda, ikinci yöntem seçilerek asli ve tali işlevler açısından olaya bakış yoluna gidilmiştir.

²⁵ Bowen, s. 1.

²⁶ Coşkun, A.; “Coğrafi İşaretler”, Türk Patent Enstitüsü Uzmanlık Tezi, Ankara, 2001, s. 12-16.

²⁷ Gündoğdu, s. 68-71.

1.3.1. Coğrafi İşaretlerin Asli İşlevleri

1.3.1.1. Ayırt Edicilik İşlevi

Coğrafi işaretlerin en önemli işlevi ayırt ediciliktir. Bu özellik itibarıyla bir ürünün coğrafi işareti onun benzer ürünlerden farkını ortaya koyar. Kayseri Pastırması Türkiye'nin Kayseri dışındaki illerinde ve dünyada üretilen diğer pastırmalardan farklıdır. Tescilde amaç bu farkı ortaya koymak ve üretici ve tüketiciyi bu yolla korumaktır.

Bunun yanında coğrafi işaret tescili markalardan farklı bir biçimde tescil sahibine tekel hakkı sağlamamakta, üretimi tescilde belirlenen bölgede ve şartlarla yerine getirildiği müddetçe herkesin kullanabileceği bir unsur olarak kabul edilmektedir.

1.3.1.2. Kaynak Belirtme İşlevi

Coğrafi işaretler diğer sınai mülkiyet haklarından biri olan markalar gibi tüketiciye bir mesaj verir. Şöyle ki; coğrafi işaret üzerinde bulunduğu ürünün potansiyel alıcılarına ürünün belirli bir bölgede üretildiğini ve sadece o bölgeden kaynaklanan karakteristik özelliklere sahip olduğunu anlatır.²⁸

Kaynak belirtme, coğrafi işaretlerin 12. yüzyıla kadar dayanan geçmişinde ilk olarak ortaya çıkan işlevi sayılır. Kaynak işareti olarak kullanılan çeşitli ibareler coğrafi işaretin en temel işlevlerinden birini o zamanlardan başlayarak yerine getirmişlerdir.

²⁸ İdris, K.; "Intellectual Property, A Power Tool For Economic Growth", World Intellectual Property Organization, Genova, 2001, s 179.

1.3.1.3. Kalite ve Garanti Belirtme İşlevi

Coğrafi işaret sadece ürünlerin ait olduğu bölge hakkında bilgi vermemekte, aynı zamanda nasıl üretildiği ve hangi kalite kriterine göre üretileceği hakkında sınırlamalar da getirmektedir.²⁹ Burada bahsedilen sınırlama, tescil belgesi ile sağlanır. Coğrafi işarete konu olan ürünün hammaddesi, üretim aşamaları, saklanması, tüketiciye sunulması, denetimi ve tüm bunların gerçekleştirileceği alan tescil belgesinde açıkça ortaya konmakta ve böylece söz konusu işaret ile satılacak ürünlerin belirlenen bu standartlarda üretilmiş olması sağlanmaktadır. Elbette bu prosedürün sonucunun optimum olabilmesi için piyasa aktörlerinin bir başına bırakılmaması ve etkin bir denetim sisteminin varlığı şarttır. Ancak bu şekilde coğrafi işaretler kalite ve garanti belirtme fonksiyonunu yerine getirebileceklerdir.

1.3.1.4. Tanıtım Yapma İşlevi

Coğrafi işaretler markalar gibi üzerlerinde bulundukları ürünleri tanıtır. Tüketicilerin satın alma kararlarını etkiler. Çünkü üzerinde belirli bir yöreden geldiğine dair bir ibare olan ürünler piyasada aynı kategorideki diğer ürünlerden daha kolay satılabilmektedir.³⁰ Hatta bu ürünler tüketiciler tarafından aranan ve tavsiye edilen ürünler olmaktadır.

Bu nedenle coğrafi işaretler, işletmelerin pazarlama stratejileri içinde kullanabilecekleri önemli araçlardır. Özellikle niş pazarlar oluşturmak isteyen üreticiler için karakteristik özellikleri ile öne çıkmış coğrafi işaretli bir ürün üzerine pazarlama stratejisi oluşturmak oldukça etkili olabilecektir. Çünkü coğrafi işaretli ürünler piyasada yer alan aynı kategorideki diğer ürünlerden daha yüksek fiyata

²⁹ Zuluğ, A.; “Coğrafi İşaretli Gıdalara İlişkin Tüketici Tercihleri Üzerine Bir Araştırma: İstanbul Örneği”, İzmir, 2010, s. 6.

³⁰ Gündoğdu, s. 70.

satılabilen, katma değeri yüksek, ürün çeşitlendirmesine imkan sağlayan özel ürünlerdir.³¹

1.3.2. Coğrafi İşaretlerin Tali İşlevleri

1.3.2.1. Geleneksel Bilgi ve Kültürel Değerleri Koruma İşlevi

Küreselleşmiş bir sistemde yerel ürünlerin özellikle “menşe adı” taşıyanları, ekonomik sistem ve üretim modelleri çeşitliliğini zenginleştirmektedir.³² Burada bahsi geçen üretim modeli, geçmişten günümüze nesiller arasında aktarılan geleneksel yöntemlerdir. Geleneksel yöntemlerin varlığına tehdit olarak ortaya çıkan standartlaşma, kitlesel üretim teknikleri gibi olguların zararları, coğrafi işaretlerin etkin bir şekilde korunması ile azaltılabilir. Standardizasyonun karşısında duran ve böylece geleneksel bilginin ve kültürel değerlerin korunmasına yardımcı olan bu koruma ile bölgelerin unutulmaya yüz tutmuş karakteristik özellikleri canlanacak ve böylece gelecek kuşaklara aktarılmalari mümkün olabilecektir. Kayseri’de geçtiğimiz yüzyılın sonlarına kadar her köy evinde baş köşede duran halı tezgahları artık maalesef yerlerini başka eşyalara bırakmak zorunda kalmıştır. Esasen coğrafi işaret korumasına sahip bu sanatın coğrafi işaret koruması ile ilgili gerekliliklerin yerine getirilmemesi sonucu karşılık bulamayan bir emek ortaya çıkmış ve artık insanlar yüzyıllardır süregelen bir gelenekten yüz çevirmeye başlamışlardır. Esaslı bir coğrafi işaret koruması ile bu durum tersine çevrilebilecek, hem tarih hem bölge hem de insan kazançlı çıkabilecektir.

1.3.2.2. Ülke Tanıtımına Katkı İşlevi

Şampanya denildiğinde akla gelen ülke Fransa’dır. Tekila, Meksika’yı anlatır. İstanbul sokaklarında turistler “İstanbul çok güzel; rakı, şiş kebab çok güzel”

³¹ Tepe, S.; “Coğrafi İşaretlerin Ekonomik Etkileri”, Türk Patent Enstitüsü Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008, s. 22.

³² Zuluğ, s. 5.

cümlesini öğrenir ve memleketlerinde bunu tekrar ederek Türkiye'yi bu ürünlerle tanıtırlar. Saat konusunda İsviçre bir fenomendir. İtalya'nın peynirleri, İspanya'nın, Portekiz'in şarapları ve daha sayabileceğimiz birçok örnek bulunmaktadır. Bir ürün ki, kalitesini üretildiği ülkeye borçlanmakta ve bu ürün o ülkenin başka aygıtlarla tanıtımının yapılamadığı, kitlelere ulaşamadığı bölgelere ulaşmasını sağlamaktadır.

Herkesin zaman zaman şahit olduğu üzere ülkelerin, bölgelerin tanıtıldığı broşür, dergi, kitap, film gibi araçlarda genellikle yerel ve geleneksel ürünlerin görselleri ve açıklamaları bulunmaktadır. Burada amaç tanıtılması arzu edilen coğrafi alanın farklılıklarını ve bu yolla zenginliğini ortaya çıkarmaktır.

Yukarıda anlatıldığı şekilde elde edilmeye çalışılan kazanımlar coğrafi işaret olgusu sayesinde gerçekleşebilmektedir.

1.3.2.3. Yerel Kalkınmayı Sağlama ve Göçü Önleme İşlevi

Coğrafi işaretlerin geleneksel bilgiyi ve yöntemleri koruduğuna yukarıda değinmiştik. Bu koruma sayesinde coğrafi işaretli ürünlerin üreticileri mesleklerini devam ettirebilmektedirler. Ayrıca tescille sağlanan koruma ile hak sahibi olmayanlar tarafından işaretin kullanılması engellenmekte ve böylece geçimini bu ürünlerden sağlayanlara önemli bir üretim imkanı sağlanmaktadır.³³

Coğrafi işaretlerin bunların dışında turizme katkıda bulunmak, çevreyi ve biyolojik çeşitliliği korumak ve ürün taklitçiliği ile mücadele etmek gibi işlevleri de bulunmaktadır.³⁴

³³ Gündoğdu, s. 71.

³⁴ Tepe, s. 26-31.

1.4. Coğrafi İşaretlerin Tescili ve Denetimi

1.4.1. Coğrafi İşaretlerin Tescili

Coğrafi işaretlerin tescil edilmesi, üzerine konulacağı ürünün tanımının yapıldığı, ayırt edici özelliklerinin belirtildiği, üretim yönteminin anlatıldığı, üretim alanının sınırlarının çizildiği ve denetiminin nasıl yapıldığı ile ilgili bilgilerin kayıt altına alınarak korunması işlemidir. Türkiye’de bu işlemi Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’na bağlı olarak çalışan Türk Patent Enstitüsü yürütmektedir.

Kavram olarak ülkemizde çok fazla bilinirliği olmayan coğrafi işaretlerin tescili ile ilgili de çoğunlukla yanlış ifadeler kullanılmaktadır. Günlük hayatta “Antep Baklavası’nın patentini aldık”, “Samsun Simidi artık patentli” gibi ifadeleri gazetelerde ve hatta haber bültenlerinde bile duymaktayız. Türk Patent Enstitüsü’nün yaptığı her işlemin patent olduğuna dair yaygın bir inanış olduğundan ve buna bir de “coğrafi işaret” ibaresinin duyanlarda gerçek anlamı itibarıyla herhangi bir çağrışım yapmaktan uzak olması nedeniyle, “coğrafi işaret tescili” yerine “ürünün patentinin alınması” benzeri ifadeler kullanılmaktadır.³⁵

1.5.2. Coğrafi İşaretlerin Denetimi

Coğrafi işaretlerin denetimi; ilgili ürünün, tescil belgesinde belirlenmiş alanda ve üretim koşullarına uygun bir şekilde üretilip üretilmediğinin belirlenmesi faaliyetleridir. Bu faaliyetler, üretim aşamalarının çeşitli safhalarda kontrol edilmesi veya ürün piyasaya sunulduğunda denetlenmesi şeklinde olabilmektedir.

Dünyada coğrafi işaretlerle ilgili çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Temel olarak iki gruba ayrılan tescil sistemleri ileriki bölümlerde incelenecektir. İncelememiz esnasında, tescili nasıl yapılmış olursa olsun, coğrafi işaretli ürünlerin korunması konusundaki en önemli unsurun ürünün kontrollerinin yapılması olduğu anlaşılmaktadır.

³⁵ Kızıltepe, s. 3.

Çağımızda tüketiciler artık satın aldıkları ürünlerin niceliği kadar niteliğine de önem atfetmektedir. Alışveriş esnasında satın aldıkları ürünün nereden geldiği, nerede imal edildiği, kontrollerinin yapılıp yapılmadığı gibi konularda eskiye nazaran daha fazla dikkat kesilen çağımızın insanına coğrafi işaretli ürünlerin kontrolleri yapılmış bir şekilde sunulması, korumadan beklenen yararı sağlayacaktır.

O halde şunu sorabiliriz: Coğrafi işaretlerin denetimini kim yapacaktır? Konuda uzun yıllar boyunca tecrübe edinmiş olan birçok Avrupa ülkesi, coğrafi işaretlerin denetimi konusunda uzman kuruluşlarla çalışırken, bizim gibi gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde sistemin neredeyse çalışmaz halde olduğunu görüyoruz.

Coğrafi işaretlerin denetimleri, iç denetim şeklinde üretici birliklerinin sağladığı kontrollerden kamu kurumlarının yaptığı denetimlere ve ayrıca akredite olmuş kontrol ve denetim kuruluşlarınca yapılan işlemlere kadar birçok şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Bu bölümde konu ile ilgili olarak coğrafi işaretli ürünlerin kontrol ve denetimleri için yetkilendirilebilecek kuruluşlardan bahsedebiliriz.

Coğrafi işaretli ürünlere sertifika vermek üzere yetkilendirilecek kuruluşların EN 45011 sayılı standarda göre akredite olması gerekmektedir. Bu standart, ürün belgelendirmesi yapan belgelendirme kuruluşları için genel kriterleri içerir. Ancak bu standardın, 15 Eylül 2012 tarihinden itibaren başlayacak 3 yıllık bir geçiş süreci içinde ISO/IEC 17065 sayılı standarda yerini bırakmasına Uluslararası Akreditasyon Forumu (International Accreditation Forum- IAF) tarafından karar verilmiştir.

Ürünlerin denetimini yapmakla yetkilendirilebilecek kuruluşların ise uluslararası akredite olmuş ulusal akreditasyon kuruluşlarınca ISO EN 17020 sayılı standart kapsamında akredite olması şartı vardır. Bu standart ise; görevleri, malzemelerin, ürünlerin, tesislerin, süreçlerin, iş prosedürlerinin veya hizmetlerin incelenmesini ve şartlara uygunlukların tayinini ve daha sonra da bu faaliyetlerin sonuçlarının müşterilere ve gerekli olduğunda denetim yapan yetkililere rapor edilmesini içeren kuruluşların fonksiyonlarını kapsamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

COĞRAFİ İŞARETLERLE İLGİLİ ULUSLARARASI ANLAŞMALAR ve AVRUPA BİRLİĞİ DÜZENLEMELERİ

Kavramsal olarak en eski ayırt edici işaretlerden olan coğrafi işaretler ile ilgili olarak ulusal ve uluslararası alanda çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Coğrafi işaretlerin ilk olarak ortaya çıktığı bölgelerde ulusal düzenlemeler ve akabinde ticaretin küreselleşmesi ile birlikte uluslararası korumanın gerekliliği ortaya çıkınca çok uluslu düzenlemeler yapılmıştır.

Coğrafi işaret koruması, Dünya Ticaret Örgütü'nün tarımsal ticaretle ilgili tartışmalarında ana konu durumunda olmuş ve ayrıca 2003 yılında AB'nin Ortak Tarım Politikaları ile ilgili olarak yapılan görüşmelerde bu konuya odaklanılmıştır.³⁶ Bu kapsamda birçok Avrupa ülkesini ilgilendiren politikalar belirlenmiştir.

Bu bölümde coğrafi işaretlerle ilgili uluslararası anlaşmalara sırasıyla değinilecek, sonrasında Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde koruma sağlayan tescil mevzuatı incelenecek olup, ulusal mevzuatlara ise coğrafi işaretlerin tescil ve denetim uygulamalarının anlatıldığı üçüncü bölümde yer verilecektir.

³⁶ Bowen, s. 3.

2.1. Uluslararası Anlaşmalar

2.1.1. 20 Mart 1883 Tarihli Sınai Mülkiyetin Korunması Hakkında Paris Sözleşmesi

Coğrafi işaretlere ve coğrafi köken gösteren diğer işaretlere ilişkin olarak hüküm içeren ilk uluslararası sözleşme, 1883 tarihli Sınai Mülkiyetin Korunması Hakkında Paris Sözleşmesi'dir.³⁷ Sözleşme, bu alanda 20. yüzyıl boyunca çeşitli ülkelerin yaptıkları düzenlemeleri etkilemiştir.³⁸

Paris Sözleşmesi'nde "indications of source" ve "appellations of origin" şeklinde iki ifadenin tanımı yapılmaktadır ki bunlar sırasıyla "kaynak işareti" ve "menşe adı" tanımlarına uymaktadır. Bu iki tanım WIPO tarafından yürütülen anlaşma ve sözleşmelerde kullanılan geleneksel terminolojiye aittir.

Sözleşmenin kaynak işaretlerinin korunması ile ilgili olarak düzenlenen dokuzuncu ve onuncu maddelerinde, kaynak belirten işaretlerin ürünü olduğundan farklı bir bölgeden kaynaklandığını göstermesi yasaklanmış ve doğrudan veya dolaylı şekilde ortaya çıkabilecek sahte kullanımlar karşısında uygulanacak yaptırımlar belirlenmiştir. Bu yaptırımlardan kasıt Paris Sözleşmesi'ne taraf ülkelerde yapılan ithalat sırasında sahte kaynak işaretinin hukuk dışı bir şekilde kullanıldığı durumda ürünlere el koyma şeklinde ortaya çıkan uygulamadır.³⁹

³⁷ Anlaşma metni için bkz. http://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=288514.

³⁸ Kızıltepe, s. 86.

³⁹ Kızıltepe, s. 86.

2.1.2. 14 Nisan 1891 Tarihli Sahte veya Aldatıcı Mahreç İşaretlerinin Engellenmesi Hakkında Madrid Anlaşması

Sahte veya Aldatıcı Mahreç İşaretlerinin Engellenmesi Hakkında Madrid Anlaşması⁴⁰ konusu sadece coğrafi işaretler olan ilk uluslararası düzenlemedir.⁴¹ Ancak lafız itibarıyla bakacak olursak, anlaşma metninde coğrafi işaret ibaresinin yer almadığını, onun yerine kaynak işareti ibaresinin kullanıldığını görürüz. Burada kullanılan kaynak işareti, ürünün kökeninin bulunduğu bölgeyi ifade eden alan anlamındadır.⁴² 1891 yılında yürürlüğe giren anlaşma, sınai mülkiyet hakları ile ilgili farklı kavramlar hakkında hükümler içeren Paris Sözleşmesi'nden farklı olarak sadece sahte ve yanıltıcı kaynak işaretleri ile ilgili düzenlemeler içermektedir.⁴³

Anlaşmanın birinci maddesine göre, üye ülkelerden birinin veya bu ülkelerde yer alan herhangi bir bölgenin adının “sahte veya aldatıcı biçimde” köken olarak doğrudan veya dolaylı olarak belirtilmiş olduğu ürünlere her hangi bir üye ülkeye ithalatı sırasında el konulmalı veya ithalatı yasaklanmalı ya da herhangi bir yaptırım uygulanmalıdır. Yani Madrid Anlaşması, Paris Sözleşmesi'nden bir adım daha ileri giderek “aldatıcı” kaynak işaretlerinin de kullanımını yasaklamaktadır.⁴⁴

Anlaşmanın dördüncü maddesinde, korunabilecek ürünlere sadece jenerik adlar konusunda sınırlama getirilmektedir. Bu sınırlamanın da “bağcılık ürünleri” ile ilgili bir istisnası bulunmaktadır. Söz konusu bir bağ ürünü ise koruma istenen ülkede değil menşe ülkede jenerik ad olup olmadığına diğer ürünlerde ise korunması istenen ülkedeki duruma bakılacaktır.⁴⁵

⁴⁰ Anlaşma metni için bkz. http://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=286779.

⁴¹ Gündoğdu, s. 38.

⁴² Gündoğdu, s. 39.

⁴³ Kızıltepe, s. 88.

⁴⁴ Gündoğdu, s. 38.

⁴⁵ Gündoğdu, s. 38.

Madrid Anlaşması birçok kez revize edilmiştir ve 2014 Şubat ayı itibarıyla anlaşmaya 36 ülke taraftır.

2.1.3. 1958 Tarihli Menşe Adlarının Korunması ve Uluslararası Tescili Hakkında Lizbon Anlaşması

Menşe Adlarının Korunması ve Uluslararası Tescili Hakkında Lizbon Anlaşması⁴⁶ 1958 yılında imzalanmış ve 1967 ve 1979 yıllarında Stockholm’de revize edilmiştir. 2014 yılı Şubat ayı itibarıyla Lizbon Anlaşması’na 28 devlet⁴⁷ üye olmuştur. Lizbon Anlaşması’nın uygulayıcısı Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı (WIPO)’dır.⁴⁸ Anlaşma hükümleri çerçevesinde tescil edilen coğrafi işaretler üye ülkelerin tamamında koruma altına alınmış olur.

Lizbon Anlaşması ile menşe adı kavramı ilk kez uluslararası bir düzenlemede tanımlanmıştır. Anlaşmanın ikinci maddesi tanımlara ayrılmış olup iki farklı tanım bulunmaktadır. Bunlardan biri bahsi geçen menşe adı diğeri ise menşe ülkesidir. Menşe adı; *“kalitesi ve karakteristik özellikleri, doğal ve beşeri faktörler de dahil olmak üzere, tamamen veya esas itibarıyla, kökeni bulunduğu bölgeden kaynaklanan bir ürünü belirten, bir ülkenin, bölgenin ya da yörenin coğrafi adıdır”* şeklinde tanımlanmaktadır. Görüldüğü üzere menşe adı tanımında beşeri faktörler yer almaktadır.

Bir kaynak işaretinin menşe adı sayılabilmesi için üç koşulun sağlanması gerekir.⁴⁹

Bunlar:

⁴⁶ Anlaşma metni için bkz. http://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=285856.

⁴⁷ Bu ülkeler; Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Gürcistan, Macaristan, İtalya, Moldova, Karadağ, Portekiz, Sırbistan, Slovakya, Makedonya, İran, İsrail, Kore, Kostarika, Haiti, Küba, Meksika, Nikaragua, Peru, Cezayir, Burkina Faso, Kongo, Gabon, Togo, Tunus’tur.

⁴⁸ World Intellectual Property Organisation: Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı 1967 yılında fikri mülkiyet haklarını uluslararası anlamda düzenlenmek ve ulusların fikri mülkiyet hukuku kapsamındaki çalışmalarını desteklemek amacıyla kurulmuş bir Birleşmiş Milletler örgütüdür. 2014 yılı itibarıyla 186 üyesi bulunmaktadır.

⁴⁹ Gündoğdu, s. 39-40.

- İşaret mutlaka bir bölgenin, ülkenin, yörenin adı olmalıdır.
- İşaret söz konusu coğrafyadan kaynaklanan bir ürünü belirtmelidir.
- Ürün ile coğrafi bölge arasında doğal ve beşeri faktörlerden kaynaklanan bir bağ bulunmalıdır.

Anlaşmaya göre bu üç şartı taşıyan ürünler menşe adı olarak adlandırılabilir. Fakat anlaşma kapsamında korumanın gerçekleşmesi için bu adın, kökeni olan ülkede korunuyor olması ve üye ülke tarafından WIPO’nun Uluslararası Bürosu’nda tescil ettirilmesi gerekmektedir.

Üçüncü madde hükmünce korumanın kapsamı şu şekilde ifade edilebilir: Ürünün gerçek menşei belirtilse de, coğrafi işaretin tercümesi olsa da “tipinde, tarzında, stilinde” gibi ifadelerle kullanılıyor olsa da taklit ve coğrafi işaret hakkını gasp eden haksız kullanımlar yasaklanmıştır.

Anlaşma kapsamında şimdiye kadar 921 adet tescil gerçekleştirilmiş ve bunların 816’sının koruması devam etmektedir. En fazla tescile sahip ülke 509 ürünle Fransa’dır.⁵⁰

AB uygulamalarından farklı olarak Lizbon Anlaşması çerçevesinde farklı ürünler tescil edilebilmektedir. Türkiye’de tescil edilebilen el sanatlar ürünleri AB düzenlemelerine göre tescil konusu olamaz iken, Lizbon sisteminde tescil sistemine dahil olabilmektedir. Bu yönüyle sistemin AB uygulamasına göre bir adım önde olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye Lizbon Anlaşması’na taraf olan ülkeler arasında değildir. Anlaşmaya taraf olma konusunda, coğrafi işaretli ürünleriyle dünya piyasasını sarmış olan Fransa, İtalya, Portekiz gibi ülkelerde bizim coğrafi işaretli ürünlerimizin korunmasının ve

⁵⁰ Rojal, F.; “Overview of the Lizbon System and Its Review”, WIPO-TPI Seminar on the Lisbon System and GIs Control Mechanisms, Sunum, Trabzon, 2013.

bu ülkelerin ürünlerinin ülkemizde korunmasının ekonomimizde oluşturacağı etkilerin ciddi bir biçimde araştırılması önemlidir.⁵¹

2.1.4. 15 Nisan 1994 Tarihli Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPs)

TRIPs Anlaşması Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Sözleşme'sinin 1C numaralı ekidir. Anlaşma hükümleri Dünya Ticaret Örgütü tarafından yürütülmektedir.

Ticaretle bağlantılı fikri mülkiyet haklarını düzenleyen TRIPs'te koruma altına alınan yedi fikri mülkiyet hakkı türünden⁵² biri de coğrafi işaretlerdir. Anlaşma ile diğer fikri mülkiyet hakları gibi coğrafi işaretlerin de uluslararası düzeyde yeterli ve etkin bir şekilde korunması amaçlanmıştır.⁵³

Coğrafi işaret kavramının çok taraflı bir anlaşma metninde ilk olarak ele alınması TRIPs anlaşmasında gerçekleşmiştir. TRIPs coğrafi işaretlerin bir fikri mülkiyet türü olarak kabul edildiği ilk düzenlemedir.⁵⁴ Ayrıca coğrafi işaretlerle ilgili hükümler içeren ilk bağlayıcı anlaşmadır. Anlaşmanın yirmi iki, yirmi üç ve yirmi dördüncü maddeleri coğrafi işaretlerle ilgili tanımlar ve haksız kullanımların engellenmesi ile ilgili hükümleri içermektedir. Bu maddeler kapsamında TRIPs anlaşmasında coğrafi işaretler ile ilgili 3 tür farklı seviyede koruma ortaya çıkmaktadır.⁵⁵

1. Tüm mal türleri üzerindeki coğrafi işaretler için öngörülen koruma.

⁵¹ Kızıltepe, s. 92.

⁵² Bu haklar: Markalar, coğrafi işaretler, patentler, endüstriyel tasarımlar, fikir ve sanat eserleri üzerindeki haklar ve bunlarla bağlantılı haklar, yeni bitki çeşitleri, entegre devre topografyaları üzerindeki haklar ve açıklanmamış bilgiler.

⁵³ Yıldız, B.; "Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Sözleşmesi'nde (TRIPs'DE) Coğrafi İşaretlere İlişkin Düzenlemeler", Ankara Barosu, FMR, sayı. 2008, s. 50.

⁵⁴ Monten, L.; "Geographical Indications of Origin: Should They Be Protected and Why? An Analysis of the Issue From the U.S. an EU Perspectives", 2006, s. 318.

⁵⁵ Yıldız, TRIPs'te Coğrafi İşaretler, s. 69.

2. Şarap ve distile alkollü içecekler üzerindeki coğrafi işaretler için öngörülen ek koruma.
3. Sadece şaraplar üzerindeki coğrafi işaretler için öngörülen ek koruma.

Bu durum, “eski dünya” sayılan Avrupa Birliği ülkeleri ile Amerika’nın başı çektiği “yeni dünya” ülkeleri arasında tartışmalara neden olmaktadır.

Bu tartışmaların içeriğine girmeden önce, anlaşmanın yirmi ikinci maddesindeki *“üye bir ülkenin toprağından veya bu toprak üzerinde yer alan bir bölge veya yöreden kaynaklanan, belirgin bir niteliğı, ünü(itibarı) veya diğere özellikleri itibarıyla esas olarak bu coğrafi menşeye atfedilen ürünleri tanımlamak için kullanılan işaretlere coğrafi işaret denir”* şeklindeki tanımı hatırlayalım. Görüldüğü üzere Lizbon Anlaşması’nda yer alan menşee adı tanımındaki beşeri faktörlere TRIPs anlaşmasında yer verilmemiştir. Bu anlamda Lizbon Anlaşması’ndaki menşee adı tanımı karakteristik özellikleri itibarıyla en tipik ürünler için kullanılmaktadır.

Yirmi ikinci maddenin ikinci bendinde üye ülkelerin coğrafi işaretli ürünlerini koruma yöntemleri belirtilmektedir. Buna göre coğrafi işaretli ürünün coğrafi kaynağı hakkında halkı yanıltacak şekilde sahte kullanımı yasaklanmıştır.

Aynı bendin ikinci fıkrası ise Paris Sözleşmesi’nin haksız rekabetle ilgili onuncu maddesi hükümlerine atıfta bulunularak haksız rekabet fiili sayılacak tüm kullanımları engelleyecek yasal önlemlerin üye devletler tarafından alınması gerekliliğı vurgulanmıştır.

Sözleşmenin yirmi ikinci maddesinin ilk üç bendinde sağlanan koruma, malın kaynaklandığı ülke, bölge veya yöreyi doğru olarak belirtmesine rağmen tüketici nezdinde malın menşesinin başka bir yer olduğu şeklinde izlenim doğuran coğrafi işaretlerin kullanımı halinde uygulanabilmektedir. Bunlar coğrafi işaretlerin sahte kullanımı ile ilgilidir. Aynı maddenin dördüncü bendinde ise aldatici coğrafi işaret kullanımı düzenlenmektedir. Yani, işaretin malın gerçek kaynağını belirtmesine rağmen, tüketicilerin malın menşesinin başka bir yer olduğu şeklinde yanıldığı

durumlardan bahsedilmektedir ki bu durum eşsesli coğrafi işaretlerin bulunması durumunda ortaya çıkmaktadır.⁵⁶

Anlaşmanın şaraplar ve distile alkollü içecekler için ek koruma sağlayan yirmi üçüncü maddesine göre, gerçek üretim bölgesinde üretilmemiş olan coğrafi işaretli şaraplar ve distile alkollü içeceklerin, ürünün gerçek kaynağı belirtilmiş olsa da veya coğrafi işaretinin tercümesi kullanılmış olsa da veya “tipinde”, “tarzında”, “stilinde” ve “benzeri” gibi ibarelerle kullanımlarının önlenmesi öngörülmüştür. Buna göre “Şampanya Tarzında Köpüklü Şarap, Üretim Yeri: Türkiye” veya “Türk Şampanyası” gibi ibareler kullanılamayacaktır.⁵⁷ Bu korumanın kapsamı tamamıyla 2006/510 sayılı tüzüğün on üçüncü maddesinde bahsedilen korumanın aynısıdır.

Yirmi üçüncü maddenin üçüncü bendi ise sadece şaraplara sağlanan ve yirmi ikinci maddenin dördüncü bendinde bahsedilen eş sesli coğrafi işaretlerle ilgili olarak öngörülen korumanın aynısı bulunmaktadır. Buna göre şarap dışındaki eş sesli ürünlerin sadece biri korunabilecekken bu maddeye göre şaraplarla ilgili eş sesli iki ürün de korunabilecektir.⁵⁸

Yukarıda bahsettiğimiz tartışmalar da yirmi üçüncü madde ile şaraplar ve distile alkollü içeceklere tanınan ek koruma nedeniyle ortaya çıkmaktadır. 1994 yılında imzalanan TRIPs anlaşması AB ve ABD arasındaki coğrafi işaretler tartışmasını sona erdirememiştir. AB tarafı, TRIPs’te yirmi üçüncü madde kapsamında şaraplar ve distile alkollü içecekler için sağlanan korumanın diğer ürünleri de kapsayacak şekilde genişletilmesini talep etmektedir. Ancak ABD tarafı bu görüşü desteklememektedir.

Kapsamı tamamen belirlenememiş olan TRIPs anlaşmasının sorunlu maddelerinin çözümlenmesi amacıyla 2001’de başlayan ve 8 yıl boyunca bir sonuca ulaşamayan

⁵⁶ Yıldız, TRIPs’te Coğrafi İşaretler, s. 73.

⁵⁷ Yıldız, TRIPs’te Coğrafi İşaretler, s. 90.

⁵⁸ Yıldız, TRIPs’te Coğrafi İşaretler, s. 96.

Doha Kalkınma Gündemi kapsamında taraf ülkelerce çeşitli tasarılar ortaya konulmuş ancak şimdiye kadar hiçbirinde anlaşma sağlanamamıştır.⁵⁹

2.2. Avrupa Birliği Düzenlemeleri

Coğrafi işaretler AB'nin iç tarımsal politikasının bir kısmını oluşturmaktadır.⁶⁰ Bu işaretlerin küçük çiftçi ve kırsal kesimin yaşamlarını sürdürmelerinin bir aracı olduğu savunulmaktadır. AB'nin bu kapsamda oluşturduğu politika gereği çıkardığı yasalar 1992 yılından beri geliştirilerek değişmektedir. Çalışmamızın bu bölümünde ilk düzenlemeden başlayarak konu ile ilgili tüzükleri inceleyeceğiz.

2.2.1. 2081/92 Sayılı Tarım ve Gıda Maddelerine İlişkin Mahreç İşaretleri ve Menşe Adlarının Korunması Hakkında Konsey Tüzüğü

“Geographical Indication” kavramının bağlayıcı nitelikli bir metinde kullanılması, ilk olarak 1992 tarihli ve 2081/92 Sayılı Tarım ve Gıda Maddelerine İlişkin Mahreç İşaretleri ve Menşe Adlarının Korunması Hakkında Konsey Tüzüğü (2081/92 Sayılı Tüzük)⁶¹ ile gerçekleşmiştir.⁶²

⁵⁹ Bu görüşmelerde öne sürülen 3 tasarı şu şekildedir: İlk tasarı, AB üyeleri ve İsviçre tarafından savunulan ve bir coğrafi işaretin tescilinin, o işaretin tüm üye devletlerde korunduğuna ilişkin aksi ispatlanabilir bir karine etkisi yarattığı, hukukî bağlayıcılığı yüksek bir bildirim ve sicil sistemi kurulmasını hedefleyen tasarıdır. İkinci tasarı, ABD, Japonya, Kanada, Şili gibi devletler tarafından savunulan, hukukî bağlayıcılığı bulunmayan, sicilden çok, veri bankası niteliği taşıyacak bir sistemin kurulmasını amaçlayan tasarıdır. Üçüncü tasarı ise, ilk iki Tasarıyı uzlaştırmayı hedefleyen ve Hong Kong ile Çin tarafından sunulmuş tasarıdır. 2008 yılında sonuncusu yapılan görüşmelerden de bir sonuç çıkmamıştır. Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: YILDIZ, Burçak, Coğrafi İşaretlere İlişkin Çok Taraflı Bir Bildirim ve Sicil Sistemi Kurulması Konusunda Dünya Ticaret Örgütü Nezdinde Yürütülen Müzakereler, Görüşülen Tasarılar ile Ülkemizin Bu Konudaki Yaklaşımı, Ankara Barosu, Sayı 3, 2009.

⁶⁰ Evans, G. E./Blakeney, M.; “Doha’dan Sonra Coğrafi İşaretlerin Korunması: Quo Vadis?”, Güneş, 2006, s. 57.

⁶¹ İlgili tüzük metni için bkz.

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31992R2081:EN:HTML>

⁶² Tuncay, M.; “Coğrafi İşaretlerin Korunması”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2009, s. 5.

1992 yılında AB’de yapılanmaya başlayan tarım reformu, birlik ülkelerinin tarım faaliyetlerine sağlanan fiyat desteklemelerinden çok kırsal gelişmeye odaklanmalarını sağlamıştır ki; bu iki kavram Ortak Tarım Politikaları’nın iki önemli adımı idi. Bundan böyle tarım politikalarının ana amacı gıda niceliğinden çok gıda niteliğine doğru kaymıştı.⁶³ Bu kapsamda üç düzenleme gerçekleştirildi.⁶⁴ Bunlardan birisi olan 2081/92 Sayılı Tüzük, tarım ürünleri ve gıda maddeleri ile ilgili mahreç işaretleri ve menşe adlarının korunması yani konumuzla ilgili olan ilk AB düzenlemesidir.

Bu tüzüğün yürürlüğe girdiği 1992 yılına kadar AB’de ortak bir yasal çerçeve bulunmamakta idi. Farklı Avrupa ülkelerinde uygulanan çeşitli yasal düzenlemeler, konuyu aşağıda belirtilen açılardan ele almaktaydı. Şöyle ki; bu korumanın kapsamı iki temel prensibe dayanmaktadır. Bunlar;

- Tüketicilerin yanlış ve yanıltıcı bilgiye karşı korunması
- Üreticilerin haksız rekabete karşı korunması⁶⁵

Bu hedeflere ülkelerin bazılarında spesifik olarak fikri mülkiyet hukuku çerçevesinde coğrafi işaretler koruması sağlanarak, bazılarında ise haksız rekabet ve tüketicinin korunması ile ilgili genel kuralları uygulayarak varılmaya çalışılmıştır.

Bahsi geçen yıllar itibarıyla Fransa, İtalya ve İspanya’da coğrafi işaretlerin korunması ile ilgili hukuki yapı belirli bir seviyeye gelmiş bulunuyordu. Bu

⁶³ Becker, T./Staus, A., s. 1.

⁶⁴ Bu düzenlemeler: 2081/92 sayılı Tarım ve Gıda Maddelerine İlişkin Mahreç İşaretleri ve Menşe Adlarının Korunması Hakkında Konsey Tüzüğü, 2082/92 Tarım Ürünleri ve Gıda Maddelerinin Karakteristik Özelliklerinin Garanti Altına Alınması Hakkında Konsey Tüzüğü ve 2092/91 sayılı Organik Tarım Ürünleri ve Tarım Ürünlerini İşaret Eden İbareler Hakkında Konsey Tüzüğü.

⁶⁵ Kireeva, I.; “European Legislation on Protection of Geographical Indications Overview of the EU Member States’ Legal Framework for Protection of Geographical Indications”, EU-China IPR Project, 2007, s. 5

lkelerdeki mevzuatın AB'ye ait düzenlemelere kaynak olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir.⁶⁶

Özellikle coğrafi ad taşıyan gıda ürünlerinin serbest dolaşımı konusunda sorunlar yaşanmasının ardından, AB mevzuatında, tarım ürünleri ve gıda maddelerini kapsayan coğrafi adlara ilişkin standartları belirleme ihtiyacı doğmuştur.⁶⁷

Yukarıda değindiğimiz coğrafi işaret koruması ile ilgili olarak Avrupa için ortak bir yaklaşımın ve özel bir yasal düzenlemenin gerekliliği sonucu 1992 yılında 2081/92 Sayılı Tüzük yürürlüğe girmiştir.

Kendilerine ait farklı düzenlemeler olan şaraplar ve distile alkollü içecekler 2081/92 Sayılı Tüzük'te yer almamıştır.

2.2.2. 510/2006 Sayılı Tarım rnleri ve Gıda Maddelerinde Coğrafi İşaretlerin ve Menş e Adlarının Korunması Hakkında Tüzük

Coğrafi işaretlerin AB lkelerinde korunması ile ilgili esasları düzenleyen ilk tüzük ile onun yerine kabul edilen 510/2006 Sayılı Tarım rnleri ve Gıda Maddelerinde Coğrafi İşaretlerin ve Menş e Adlarının Korunması Hakkında Tüzük (510/2006 Sayılı Tüzük) birbirine birçok yönden benzemektedir. O halde ikinci tüzüğe neden gerek duyulmuştur? Bu sorunun cevabı 2081/92 Sayılı Tüzüğün TRIPs Anlaşması ile birçok noktada uyuşmadığının uluslararası platformda yapılan birçok tartışmada ortaya çıkmış olmasıdır.

510/2006 Sayılı Tüzük 21 Kasım 2012 tarihi itibarıyla yürürlükten kaldırıldığı için çalışmamızın bu bölümünde içeriğine girilmeyip sadece 2081/92 Sayılı Tüzük

⁶⁶ Kireeva, s. 5.

⁶⁷ Yıldız, B.; "510/2006 Sayılı Tüzükteki Düzenlemeler Işığında Avrupa Birliği Hukukunda Tarım rnleri ve Gıda Maddeleri zerindeki Menş e Adları ile Coğrafi İşaretlerin Korunması", Ankara Barosu, FMR sayı 2008-2, s. 17.

sonrası getirdiği yenilikler üzerinde durulacaktır. Bu değişikliklerle birlikte TRIPs ile uyum sağlanmaya çalışılmıştır.⁶⁸

Aşağıda söz konusu değişiklikler kısaca belirtilmiştir.

a) Bu tüzükle birlikte coğrafi yer adı içermeyen ibarelerin de PGI korumasından yararlanma hakkı doğmuştur. Önceki düzenlemede bu kapsamdaki ibareler sadece PDO olarak tescil edilebilmekte idi. Böylelikle PDO tanımına uymayan ürünlerin AB sistemi içinde tescil edilememesi sorunu çözüme kavuşmuştur. Aynı sorunun Türk Hukuk Sistemi içinde de var olduğunu burada hatırlatmakta fayda görüyoruz.

b) AB ülkelerinin tümünde hüküm ifade edecek amblemlerin kullanım zorunluluğu getirilmiştir.⁶⁹

c) Eski tüzüğe göre menşe adlarının hammaddesinin tamamı tescilde belirlenen coğrafi alandan temin edilmek zorunda iken yeni tüzükte hammaddenin üretim alanı diye belirlenen alandan daha farklı bir bölgeden temin edilebilmesi uygun görülmüştür. Yani tescilde belirtilen üretim bölgesi ile coğrafi işaretin adında geçen sınırları belirli bir bölge aynı olmayabilir. Örneğin, Parma Jambonu yapılan etin temin edilebileceği coğrafi sınırlar, üretim yapılabilecek sınırlardan daha geniş kapsamlı tutulmuştur.⁷⁰

Bu konu ile ilgili olarak İngiltere-Galler Yüksek İdare Mahkemesi'nin 2005 tarihli Melton Mowbray kararından bahsetmek yerinde olacaktır. Bu davada ürünün Melton Mowbray Etli Böreği olarak tescil edildiği ancak üretim şartnamesinde Melton

⁶⁸A./Balling, R./Schoene, V./Wirsig, A.; "The Protection of Origins for Agricultural Products and Foodstuffs in Europe: Status Quo, Problems and Policy Recommendations for the Green Book", The Journal of World Intellectual Property, Vol:12:6, 2009, s. 627.

⁶⁹ Ambleslerle ilgili olarak bkz. Bölüm 3.4.1.

⁷⁰Profeta, A./Balling, R./ Schoene, V./ Wirsig, A., s. 631.

Mowbray'dan daha bir geniş alan gösterildiği ve bunun coğrafi işaret tanımına uymadığı iddia edilmiştir. Ancak Yüksek Mahkeme bu iddiayı reddetmiş ve ürünün üretim yerinin tescilli adın içindeki bölge ile sınırlandırılmayacağı, tescil şartnamesinde belirtilen bölgenin esas alınabileceği yönünde karar vermiştir.⁷¹

Ancak 510/2006 Sayılı Tüzüğe göre bu durum sınırsız bir biçimde uygulanamayacak olup, önemli bir istisnası ve şartları bulunmaktadır. Şöyle ki; bu madde sadece 1 Mayıs 2004 tarihinden önce menşe ülkede PDO olarak tescil edilmiş ürünlere uygulanabilecektir. Ayrıca söz konusu ürünün hammaddesinin alanı tanımlanmış olmalı, hammaddenin üretimi için özel koşullar bulunmalı ve bu koşulların kontrolünün yapılması için yapıların bulunması da gerekmektedir.

d) 2081/92 Sayılı Tüzük'te Avrupa Konseyi'nin jenerik ad olduğu için coğrafi işaret olarak tescil edilemeyecek ibareleri listelemesi öngörülmüştü. Bu listenin söz konusu tüzük yürürlüğe girmeden önce AB Resmi Gazetesi'nde yayınlanması gerekiyordu. Ancak, üye ülkeler hangi ibarelerin bu listede bulunması gerektiği noktasında anlaşma sağlayamadıkları için böyle bir liste hiç yayınlanamadı.

Böyle bir listenin hazırlanması için gerçekten de uzun, zahmetli ve masraflı bir işlemler dizisine gerek olduğundan Avrupa Konseyi bu konudaki maddeyi değiştirmiştir.⁷²

e) Yeni tüzüğün beşinci maddesi ile sınır ötesi alanları kapsayan coğrafi işarete konu olabilecek ürünler için birden fazla grubun birlikte başvurabilmesi sağlanmıştır. Bu maddenin gerekçeleri arasında sınırdaş ülkeler arasında bulunan geleneksel benzerlikleri ve tarihi bağlantıları sayabiliriz.⁷³

⁷¹ Yıldız, s. 29-30.

⁷²Profeta, A./Balling, R./ Schoene, V./ Wirsig, A., s. 633.

⁷³Profeta, A./Balling, R./ Schoene, V./ Wirsig, A., s. 633.

f) AB başvurularının incelenmesi 5-6 yıl gibi uzun bir zaman aldığı için bu tüzükle inceleme için 1 yıllık süre öngörülmüştür.

g) Tescilli PDO ve PGI'ların yayınlanması ile ilgili yenilik getirilmiştir. Bununla ilgili olarak Avrupa Komisyonu resmi web sitesinde DOOR isimli bir veri tabanı oluşturulmuştur. Burada, başvuru halinde, yayınlanmış veya tescilli olan tüm PDO, PGI ve TSG'ler ile ilgili bilgiler yer almaktadır.⁷⁴

h) 510/2006 Sayılı Tüzük ile, coğrafi işaretli ürünlerin spesifikasyonlarının değiştirilebilmesi ile ilgili olarak oldukça karmaşık gözüken bir kurallar dizisi ortaya konmuştur. Talep edilen değişiklikler minor ya da majör bir değişiklik olabilmekte ve komisyonun bunu teyit etmesi gerekmektedir. Majör değişiklik yapılabilmesi için tescilli coğrafi ad ülkesi otoritesince başvuru yapılır. Talep sonucu yapılan değişikliklere itiraz edilebilir. Ancak minor değişikliklerde itiraz hakkı yoktur.⁷⁵

Bir değişiklik talebinin majör kategorisine girmesi için aşağıdaki durumların var olması gerekmektedir.

- Değişiklik ürünün temel karakteristik özellikleri ile ilgili olmalı.
- Ürünün coğrafi bölge ile bağlantısında bir değişiklik meydana gelmeli
- Ürün adı ya da adın bir kısmı değişiyor olmalı
- Değişiklik belirlenen coğrafi alanı etkiliyor olmalı
- Değişikliğin ürünün veya hammaddesinin ticaretinin yapılması ile ilgili olarak uygulanan kısıtlamaları arttıracak bir duruma yol açması

Bunlar dışında talep edilen değişiklikler minor değişiklik olarak adlandırılacaktır.

⁷⁴ DOOR veri tabanı adresi: <http://ec.europa.eu/agriculture/quality/door/list.html>

⁷⁵ Profeta, A./Balling, R./ Schoene, V./ Wirsig, A., s. 639.

2.2.3. 2012/1151 Sayılı Tarım Ürünleri ve Gıda Maddeleri Hakkında Kalite Tasarısı Hakkında Avrupa Konseyi Tüzüğü

21 Kasım 2012 tarihinde yürürlüğe giren 2012/1151 Sayılı Tarım Ürünleri ve Gıda Maddeleri Hakkında Kalite Tasarısı isimli Avrupa Konseyi Tüzüğü (1151/2012 Sayılı Tüzük) ile 510/2006 Sayılı Tüzük yürürlükten kaldırılmıştır.⁷⁶ Bu tüzükte öncekilere nazaran daha genel bir adlandırmaya gidilerek içerik çeşitlendirilmiş görünmektedir. Daha önceleri ayrı tüzüklerle düzenlenen PDO, PGI ve TSG bu tüzükte bir araya getirildiği gibi diğer tüzüklerde bulunmayan dağ ürünleri ve ada çiftçiliği ürünleri gibi yeni kavramlar düzenlemede yer almıştır.

Söz konusu tüzüğün oldukça uzun bir giriş bölümü bulunmakta olup burada düzenlemenin amaçlarına yer verilmiştir.

Tüzüğün önsözünde belirtildiği üzere, AB ülkelerinin tarım, balıkçılık ve su ürünleri alanındaki üretim kalitesi ve çeşitliliği AB'nin en önemli güçlerinden biridir. Bu kapsamda üreticiler yeni üretim metotlarıyla tanışıp etkin bir şekilde kullanırken aynı zamanda gelenekleri de ayakta tutmaktadırlar. Birlik ülkeleri halkı ve tüketiciler geleneksel ürünleri talep ettikleri gibi kaliteye de gittikçe daha fazla önem vermektedirler. Ayrıca AB içinde tarım ürünleri çeşitliliğinin sürdürülmesi ile de ilgilidirler. Bu durum da belirli coğrafi alana bağlı olan karakteristik kazanmış tarım ürünleri ve gıda maddelerine olan talebi artırmaktadır.⁷⁷

1151/2012 Sayılı Tüzük altı bölümden oluşmuştur. Bunlar sırasıyla; Genel Hükümler, Korunan Coğrafi İşaret ve Menşe Adları, Geleneksel Özelliği Garanti Edilmiş Ürünler, İsteğe Bağlı Kalite Terimleri, Ortak Hükümler ve Son Hükümler'dir.

⁷⁶ Tüzüğün metni için bkz.

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:343:0001:0029:en:PDF>

⁷⁷ 1151/2012 sayılı tüzüğü önsözü için bkz.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:343:0001:0029:en:PDF>

Çalışmamızın bu bölümünde tüzükte düzenlenen korunan kaynak işaretleri, başvuru hakkı, başvuru şartları, koruma kapsamındaki ürün grupları ve korunamayacak adlandırmalar ele alınacak olup, başvuru süreci ve denetim ile ilgili maddeler AB’de tescil ve denetim sisteminin yer aldığı başlık altında incelenecektir.

2.2.3.1. Korunan Kaynak İşaretleri

Tarım ürünleri ve gıda maddeleri ile ilgili kaynak işaretlerinin korunması hakkında hükümler içeren en güncel düzenleme olan 1151/2012 Sayılı Tüzük’te önceki tüzüklerde olduğu gibi “protected geographical indication” ve “protected designation of origin” kavramları yer almaktadır. Bu ibareler Türkçe’ye “tescilli mahreç işareti” ve “tescilli menşe adı” olarak çevrilir. Tüzüğün ikinci bölümünde bu iki koruma biçimi ele alınmıştır. Buna göre daha önce de tanımını verdiğimiz menşe adından bahsedebilmek için, ürünün kalitesi veya karakteristik özelliklerinin tümünün ya da esas unsurlarının belirlenen alana bağlı ve üretim aşamalarının tümünün bu alanda gerçekleşmesi gerekmektedir. Mahreç işaretinde ise ürünün kalitesi, ünü veya diğer karakteristik özelliklerinin belirlenen alana atfedilebilir olması gerekmekte olup üretim aşamalarından en az birinin bu alanda gerçekleştirilmesi zorunludur.

Tüzüğe göre; sadece canlı hayvan, et ve süt ürünleri olmak üzere; hammaddesi, ürünün üretim alanı olarak gösterilen alandan farklı bir bölgeden sağlanan bazı ürünler de menşe adı olarak tescil edilebilecektir. Ancak bu hükmün uygulanması için gerekli şartlar mevcuttur. Buna göre; ürünün hammaddesinin alanı tanımlanmış olmalı, hammaddenin üretimi için özel koşullar bulunmalı, bu koşulların kontrolünün yapılması için yapıların bulunması ve ilgili menşe adının menşe ülkede 1 Mayıs 2004 tarihinden önce menşe adı olarak tanınmış olması gerekmektedir.

Tüzükle korunan bir diğer kaynak işareti “traditional specialities guaranteed” yani “geleneksel özellikleri garanti edilmiş ürün” dür. Daha önce 509/2006 Sayılı

Tüzük’le korunan bu kavrama 1151/2012 Sayılı Tüzüğün üçüncü bölümünde yer verilmiştir.⁷⁸

Tüzüğün dördüncü bölümünde iki yeni kavramın korunması üzerine hükümler yer almaktadır. İsteğe bağlı kalite terimleri olarak adlandırılan bu işaretler; dağ ürünleri ve ada çiftçiliği ürünleridir. Bu ürünlerle ilgili olarak 4 Ocak 2014 tarihine kadar AB Parlamentosu ve Komisyonu’na birer çalışma raporu sunulması öngörülmüştür.

2.2.3.2. Başvuru Hakkına Sahip Olanlar ve Başvuru Şartları

Menşe adı, mahreç işareti ve geleneksel özellikli ürünlerin tescille koruma altına alınması için başvuru yapma hakkına sahip olanlar tüzükte “gruplar” olarak belirtilir.⁷⁹ Tanımlar bölümünde ise grup; *“kanuni oluşumuna bakılmaksızın bir ürünün üretici ve işleyicileri tarafından oluşturulan herhangi bir birlik”* şeklinde tanımlanmıştır.⁸⁰

Tek başına gerçek veya tüzel kişilerin de başvuru yapma hakkı bulunmakla birlikte bu durum ancak başvuru sahibinin ilgili ürün için başvuru yapmaya istekli tek kişi olması ve PDO veya PGI koruması istenen ürün ile diğer ürünler karşılaştırıldığında belirlenen alan ile ürünün özellikleri bakımından kayda değer farklılıkların ortaya çıkması şartları aranır.

Mahreç işareti ve menşe adı tescil başvurusu Avrupa Komisyonu’na yapılır. Bu esnada Avrupa Komisyonu’na sunulması gereken belgeler sekizinci maddede

⁷⁸ 509/2006 sayılı Geleneksel Özellikleri Garanti Edilmiş Tarım Ürünleri ve Gıda Maddeleri Hakkında Avrupa Konseyi Tüzüğü. Tam metni için bkz. <http://www.agriculture.gov.ie/media/migration/agrifoodindustry/promotionandmarketing/Regulation%20509-2006.pdf>.

⁷⁹ 1151/2012 Sayılı Tüzüğün kırk dokuzuncu maddesi.

⁸⁰ 1151/2012 Sayılı Tüzüğün üçüncü maddesinin ikinci fıkrası.

açıklanmıştır.⁸¹ Bu belgelerden biri olan ürün spesifikasyonu içinde ise asgari ölçüde aşağıdaki bilgilerin bulunması gerekir.⁸²

- PDO veya PGI adı
- Ürünün tanımı
- Üretim alanının sınırlandırıldığı harita veya buna benzer bilgi
- Ürünün sınırları belirlenmiş bölgeden kaynaklandığını kanıtlayan bilgi
- Ürünün elde edilmesi için gerekli yöntemlerin açıklaması (paketleme de dahil)
- Coğrafi bölge ile ürünün kalitesi, ünü veya karakteristik özellikleri arasındaki bağlantıyı gösterir detaylar
- Ürün spesifikasyonunu denetleyecek otoritelerin kimlik ve adres bilgileri
- Her türlü özel etiketleme kuralları

2.2.3.3 Koruma Kapsamındaki Ürün Grupları

1151/2012 Sayılı Tüzük kapsamında PDO, PGI ve TSG tescili için başvuruda bulunulabilecek ürünler tüzüğün 1 numaralı ekinde sayılmıştır. Bu ürün grupları aşağıda verilmiştir.

- PDO ve PGI Olarak Tescil Edilebilecek Ürünler

Tescile konu olabilecek ürünler; buralar, çikolata ve çikolatadan yapılmış ürünler, ekmekler, hamur işleri, kekler, şekerlemeler, bisküviler ve diğeri fırıncılık ürünleri, bitki özlerinden yapılmış içecekler, makarnalar, tuzlar, doğal sakızlar ve reçineler,

⁸¹ 1151/2012 sayılı tüzüğün sekizinci maddesine göre başvuru sırasında sunulan belgelerde; başvuru sahibi üretici grubunun veya kamu otoritesinin kimlik ve adres bilgileri, mümkünse, ürünün tescil belgesinde belirlenen özelliklere uygunluğunu kontrol edecek yapıların kimlik ve adres bilgileri, ürünün ayırt edici özellikleri, üretim yöntemi ve alanı gibi konuları içeren ürün spesifikasyonu olmalıdır.

⁸² Vittori, M.; “The EU Systems of Geographical Indications Protection”, WIPO-TPI Seminar on the Lisbon System and GIs Control Mechanisms, Sunum, Trabzon, 2013.

hardal macunu, kurutulmuş otlar, esansiyel yağlar, mantarlar, koşnil, çiçekler ve süs bitkileri, pamuk, yün, hasır, keten, deriler, kürkler ve kuş tüyü olarak sayılmıştır.

- TSG Olarak Tescil Edilebilecek Ürünler

TSG tesciline konu olabilecek ürünler ise; hazır yemekler, buralar, çikolata ve çikolatadan yapılmış ürünler, ekmek, hamur işleri, kekler, şekerlemeler, bisküviler ve diğer fırıncılık ürünleri, bitki özlerinden yapılmış içecekler, makarna ve tuzlar olarak sayılmıştır.

2.2.3.4. Korunamayacak Adlandırmalar

Tüm tarım ürünleri ve gıda maddelerinin PDO, PGI veya TSG olarak tescil edilmesi mümkün değildir. Tescil edilemeyecek adlandırmalar 1151/2012 Sayılı Tüzük'te sayılmıştır. Buna göre;

- Jenerik ad olmuş terimler
- Bir bitki türü veya hayvan ırkı ile aynı ada sahip olan ve halkı ürünün kaynağı konusunda yanıltacak mahiyette olan işaretler
- Daha önce bu düzenleme kapsamında tescil edilmiş bir PDO, PGI veya TSG ile tamamen ya da kısmen aynı olan adlandırmalar
- Ürünün gerçek kimliği ile ilgili olarak halkı yanıltabilecek işaretler

2.2.4. Şaraplar ve Alkollü İçeceklere Ait Tüzükler

AB'nin, dünya şarap üretiminde önemli bir yeri vardır. Her yıl AB sınırları içinde 175 hl şarap üretilmekte ve iç ve dış pazarlara dağıtılmaktadır. Oldukça hacimli bu piyasanın sahte kullanımlara karşı korunması da yıllardan beri AB tarafından fazlasıyla önemsenmiş ve bu uğurda çeşitli ülke politikalarının yanı sıra ortak düzenlemeler de oluşturulmuştur.

Coğrafi işaretli şaraplar ve distile alkollü içecekleri korumaya ilişkin farklı tarihlerde birçok yasa kullanılmıştır. Şu anda yürürlükte olmayan 817/70, 338/79, 823/87, 1493/1999 Sayılı Konsey Tüzükleri ve 1607/2000 Sayılı Komisyon Tüzüğü bunlardandır.

Yürürlükte olan düzenlemeler de aynı yukarıda saydığımız gibi çok çeşitlidir. Bu düzenlemeleri temel düzenlemeler ve uygulamaya yönelik düzenlemeler olarak iki başlığa ayırabiliriz. Avrupa Birliği Ortak Pazar Organizasyonu tarafından yapılan çalışmalar çerçevesinde ortaya çıkan 1234/2007 Sayılı Tarımsal Ürünler Piyasası İçin Ortak Bir Organizasyon Kurulması ve Belirli Tarım Ürünleri İçin Özel Hükümler Oluşturulması Hakkında Avrupa Komisyonu Tüzüğü, 25 Mayıs 2009 yılında 491/2009 sayılı tüzükle değiştirilmiştir.⁸³ Spesifik olarak şaraplar piyasasıyla ilgili bağlayıcı hükümler ise 479/2008 Sayılı Şarap Piyasası Ortak Organizasyonu Hakkında Avrupa Komisyonu Tüzüğü'nde bulunmaktadır.⁸⁴

Coğrafi işaretli olan ya da olmayan şaraplarla ilgili ana düzenlemelerden başka bir de uygulamaya dair düzenlemeler bulunmaktadır. Bunlar; şarap piyasası ürünlerinin etiketlenmesi, menşe adı, mahreç işareti veya geleneksel ad biçiminde korunması, üçüncü ülkelerle şarap ticareti, üretim potansiyeli ve destek programları, bağcılık ürünlerinin kategorizasyonu, şarapların yıllandırılması ve üretim alanında uygulanabilecek sınırlamalar, bağların tescili, şarap piyasası verilerinin toplanması, şaraplarının analizi için uygun yöntemlerin belirlenmesi, aromalandırılmış şarap ve şarap türevi ürünlerin ve şarap ürünleri kokteyllerinin tanımlanması ile ilgili birçok konudaki ihtiyaçtan ortaya çıkan düzenlemelerdir.⁸⁵

⁸³ İlgili tüzükler için bakınız: http://ec.europa.eu/agriculture/markets/wine/leg/index_en.htm

⁸⁴ İlgili tüzük için bkz: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:148:0001:0061:EN:PDF>

⁸⁵ İlgili tüzükler için bkz: http://ec.europa.eu/agriculture/markets/wine/leg/index_en.htm

1234/2007 sayılı tüzükte menş e adı tanımında; kalite ve karakteristik özellikler, üretimin sınırları belirlenen alanda yapılıyor olması, ş arap yapımında kullanılacak üzümlerin belirlenen alanda üretilmesi ve vitis vinifera⁸⁶ üzümlerinin çeş itlerinden kullanılması gibi niteliğe ilişkin şartlar bulunmaktadır.

Aynı düzenlemenin mahreç işaretleri ile ilgili tanımında ise, üzümlerin en az %85'inin belirlenen coğ rafî alandan sağ lanması, ancak üretimin bu bölgede yapılması ve vitis vinifera çeş itleri ile diğ er genus vitis çeş itlerinden üretimin yapılması şartları dile getirilmiştir.

⁸⁶ Vitis vinifera: bir çeş it üzümler asması.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA COĞRAFI İŞARETLERİN TESCİLİ VE DENETİMİ İLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ UYGULAMALAR

İlk iki bölümde coğrafi işaretin tanımını, tarihçesi ve işlevlerini ele alarak, dünya genelinde günümüze kadar yapılan anlaşmaları ve AB mevzuatını inceledik. Ancak bütün bu anlaşmalar ve mevzuat uygulamaya konmadıkça korumanın bir anlamı bulunmamaktadır. Özellikle tescilin gerçekleştirilmesi ve sonrasında piyasa denetiminin etkin bir şekilde yapılabilmesi coğrafi işaret koruması ile ilgili mevzuatın ana amaçlarıdır.

Dünyada ürünlerin menşelerini korumak adına ülkelerin oluşturdukları düzenlemeleri incelediğimizde üç farklı uygulamanın varlığını görmekteyiz.

- Bir kısım ülkeler coğrafi işaretler için kendine özgü kanunlara sahiptir.
- Bir kısım ülkeler coğrafi işaretleri marka hukuku veya diğer yasal düzenlemeler çerçevesinde korur.
- Bir kısım ülkeler ise coğrafi işaretleri korumamaktadır.

2009 yılı rakamlarına göre dünyada en az 111 ülkede, coğrafi kaynak belirten ürünlerin korunması için kendine özgü düzenlemeler bulunmaktadır. 56 ülke ise söz konusu ürünleri marka kanunları kapsamında korumaktadır.⁸⁷

Bu bölümde coğrafi işaretlerin korunması ile ilgili olarak öncelikle AB ülkesi Fransa'nın uygulaması incelenecektir. Sonrasında coğrafi işaretleri marka kanunu

⁸⁷ Giovannucci, D./ Josling, T. / Kerr, W./ O'Connor, B./ Yeung, T.; s. 124-126.

kapsamında koruyan ABD ele alınacak ve son bölümde ise AB genelinde coğrafi işaret koruması sağlayan sistem incelenecektir.

Öncelikle coğrafi işaretlerin anavatanı olarak kabul edilen Fransa'nın coğrafi işaret koruma sistemine değinmek, konunun tarihsel gelişimi ve sistemin işleyişini anlamak açısından önemli görülmüştür.

3.1. Fransa'da Coğrafi İşaretlerin Tescili Ve Denetimi

3.1.1.Genel Bakış

Fransa, coğrafi işaret denildiğinde ilk akla gelen ülkelerden biridir. Konu ile ilgili köklü bir geçmişe sahip olan ülkede coğrafi işaret korumasının başlangıcı 1905 yılında olmuştur. Bu erken tarih nedeniyle Fransa dünyada coğrafi işaretlerle ilgili ilk sistematik düzenlemeleri yapan ülke olmuştur. Ülkede coğrafi işaret koruması sağlayan birden fazla düzenlemenin bazıları tarım ve gıda maddeleri, bazıları şaraplar ve bazıları da haksız rekabet ile ilgilidir.

Aslında Fransa'da coğrafi işaret kavramının ortaya çıkışı ile ilgili olarak 1905'ten daha da gerilere gitmek de mümkündür. 19. yüzyılda phylloxera hastalığı ile birkaç on yıl içinde üzüm bağlarının büyük bir kısmının yok olması sonucu, yönetim birimleri bu durumdan kurtulmanın çarelerini aramaya ve bu uğurda düzenlemeler yapmaya başlamışlardır.⁸⁸ Çünkü bu durum şarap ve sert içkiler üretimine ciddi bir darbe vurmuş ve arz eksikliği ortaya çıkmıştır. Bu yolda belirli bir yöreden elde edilen şarapların korunmasına dair kanuni düzenlemeler oluşturulmuştur.

Fransa'nın 2010 yılı coğrafi işaret korumasına sahip şaraplar ve alkollü içkiler ile tarım ürünleri ve gıda maddeleri satış değeri toplam 20,854 milyar € dur. Bu rakam Fransa ulusal gıda pazarının %15'ini temsil etmektedir.⁸⁹

⁸⁸ Kızıltepe, s. 6.

⁸⁹ Geographical Indications, A way Forward for Local Development, Summary of the International Training Module Held on May 14th-15th 2007, İsviçre, 2008, s. 25.

Fransa'nın coğrafi işaret tescilli ürün sayısına baktığımızda 400'den fazla şarap ve distile alkollü içecek, 45 adeti peynir olmak üzere 50 süt ürünü, bunları dışında bitkisel ve hayvansal hammadde içerikli 45 gıda maddesinin AOC kapsamında korunduğunu görmekteyiz. Bunların yanı sıra tarım ürünleri ve gıda maddelerini içeren ve yarıdan fazlası et ürünü olan 113 adet coğrafi işaret (mahreç işareti) korumasına sahip ürünü de bulunmaktadır. Ayrıca aynı kapsamda korunan 2'si elma şarabı olmak üzere 74 adet alkolü ürün tescillidir.⁹⁰

3.1.2. Tescil

Fransa'da coğrafi işaretlerle ilgili düzenleyici kurum Ulusal Menşe Adlandırmaları ve Kalite Enstitüsü (INAO)'dur.⁹¹ INAO Fransa Tarım ve Su Ürünleri Bakanlığı'nın himayesinde bir kamu kuruluşudur. İlk olarak 1935 yılında “Şaraplar ve Sert Alkollü İçecekler Köken Adlandırmaları Ulusal Komitesi” adıyla coğrafi işaretlerin korunması ile ilgili bir yapı oluşturulmuş, 1947 yılında da bu oluşum INAO'a dönüştürülmüştür. INAO, Tarım ve Su Ürünleri Bakanlığı'nın 5 Ocak 2006 tarihli Tarımı Yönlendirme Yasası ile resmi kalite ve menşe işaretleri ile ilgili Fransız politikalarını uygulamakla görevlendirilmiştir. Şöyle ki; Kalite ve Köken Tanıma İşaretleri (Signes d'Identification de la Qualité et de l'Origine-SIQO) olarak tanınan adlandırmaların korunması ile ilgili olarak Fransız hükümeti ile işbirliği içindedir.⁹² Söz konusu SIQO'lara INAO'nun yapısının incelendiği bir sonraki başlıkta kısaca değinilecektir.

⁹⁰<http://www.inao.gouv.fr/public/home.php?pageFromIndex=TextesPagesIndep/contact.php~service=contact~labelphpmv=Contact~mnu=no>.

⁹¹ INAO ile ilgili bilgiler <http://inao.gouv.fr> adresinden derlenmiştir.

⁹² 2011-2013 yıllarını kapsayan ve INAO'ya bu yıllar ve ötesi için önemli görevler yükleyen söz konusu anlaşma ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.inao.gouv.fr/public/home.php?pageFromIndex=TextesPagesIndep/contact.php~service=contact~labelphpmv=Contact~mnu=no>

3.1.2.1. INAO'nun Yapısı

Merkezi Paris'te bulunan INAO, Fransa'nın 8 bölgesine yayılan 26 şubesi aracılığıyla kalite ve köken gösteren işaretlerin korunmasını sağlamaktadır. 260 görevlisi bu işaretlerin tescili ve sonrasında denetimi ile ilgili faaliyetleri yürütmektedir. INAO'nun yapısında ürün çeşitlerine göre oluşturulan komite ve konseyler yer alır.

INAO'da "Daimi Konsey", "Ulusal Komiteler", "İnceleme Komisyonları" ve "Onama ve Denetim Konseyi" olmak üzere dört adet karar organı bulunmaktadır.

Daimi Konsey'de INAO'nun karar organları olan konsey ve komitelerden gelen 26 üye bulunmaktadır. INAO'nun genel politikalarını ve bütçe politikasını belirleyen konseyin başkanı aynı zamanda INAO'nun da başkanıdır. Başkanlık görevi ulusal komitelerin başkanları arasında dönüşümlü olarak yerine getirilmektedir.

INAO'da coğrafi işaretlerin korunması konusunda asıl işlev gören birim ulusal komitelerdir. 2007 yılında INAO'nun yapısında meydana gelen değişim sonucu faaliyet alanına giren iki yeni tanımla birlikte (Kırmızı Etiket ve Organik Tarım) ulusal komite sayısı 5 adet olmuştur ki bu şekilde yukarıda bahsettiğimiz SIQO'ların çerçevesi çizilmiştir. Bunlarla ilgili INAO komiteleri aşağıdaki gibidir.

- Şarap ve Sert Alkollü İçecekler İçin AOC Komitesi
- Süt Ürünleri, Gıda ve Orman Ürünleri İçin AOC Komitesi
- TSG ve Mahreç İşaretleri Komitesi
- Organik Tarım Komitesi
- Kırmızı Etiket Komitesi

Bu komiteler SIQO'ların tescili sürecinde üretici birlikleri, uzmanlar ve resmi kuruluşları bir araya getirerek ürünün karakteristik özelliklerinin belirlenmesi, üretim

alanının (terroir) sınırlarının çizilmesi gibi aşağıdaki konularda kararlar alınmasını sağlar.⁹³

- Ürünün coğrafi işaret veya diğer kalite veya köken gösteren işaretlerden biri olarak tanınmasını önermek
- Şartnamenin içeriğini ve uygunluğunu, kontrol kriterlerini ve değerlendirme metodlarının belirlenme süreçlerini incelemek
- Tescilli ürünlerin özelliklerinin iyileştirilmesini teşvik edecek önlemleri araştırmak ve önermek
- Tescil ile ilgili genel ilkeleri belirlemek

Bu fonksiyonları yerine getirirken her ulusal komite kendisine ait İnceleme Komisyonu'ndan yardım alır. Bu komisyonlara tescil edilecek ürünün bölgesinde herhangi bir maddi çıkarı olmayan Komite üyesi uzmanlar atanır. Bunlar başvuruyu inceleyerek raporlarını Ulusal Komite'ye sunarlar. Ulusal Komite raporu kabul edip başvurunun tescile gitmesine karar verebilir veya İnceleme Komisyonu'ndan daha fazla çalışma yapılmasını isteyebilir. Sonrasında onanması için dosya Onama ve Denetim Konseyi'ne gönderilir. Bu Konsey'de denetim organlarının temsilcileri, ulusal komite üyeleri arasından seçilmiş kişiler, devlet temsilcileri ve tüketici örgütleri temsilcileri bulunur.

3.1.2.2. INAO'nun Görevleri

Yukarıda sözü edilen ve INAO'nun uygulama alanına giren SIQO'lar şunlardır:

- a) Kontrollü Köken Adlandırması (AOC-L'appellation d'Origine Contrôlée)
- b) Korunan Menşe Adı ve Mahreç İşareti (PDO ve PGI)
- c) Kırmızı Etiket (Label Rouge)
- d) Organik Tarım (L'Agriculture Biologique)

⁹³ Demirer, s. 99-100.

e) Geleneksel Özellikli Ürün(TSG)

Şekil 3.1’de sembolleri gösterilen söz konusu adlandırmaları kısaca inceleyelim.

Şekil 3.1. Fransa’da Kullanılan Kalite Ve Köken Gösteren İşaretlerin Sembolleri

a) Kontrollü Köken Adlandırması

L'appellation d'Origine Contrôlée (AOC) Fransa’da menşe adları için kullanılan ilk işarettir. *Terroir* diye adlandırılan üretim bölgelerine bağlı olarak üretilen ürünleri tanımlamak için ve özellikle şaraplar için kullanılmıştır. 1935 yılında şarapçılık sektöründe yaşanan krizin atlatılması için geliştirilmiş bir politika olan AOC koruma sistemi elde ettiği başarı sonucu 1990’lı yıllarda tarım ürünleri ve gıda maddelerinde de uygulanmaya başlamıştır.

Bir ürünün AOC etiketi ile satılabilmesi için Fransa’da yürürlükte bulunan AOC düzenlemesi hükümlerine göre spesifikasyonlarının⁹⁴ ve üretim bölgesinin belirlenmesi gerekmektedir. Ayrıca üretim alanının belirlenmesi ile ilgili işlemlerin ve ürünün kimyasal ve organoleptik analizlerinin yapıldığı bir sistem var olmalıdır.

b) Korunan Menşe Adı (PDO) ve Mahreç İşareti (PGI)

Fransa’da AOC koruması altında olan şarap ve distile alkollü içecekler AB’de 1234/2007, 606/2009, 607/2009 ve 110/2008 Sayılı Tüzükler ile korunmakta iken, tarım ürünleri ve gıda maddeleri ile ilgili ürünler 1151/2012 Sayılı Tüzük

⁹⁴ Çalışmamızda spesifikasyon, İngilizce “specification” kelimesinin çevirisi olarak, coğrafi işaretli ürünün tarifnamesi yani tescille sabitlenen özellikleri anlamında kullanılacaktır.

kapsamında korunmaktadır. Bu tüzükler çerçevesinde tescil sistemine dahil olmak için Fransa her ürün için INAO aracılığı ile AB Komisyonu'na başvurmaktadır.

Korunan mahreç işaretleri de AB sistemindeki gibi üretim aşamalarının tümünün belirlenen alanda gerçekleşmesi zorunlu olmayan, ününü veya kalitesini bu alandan alan ürünlere verilen isimdir. Ürün ile yöre arasındaki bağ AOC'de olduğundan daha zayıftır. Bu işaretin ürünler üzerinde kullanılabilmesi için de AB Komisyonu'na başvuru yapılmaktadır. Fransa'da mahreç işareti koruması 2009 yılından itibaren şaraplar için de kullanılmaya başlanmıştır.

c) Kırmızı Etiket

5 Ağustos 1960 tarihinde yürürlüğe giren Tarımı Yönlendirme Kanunu ile oluşturulan Kırmızı Etiket (LR), üzerinde kullanıldığı ürünün kalitesi, aynı kategorideki diğer ürünlerle karşılaştırıldığında, söz konusu ürünün belirli üstün özelliklere sahip olduğunu gösteren bir koruma biçimidir. Ürünün üretim koşulları kendine özgü olup ürün, üstün kalitesini bu koşullara borçludur. Tıpkı coğrafi işaretlerde olduğu gibi Kırmızı Etiket'i kullanmak için de onaylanmış bir kontrol mekanizmasının varlığı zorunludur.

d) Organik Tarım

Organik tarım; çevrenin ve doğal kaynakların korunduğu, ekolojik denge bozulmadan yapılan özel bir tarımsal üretim yöntemidir. Fransa devleti 1980 yılında organik tarım yöntemlerini tanımış ve uygulamaya koymuştur.

e) Geleneksel Özellikli Ürün (TSG)

Yukarıdaki bölümlerde anlatıldığı üzere geleneksel özellikli ürün, üretim şartları arasında belirli bir yöre zorunluluğu olmayan sadece geleneksel üretim metodunun kayıt altına alındığı tescil türlerindendir. Fransa'da da bu koruma 1151/2012 Sayılı

Tüzük yürürlüğe girmeden önce 510/2006 Sayılı Tüzük çerçevesinde sağlanmakta idi. TSG koruması tüm tarım ürünleri ve gıda maddelerine uygulanabilmektedir.

3.1.2.3. Tescil Prosedürü

INAO'nun yapısını incelerken değindiğimiz konsey ve komiteler coğrafi işaret tescil işlemlerinde görevlidirler. Bir ürün coğrafi işaret tescili ile korunmak isteniyorsa, bu ürünün üreticilerinden oluşan bir birliğin INAO'nun yerel merkezine başvurması gerekmektedir. “Koruma ve Yönetim Organizasyonları” (ODG)⁹⁵ olarak adlandırılan bu kuruluşlar; üretici birlikleri, sendikalar, dernekler, komiteler gibi yapılardan oluşmaktadır. Yerel merkez bu yapılar tarafından yapılan başvuruyu alır, inceler ve merkeze, Daimi Konsey bünyesindeki ilgili Ulusal Komite'ye gönderir. Burada inceleme komisyonları ile birlikte çalışma devam eder. Raporlar Ulusal Komite ile Onama ve Denetim Komitesi tarafından değerlendirilip kabul edildikten sonra resmi halini alır ve Fransa Resmi Gazetesi'nde ilan edilir.

Bu incelemeler sırasında tescil edilecek ürüne ait bir spesifikasyon ortaya çıkar. Bunlar ürünlerin kimlik kartı hükmündedir. Söz konusu kimlik kartlarının içeriğinde bulunması gereken bilgileri aşağıda inceleyerek Fransa'da coğrafi işaret başvurusunda göz önünde bulundurulması gereken noktaları ortaya koyabileceğiz.⁹⁶

a) Başvuru Sahibi

Coğrafi işaret gönüllü ve kolektif bir girişim sonucu ortaya çıkmaktadır. Yani gönüllü üretici grupları veya ticari örgütler gibi kanuni yapısı önemli olmayan gruplar tarafından gönüllülük esasına göre yapılan bir tescil işlemidir. Kısaca “grup” olarak adlandırabileceğimiz bu yapıların, ürünün üretim sürecinde farklı kategorilerde yer alan tüm unsurların temsilcisi olabilme özelliği bulunmalıdır.

⁹⁵ Organisme de Defense et de Gestion

⁹⁶ Bu bilgiler INAO resmi web sitesindeki “Geographical Indications Applicant Guide” isimli dokümandan derlenmiştir.

Ayrıca grubun en önemli fonksiyonu coğrafi işaretle ilgili olarak ulusal otoritelerle üreticiler arasındaki bağlantıyı sağlaması ve ürünün spesifikasyonunun oluşturulmasından sorumlu olmasıdır. Özetle; coğrafi işaret başvurusu yapacak grubun yasal statüsü ile ilgili bir kural bulunmamakla birlikte, grubun coğrafi işaretin korunması ile ilgili görevleri yerine getirebilme yetkisi olması zorunludur.

b) Ürünün Adı

Coğrafi işaretin adı, ürün adı ve coğrafi alanın adı olmak üzere iki unsurdan oluşmaktadır. Coğrafi işaretin adının seçimi önemlidir, çünkü koruma bu ad üzerinden olacaktır. Başvuru genellikle yanına bir coğrafi alan adı eklenmiş bir tarım ürünü, gıda maddesi veya el sanatları ürünü için yapılmaktadır.

c) Ürünün Tipi

Tescil edilebilir ürünler genellikle insan tüketimine uygun, tarım ürünleri, sanayi ürünleri ve el sanatları ürünleridir. Fransa'nın farklı bölgelerinde farklı ürün listeleri kullanılmakla birlikte genel olarak canlı hayvanlar, süt ürünleri, kuş yumurtaları, doğal ballar, deniz ürünleri, et ve balık müstahzarları, sebzeler, bitkiler, kökler ve gıda olarak kullanım amaçlı kökler, yenilebilir meyveler, meyve ve sebze preparatları, kahve ve çay, kakao çekirdekleri, tahıllar, şeker, tütün, kauçuklar ve doğal reçineler, bitki özlerinden yapılan içecekler, biralar ve diğer mayalı içecekler, baharatlar, şaraplar ve alkollü içecekler ve el sanatları gruplarına giren ürünler coğrafi işaret olarak tescil edilebilmektedir.

d) Ürünün Açıklanması

Ürünün; gerekiyorsa hammaddeyi de içermek üzere temel fiziksel (şekil,ph, görünüş vb.), kimyasal (katkı maddelerinin, zararlı atıkların varlığı veya yokluğu vb.), mikrobiyolojik (enzim veya bakterilerin varlığı veya yokluğu) ve organoleptik (lezzet, doku, renk ve diğer duyuşsal özellikleri) niteliklerinin açıklanması gerekmektedir. İyi bir tanımlamada olması gereken; ürünün karakteristik

özelliklerinin “vurgulanması” dır. Öyle ki bu tanımlama ürünü koruma altına alan grubun, ürünün hangi noktada coğrafi işaret özelliğini kaybettiğine karar vermesine olanak sağlamalıdır.

e) Üretim Yapılabilecek Coğrafi Alanın Sınırları

Coğrafi alanın belirlenmesinde idari sınırlar esas teşkil etmemektedir. Ürünün üretim alanı başvuru sahibinin istediği kapsamda doğal veya idari sınırlar çizilecek şekilde incelemeye tabi tutulur. Ender olarak rastlansa da bazı durumlarda idari bölge adları ile üretim alanı arasında bir bağ bulunmayabilmektedir. Örneğin; Malatya Kayısısı menşee adının üretim bölgesi sınırları içinde Malatya ilinin olmaması söz konusu olabilir. Ancak belirtildiği üzere bu nadiren görünen bir durumdur.

Üretim alanının sınırlarının doğru bir şekilde belirlenebilmesi için öncelikle arazi üzerinde bazı çalışmalar yapılır. İşlenmiş ürünler için; hammadde, nakliye ve paketleme aşamalarının nerelerde gerçekleştirilmesi gerektiğine dair çalışmalar, et türü ürünler için; hayvanların doğduğu, beslendiği ve kesimlerin yapılacağı alanların belirlenmesi bunlardan bazılarıdır.

Tüm bu araştırmalar, ürünün gerçek sahipleri olan üreticilerden oluşmuş grup tarafından önerilmekte, böylece gerçek üretim bölgesi tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu aşamada başvuru sahibi grubun yapması gereken objektif ve yoruma açık olmayan kriterler ortaya koymasıdır.

Özetle, coğrafi alanın sınırlandırılması işlemi coğrafi işaretli ürün ile coğrafi alan arasındaki ilişkiyi vurgulayacak unsurlar göz önünde bulundurularak ifa edilmelidir.

f) Üretim Şekli

Üretim şeklinin belirlenmesi başvurunun teknik kısmını oluşturur. Bu kısımda coğrafi işaret alacak ürünün elde edilmesindeki tüm aşamalar, gerekiyorsa paketleme de dahil olmak üzere, ayrıntılarıyla anlatılmalıdır.

Örneğin, hayvansal ürünlerde; hayvan ıslahı, beslenmesi, sütten kesme ve emzirme dönemleri, kesim yapılabilecek yaşlar, karkas sınıflandırması gibi konular önemli iken, bitkisel ürünler için; ekim ve hasat tarihi, süresi, depolama ve nakliye yöntemleri, sertlik ve şeker oranı gibi ayrıntıların belirlenmiş olması gerekir. Üretimi başka bir hammaddeye bağlı olan ürünlerde de üretim sürecinin tanımı ile birlikte hammaddenin de tanımı yapılmalıdır.

g) Ürün İle Coğrafi Alan Arasındaki İlişkinin İspatı

Coğrafi işaretli ürünün belirlenmiş alan ile arasındaki bağın kanıtlanması başvuru aşamasındaki en hayati konudur. Bunun için üç kavramın göz önünde bulundurulması gerekir. Bunlar;

- Belirli bir kalite
- Ün
- Diğer karakteristik özellikler

Bu kavramlarla coğrafi bölgeyle neden ilişkili olduğu ve bölgenin sınırlandırılmasında ne gibi kriterlerin rol aldığı ortaya konmalıdır. Pastırma adı zikredildiğinde akla gelecek bölgenin Kayseri olmasının nedeni nedir? İşte bu sorunun yanıtı bu başlık altında verilmelidir.

Konuyu açıklamak için yukarıda işaret edilen kavramlar üzerinden gidelim.

İlk olarak belirli bir kalite kavramını değerlendirelim. Burada bahis konusu olan söz konusu ürünü aynı kategorideki diğer ürünlerden ayıran özelliklerdir. Bölgenin toprak yapısı, iklimi vb. faktörler ürüne hangi karakteristik özelliğini vermektedir?

Bu konudaki çalışmalar örnek olarak şu yönlerde gerçekleşebilir: Et ürünleri için; hayvanların beslendiği yerel bitki örtüsünün önemi ya da yöreye ait bir hayvan ırkının ürüne kattığı özelliklerin olması, bitkisel ürünler için; belirli bir şekil ya da tatta olması için belirli bir iklim şartı ve toprak yapısına ihtiyaç olması, işlenmiş

ürünler için; ürünü olgunlaştırma ya da tuzlama gibi işlemlerin belirli bir bölgeden çıkarılan tuz ile yapılması şartı ve bunun gibi iddialar kanıtlanacaktır.

Özetle, bölgenin hangi yönüyle ürüne farklılık kattığı tespit edilecektir.

İkinci olarak ün kavramına değinelim. Bir ürünün ünü genellikle 3 unsura dayanır ki bunlar; ürünün tarihi, geçmişten gelen ünü ve şimdiki zamandaki ünüdür. Tarihsel açıdan, ürünün söz konusu yörede uzun bir hikayesinin olması gerekmektedir. Bu ün yerel, ulusal ve hatta uluslararası olabilmektedir. İçinde bulunulan çağdaki ün ise yerel endüstriler sebebiyle ortaya çıkanlardır.

Son olarak diğer karakteristik özelliklere bakalım. Ürünle ilgili ıslah yöntemleri, kültürel teknikler, üretim aşamaları gibi yöreye has yöntemler sonucu ortaya çıkan karakteristik özellikler bulunabilir. Başvuru sahibi grubun üretim ile ilgili bu aşamaların ürüne kattığı değeri objektif ve ölçülebilir kriterlerle eksiksiz olarak ortaya koyması gerekmektedir. Ancak bu şekilde gerçek ve adil bir coğrafi bölge sınırlandırması yapılabilecektir.

h) Denetimin Nasıl Yapılacağıının Belirlenmesi

Coğrafi işaretler özel bir bölgeden kaynaklanmalı ve tescil belgesinde belirlenen spesifikasyonlara uygun bir şekilde üretilmelidir. Bunun gerçekleştirilmesi için üretim aşamalarının anlatımında izlenebilir kriterler kullanılmalıdır. Böylelikle kurulacak denetim sisteminin spesifikasyonlara uygunluğu kontrol edebilme yetisi artacaktır.

Denetim hizmetini yapacak birimler objektiflik ve tarafsızlık garantisi verebilmelidir.

i) Coğrafi İşaretin Etiketlenmesi Hakkında Kurallar

Etiketleme, ürünün bir “coğrafi işaret” olduğunu piyasa aktörlerine gösterecek tarzda dizayn edilmelidir. Ürünün üzerinde “belirli” bir yöreden gelmiş belirli bir “ürün” ismi olacağı gibi, ürün adı ile birlikte özel bir logo veya işaret de kullanılabilir.

Etiketlemede dikkat edilmesi gereken en önemli unsurlardan biri de tüketiciyi aldatmaya yönelik açıklamalardan kaçınmaktır.

3.1.3. Denetim

Fransa’da coğrafi işaretli ürünlerin denetimi konusunda birden fazla aktör yer almaktadır.⁹⁷ Kısa başlıklar ile değinecek olursak ürünler;

- Üreticiler tarafından yapılan otokontroller,
- Koruma ve yönetim komiteleri tarafından yapılan iç denetimler,
- INAO ile anlaşmalı sertifikasyon ve denetim kuruluşlarınca yapılan dış denetimler

yoluyla tescil belgesinde yer alan spesifikasyonlara uygunluk yönünden denetlenir.

Diğer AB ülkelerinde olduğu gibi Fransa’da da uluslararası standartlarda akredite olmuş tek bir ulusal akreditasyon kuruluşu bulunmaktadır. COFRAC⁹⁸ isimli bu kuruluş tarafından akredite edilmiş olan tüm kontrol ve denetim kuruluşları coğrafi işaretli ürünlerle ilgili çalışabilmektedir.

Yukarıdaki bölümlerde değinildiği üzere, coğrafi işaretli ürünlere sertifika verecek kuruluşlar EN 45011 (yeni standart 17065) sayılı standart kapsamında, ürünleri denetleyecek kuruluşlar ise 17020 sayılı standart kapsamında akredite olmak zorundadır.

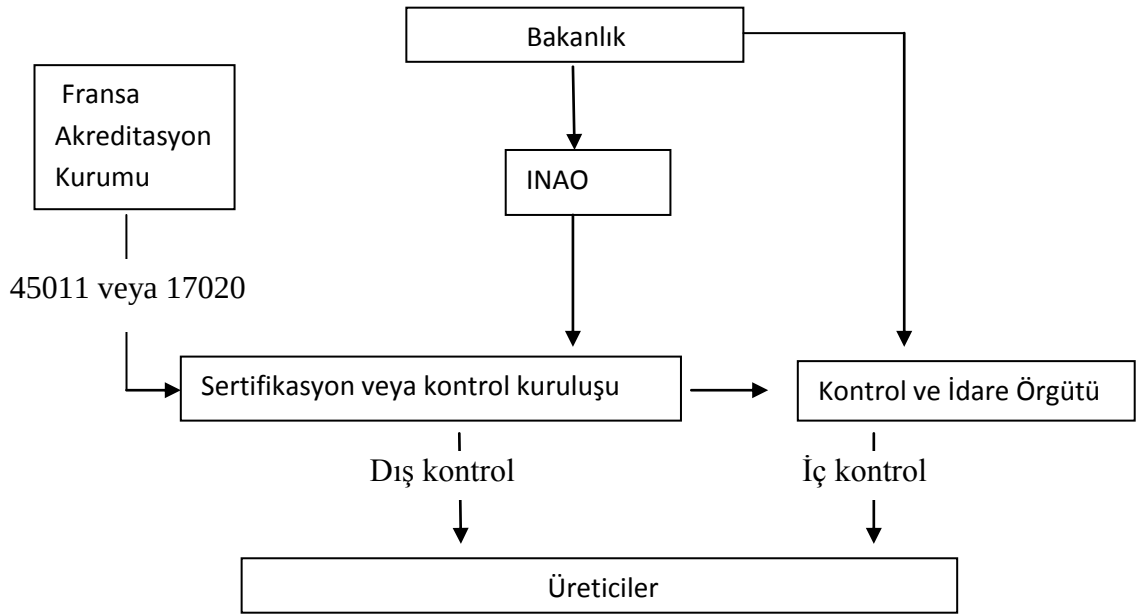
Tescili gerçekleştiren INAO bu kuruluşlarla anlaşma yapar. Her bir kontrol kuruluşu veya sertifikasyon kuruluşu bir ya da birkaç üründen sorumludur. Mart 2014 tarihi

⁹⁷ Gerz, A./Barjolle, D./Sautier, D.; “Geographical Indications, A way Forward for Local Development”, Summary of the International Training Module Held on May 14th-15th 2007, İsviçre, 2008, s. 25.

⁹⁸ COFRAC: Comité Français d'Accréditation: Fransa Akreditasyon Komitesi.

itibarıyla INAO ile anlaşmalı AOC ile ilgili 23, PGI ile ilgili 17 adet kontrol ve denetim kuruluşu görev yapmaktadır.⁹⁹

Fransa’da coğrafi işaretlerin kontrolleriyle ilgili çeşitli unsurlar arasındaki koordinasyon Şekil 3.2’de belirtilmektedir.

Şekil 3.2. Fransa’da Coğrafi İşaretlerin Denetimi ile İlgili Kurumsal Şema

Görüldüğü üzere denetim tek bir elden değil aynı anda birçok kuruluş tarafından yürütülmektedir.

INAO’nun paydaşlarıyla birlikte yürüttüğü denetim faaliyetlerinde birden fazla unsur göze çarpmaktadır. Bunlar;

- kontrol planları
- temel kontrol noktaları

ile ilgili olarak hazırlanan tablolarıdır.

⁹⁹<http://www.inao.gouv.fr/public/home.php?pageFromIndex=TextesPagesIndep/contact.php~service=contact~labelphpmv=Contact~mnu=no>

Her ürün için ayrı ayrı oluşturulan bu tabloların yanı sıra kontrollerin yapılacağı periyotları ve kontrol sonucu ortaya çıkan eksikliklerle ilgili olarak uygulanacak yaptırım çeşitlerini gösteren tablolar da hazırlanmaktadır. Bu yaptırımlar, eksikliğin niteliğine göre değişmektedir. Eksiklikler kendi içinde minor ve majör eksiklikler olarak değerlendirmeye tabi tutulur ve buna göre uygulanacak yaptırım belirlenir.

Kontrol planları; ODG, INAO ve Tarım ve Su Ürünleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve tescilli coğrafi işaretin denetim sürecindeki aktörler için bir yol haritası mahiyetinde olan belgelerdir. 2006 yılında Rokfor Peyniri için hazırlanmış olan kontrol planı Tablo 3.1’de verilmiştir.¹⁰⁰

Bu tabloda mavi karakterle yazılmış olan konular o ürün için anahtar konumdaki kontrol noktaları iken turuncu ile yazılmış olanlar önemli olan noktalardır.

¹⁰⁰ http://www.inao.gouv.fr/repository/editeur/pdf/support/Annexe_3.pdf

Tablo 3.1 Rokfor Peyniri Kontrol Planı

SÜT ÜRETİMİ				
Kontrol kriterleri	Hedef değer	Yöntem		
		Otokontrol	İç kontrol	Dış Kontrol
Coğrafi köken				
Sütün üretileceği coğrafi bölge	AOC bölgesindeki barmaklar	AOC bölgesinde yöresel özelliklerin sağlanması	Tüm üreticilerin aynı uygulamayı yapabilmeleri adına koyun cinsinin ve süt sağma işlemlerinin tanımlanması	Süt sağma alanlarının örnekleme yöntemiyle kontrolü
Beslenme alanlarının sınırları	Belirlenen bölgenin ¾'ü	Çiftlikteki tüm hayvanların dengeli bir şekilde beslenmesini sağlamak ve bunları fatura vb belgelerini saklamak	Koruma ve Yönetim Örgütü tüm verileri alır ve kontrol ve denetim kuruluşuna gönderir.	Etiket ve satın alma faturalarının örnekleme yöntemiyle bilanço ile karşılaştırılması
Yerellik, aslına uyumluluk ve süreklilik				
İrk	Lacaune ırkı	Güncel envanter tutulması	Envanterlerin kontrol edilmesi	Sağımhanenin örnekleme yöntemi ile görsel olarak kontrolü
Sağılacak koyunlar	En az 1 yaşında olmalı	Doğum tarihi not edilmeli	Doğum tarihlerinin kontrolü	Örnekleme yöntemiyle ahırdaki koyunların doğum tarihlerinin kontrolü
Minimum otlak alanı	Tanımlanmamış	Minimum otlak alanı sağlanmalı	Otlakların kontrol	Örnekleme ile kontrol
Zorunlu otlatma	Mümkün olduğunca her gün	Otlatma yapılan gün sayısının kaydedilmesi	Otlatma kayıtlarının kontrolü	Örnekleme yöntemiyle ve duyurulmadan yapılan kontroller
Sürekli ahırda tutma ve toprakta beslemenin yasaklanması	Otlatmanın sağlanması	Otlama günlerinin kaydedilmesi	Otlatma kayıtlarının kontrolü	Örnekleme ile ve duyurulmadan yapılan kontroller
Ağılların minimum alanı	Kuzusu ile birlikte olan her bir koyun için 1,5 m ² , yalnız koyun için 1,2 m ²	Koyunların kriterlere göre yerleştirilmesi	Yeni ağılların kriterlere uygunluğunun kontrolü	Kriterlere uygunluğun örnekleme yöntemiyle kontrolü
Ağılda durulan süredeki besin miktarı	Günde 1 kg saman	Yeterli miktarda saman verilmesi	Tüketilen saman miktarının koyun sayısı ile karşılaştırılması	Örnekleme yöntemiyle ağılların periyodik olarak kontrolü
Dışarıdan satın alınan yemler ile ilgili sınırlama	1 yılda koyun başına 200 kg'ı geçemeyecek şekilde	Satın alma faturalarının saklanması	Satın alma faturalarının kontrolü	Satın alma miktarlarının örnekleme yöntemiyle kontrolü (fatura miktarlarının hesaplanması)

Kaynak: http://www.inao.gouv.fr/repository/editeur/pdf/support/Annexe_3.pdf

Tablo 3.1 Rokfor Peyniri Kontrol Planı (Devam)

Kontrol kriterleri		Hedef değer	Yöntem		
			Otokontrol	İç kontrol	Dış Kontrol
Yerellik, aslına uyumluluk ve süreklilik					
Yem hasadı koşulları		Uygun iklim koşulları	Hasat günlerinin kaydedilmesi (zaman, sıcaklık, iklim)	Yemlerin kontrolü	Örnekleme yöntemiyle yemlerin kontrolü
Yemlerin saklama koşulları	Paketlenmiş yemler	Beton platform veya stabilize edilmiş zemin	Yem tipine göre stoklama yapılması	Stok koşullarının kontrolü	Örnekleme yöntemiyle görsel kontrol
	Ambarda saklanan yemler	Eğimli bir beton zemin üzerine ve her yıl örtüsü değiştirilmeli			
	Kuru yem ve saman	Kuru bir zemin ve yerle temas etmeyecek şekilde			
	Islak zeminde saklanan yemler	Yem ile ilgili yetkili otoritenin düzenlemelerine göre			
Yavrulama sonrası teslim		Yavrulamadan 20 gün sonra	Yavrulama gününün kaydedilmesi	Tutulan kayıtların kontrolü	Yavrulayan dişi koyunların örnekleme yöntemiyle muayenesi
Süt Sağımı		Günde iki kez, tam sağım	Süt teslim gününün kaydedilmesi	Süt teslimat kayıtlarının kontrolü	Süt teslimat hacimlerinin tutarlılığının kontrolü
Sütün asit oranının filtrelenmesi		Sütün asitik kalmaması	Filtreleme işleminin doğru bir şekilde yapılması	Örnekleme yöntemi ile sütün filtrelendiğinin kontrolü	Sütün filtrelendiğinin örnekleme yöntemi ile ve görsel olarak kontrolü
Sütün soğuk olarak saklanması		<10°C/24h veya <4°C/38h	Toplanan sütün belirlenen koşullarda saklandığının kaydedilmesi	Saklama koşullarına ilişkin kayıtların kontrolü	Örnekleme yöntemiyle kayıtların ve süt tanklarının kontrolü

Kaynak: http://www.inao.gouv.fr/repository/editeur/pdf/support/Annexe_3.pdf

Tablo 3.1 Rokfor Peyniri Kontrol Planı (Devam)

ÜRETİM VE OLGUNLAŞTIRMA				
Kontrol kriterleri	Hedef değer	Yöntem		
		Otokontrol	İç kontrol	Dış Kontrol
Coğrafi köken				
Coğrafi bölgedeki peynir üretim tesisleri	Rokfor AOC’sinin coğrafi alanındaki tesisler	Üretim tesislerini AOC’nin tanımlanmış bölgesinde inşa etmek	Üretim bölgesi ile tesislerin bulunduğu yerin karşılaştırılması	Örnekleme yöntemi ile ruhsatlı üretim tesislerinin kontrolü
Peynirin olgunlaştırılacağı mağaraların coğrafi bölgesi	Combalou kayışatında yer alan mağaralar	Combalou kayışatında yer alan mahzenlerin dizayn edilmesi	Peynirin olgunlaştırma yerinin kontrolü	Örnekleme yöntemi ile izinli mahzenlerin listesinin kontrolü
Peynirin saklanacağı ve paketleneyeceği bölge	Roquefort-sur-Soulzon	Bölgedeki tesislerde işlemlerin yapılması	İşlemlerin gerçekleştirildiği bölgelerin kontrolü	Yapılan işlemlerin örnekleme yöntemiyle kontrolü.
Yerellik, aslına uyumluluk ve süreklilik				
Süt toplama periyodu	Dağlık bölgelerde 24 veya 38 saatlik periyodlarla	Süt toplama verilerinin her gün kayıt altına alınması	Tutulmuş olan kayıtların süreler açısından kontrolü	Dokümanların örnekleme yöntemiyle kontrolü
Rokfor üretim tesisleri	Tesislerdeki malzemelerin izlenebilirliği	Teknelerinin Rokfor üretimine özel ve diğerlerinden ayrı olması	Süt tedarik tanklarının kontrolü	İzlenebilir materyallerin kontrolü
Sütün özellikleri	Koyun sütü (çiğ)	Üretim zincirinde herhangi bir standardizasyon veya ısıtım işlem uygulanmaması	Üretim aşamalarında standardizasyon veya ısıtım işlem uygulanmadığına dair kontroller	Örnekleme yöntemiyle süt ve peynirde standardizasyon yapılmadığına dair periyodik olarak testlerin yapılması
Mayalama yöntemi	Peynir mayası ile	Mayanın satın alınması	Mayanın görsel olarak kontrolü	Satın alınan maya miktarının kontrolü
Mayalama koşulları	28°C ile 34°C arasında	Sütün sıcaklığının ölçülmesi ve kaydedilmesi	Üretim tanklarındaki sıcaklığın ölçülmesi ve kayıtlarla karşılaştırılması	Dokümanların ve tankların kontrolü
Mayalama, bölme ve dinlendirme	Süt mayalanır, bölünür ve karıştırılır	Üretimle ilgili açıklamaların kaydedilmesi	Görsel kontroller	Üretim aşamalarının örnekleme yöntemiyle denetimi
Kesilmiş sütün bekletilmesi	Kesilmiş sütün bekletilmemesi gerekir.	Derin dondurucu veya dondurucuya konmamalı, dışarıdan müdahale yapılmamalıdır.	Ekipmanların dondurucu özelliğinin olmadığına kontrolü	Soğuk odaların duyuru yapılmadan kontrolü
Kalıplama	Peynirlerin suyunun ilk tahliye edilmesinden sonra	Üretim işlemlerinin kaydedilmesi	Görsel kontrol	Peynir suyunun tahliyesinin kontrolü
Suyunun süzülmesi	Baskı uygulamaksızın	Üretim işlemlerinin kaydedilmesi	Görsel kontrol	Habersiz kontrol

Kaynak: http://www.inao.gouv.fr/repository/editeur/pdf/support/Annexe_3.pdf

Tablo 3.1 Rokfor Peyniri Kontrol Planı (Devam)

Kontrol kriterleri	Hedef değer	Yöntem		
		Otokontrol	İç kontrol	Dış Kontrol
Yerellik, aslına uyumluluk ve süreklilik				
Etiketleme	Suyu alındıktan sonra üretim yeri, tarihi ve seri numaralı yazı	Üretim işlemlerinin kaydedilmesi	Görsel kontrol	Etiketlemede gerekli olan unsurların varlığının kontrolü
Ensemencement[1]	Penicillium roqueforti mayası ile	penicillium roqueforti suşlarının satın alınması[2]	Satın alım faturalarının kontrolü	Örnekleme yöntemiyle suş satın alım faturalarının kontrolü
Tuzlama	kuru	Üretim metodunun açıkça kaydedilmesi, tuz stoğunun bulunması	İşlemlerin görsel kontrolü	Tuzlama ekipmanının ve tuz stoklarının kontrolü
Delme	Süt çiftliğinde veya mahzende	Üretim işlemlerinin kaydedilmesi, delme ekipmanlarının satın alınması	İşlemlerin görsel kontrolü	Delme ekipmanının olup olmadığının kontrolü
Delme ve mağaradan alma arasında geçen zaman	Maksimum 2 gün (tatil gününe gelirse 2 ekstra gün daha)	Delme tarihi ve mağaraya giriş tarihinin kaydedilmesi	Kayıtların kontrolü	Geçen zamanın kontrolü
Olgunlaştırma mağaralarının uygunluğu	Doğal, temiz hava akımı ve nemli bir ortam	Mağaralardaki floranın uygunluğunun kontrolü	Temiz hava bulunduğunun ve floranın kontrolü	Temiz hava bulunduğunun ve floranın kontrolü
Olgunlaştırma süresi	Minimum 14 gün	Mağaraya giriş tarihinin kaydedilmesi	Kayıtların kontrolü	Kayıtların minimum olgunlaştırma süresi ile uyumluluğunun kontrolü
Olgunlaştırma	İmalat tarihinden itibaren asgari 90 gün süresince olgunlaştıktan sonra sıcaklık 5 ° C’nin altına düşmemelidir.	Soğuk depoya giriş ve çıkış tarihlerinin kaydedilmesi ve sıcaklık ölçümü	Kayıtların kontrolü	İmal tarihi ile soğuk depodan çıkış tarihi arasında 90 gün olduğunun kontrolü
Damgalama	Mağarada, soğuk depoya girmeden önce (asgari 14 gün	Damgalama tarihinin kaydedilmesi ve	Gerekli belgelerin kontrolü	Damgalama işleminin 14 günlük süreye

[1] Küflü çavdar ekmeğinde oluşan penicillium roqueforti asındaki mantarlar ile yapılan mayalama.

[2] Suş: Bir bakteri veya virüsün farklı alt türlerinin, aralarında genetik farklılıklar bulunan grupları (TDK).

Kaynak: http://www.inao.gouv.fr/repository/editeur/pdf/support/Annexe_3.pdf

Tablo 3.1 Rokfor Peyniri Kontrol Planı (Devam)

ÜRÜN					
Kontrol kriterleri		Hedef değer	Yöntem		
			Otokontrol	İç kontrol	Dış Kontrol
Ürünün karakteristik özellikleri					
Fiziko-kimyasal özellikler	Şekil	19-20 cm çapında ve 8,5-11,5 boyunda silindirik şeklinde	Ölçümün gerçekleştirilmesi	Örneklem prosedürünün ve genellemelerin yazılması	Prosedürlerin, örneklemelerin, genellemelerin ve kontrol test sonuçlarının doğruluğunun kontrolü
	Ağırlık	2.5-3 kg	Ölçüm yapılması ve miktarın tutturulması	Örneklem prosedürünün ve genellemelerin yazılması	Prosedürlerin, örneklemelerin, genellemelerin ve kontrol test sonuçlarının doğruluğunun kontrolü
	Yağ oranı	52%	Olgunlaştırma şartlarının yerine getirilmesi	Örneklem prosedürünün ve genellemelerin yazılması	Prosedürlerin, örneklemelerin, genellemelerin ve kontrol test sonuçlarının doğruluğunun kontrolü
	Kuru madde oranı	55%	Olgunlaşma şartlarının yerine getirilmesi	Örneklem prosedürünün ve genellemelerin yazılması	Prosedürlerin, örneklemelerin, genellemelerin ve kontrol test sonuçlarının doğruluğunun kontrolü
Duyusal Özellikleri		Tipik Rokfor peyniri şekli	Ürünün tadılması	Aşağıdaki işlemlerin prosedürlerinin yazılması - Üye seçimi -Jürinin oluşturulması -Tadım	Prodesürlerin doğruluğunun kontrolü, gözden geçirme işleminin yerine getirilmesi (genelleme, jürinin davet edilmesi (liste), vb.)

Kaynak: http://www.inao.gouv.fr/repository/editeur/pdf/support/Annexe_3.pdf

Görüldüğü üzere Rokfor peynirinin denetiminde yukarıda da değindiğimiz gibi otokontrol, iç kontrol ve dış kontrol şeklinde üç çeşit denetim bulunmaktadır ki bu şekilde oluşturulan kontrol planlarında da bu üç basamak bulunmaktadır.

Otokontrol basamağı aslında üreticilerin yapması gerekenlerdir. Üretici, yetkililerce yapılacak kontrollerde kriterlere uygun işlemler yaptığını kanıtlayabilmek adına işlemlerini kayıt altına alacak ve bunları kontrol yetkililerine ibraz edecektir.

İç kontroller coğrafi işaretin bir bakıma sahibi olan üretici birlikleri veya bunlarla ilgili olarak kurulan ODG'lerdir. Bu kuruluşlar kontrol planları çerçevesinde periyodik olarak denetimler gerçekleştirerek, sonuçları coğrafi işaretli ürünün denetim veya sertifikasyonundan sorumlu olan kuruluşa bildirecektir.

Dış kontroller ise INAO ile ilgili ürün çerçevesinde belirli süreli anlaşma yapmış olan EN 45011(17065) ve 17020 sayılı standartlara göre akredite olmuş denetim ve sertifikasyon kuruluşları tarafından yürütülür.

Coğrafi işaretlerin denetim ve sertifikasyon işlemleri ile ilgili olarak INAO'nun yapısında bulunan Kontrol ve Anlaşmalar Konseyi (Conseil des Agreements et Controles-CAC) piyasa aktörlerine uygulamanın çerçevesini çizen rehberler hazırlamaktadır. Bu rehberlerde denetim faaliyetleri sonucunda uygulanacak yaptırımlar da öngörülmektedir. Bu yaptırımlar bazen üreticinin uyarılması bazen de ilgili ürünü üretmesi için kendisine verilen iznin geri alınması şeklinde olabilmektedir.¹⁰¹

Coğrafi işaretli ürünler özel karakterleri olan, piyasadaki muadillerine göre öne çıkan bazı unsurlara sahip olduğundan, bunları kontrolü çoğu zaman klasik kontrollerle gerçekleştirilememektedir. Süt için ulusal gıda kodeksinde tanımlı veriler, coğrafi işaretli peynirin yapımında kullanılan sütün içeriğinin belirlenmesinde

¹⁰¹ Bu rehberlerden biri olan ve 2010 yılında hazırlanmış olan "Orientations du Conseil des Agreements et Controles" adlı dokümanda kontrol planlarının işlevleri, sertifikasyon ve kontrol kuruluşlarının görevleri ve yaptırımlar gibi birçok konu yer almaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.inao.gouv.fr/public/home.php?pageFromIndex=TextesPagesIndep/contact.php~service=contact~labelphpmv=Contact~mnu=no>.

kullanılamayabilir. Bu durumda coğrafi işaret almış ürünün kontrolü için, ürünün karakteristik özelliklerini ortaya koyacak temel noktaların belirlenmesi gerekir.

INAO hazırladığı kontrol planlarının yanı sıra, bu konuda kontrol kuruluşlarına hatta belki de tüketicilere yol gösterecek bir çalışma yapmaktadır. Tescilli her bir ürünün, kontrol kuruluşu tarafından göz önünde bulundurulması gereken “temel kontrol noktaları” belirlenmiştir. Ayrıca bu noktaların kontrolü sonucu ortaya çıkan verinin nasıl belgelendirilmesi gerektiğine de INAO tarafından işaret edilmektedir.

Buna örnek olarak Rokfor Peyniri’nin temel kontrol noktalarından birkaçı Tablo 3.2’de gösterilmiştir.¹⁰²

¹⁰² Bu bilgiler INAO’nun resmi web sitesinde yayınladığı Tableau des Principaux Points a Controler AOC Roquefort’dan derlenmiştir.

Tablo 3.2. Rokfor Peynirinin Temel Kontrol Noktalarından Bazıları

Temel Kontrol Noktaları	Referans Değerleri	Değerlendirme Yöntemi
Peynir üretilecek sütün üretim alanı	17 Mayıs 2005 tarihinde yürürlüğe giren Roqfort AOC düzenlemesinde tanımlamış alan	Doküman/Görsel
Koyun ırkı	Lacaune ırkı	Doküman/Görsel
Hayvanın ahırda uzun süreli yaşaması	yasak	Doküman/Görsel
Merada otlama	Hava şartları müsaade ettiği sürece günlük periyotlarla	Görsel
Dışarıdan sağlanan hububat, yem (saman hariç)	1 yılda koyun başına 200 kg'ı geçemeyecek şekilde	Doküman
Süt çeşidi	Koyun sütü	Analitik

Kaynak: <http://www.inao.gouv.fr/repository/editeur/pdf/PPCPL/PPCRoquefort.pdf>

Görüldüğü üzere INAO, ürünün karakteristik özelliklerinin tayinini ve bunların hangi yöntemlerle inceleneceği bilgisini denetim ve kontrol kuruluşlarına sunmaktadır. Böylelikle kontrol yapan bir yetkili hangi aşamada hangi kontrolleri yapacağına dair bilgiye sahip olmaktadır.

Ürünün üretildiği çiftliğe gidilerek koyunların günlük periyotlarda açık alanda otladığı görsel olarak kontrol edebilmekte ancak koyunların beslenmesinde kullanılan mera dışı besinlerin miktarı için dokümanla kontrol yapılması zorunlu olmaktadır. Sütün içeriğinin belirlenmesi için ise analiz gerekmektedir.

Denetimlerin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için oldukça önemli bir aygıt olduğu düşünülen temel kontrol noktalarının gösterildiği başka bir tabloyu bir sonraki başlıktaki örnek üründe inceleyeceğiz.

3.1.4. Örnek Bir Ürün: Comte Peyniri

Fransa’da şaraplardan sonra en fazla sayıya ve üne sahip olan coğrafi işaretli ürün çeşidi peynirdir. Geleneklerine ve tarihlerine sıkı bir şekilde bağlı olarak üretilen yüzlerce çeşit peyniri bulunan Fransa bu ürünleriyle oldukça fazla gurur duymakta ve özel addettikleri peynirlerinin güzel yaşamın bir sembolü olduğunu düşünmektedirler. 21. yüzyılın başında Fransa’da 350-400 tip peynir üretilmekte olup bu çeşitlilikle ilgili olarak General De Gaulle; “246 çeşit peyniri olan bir ülke nasıl yönetilir?” demiştir. Böylece Fransa “300 peynir ülkesi” olarak tanımlanmaya başlamıştır.¹⁰³

Comte Peyniri’nin tarihi 12. yüzyıllara kadar dayanmaktadır. Fransa’nın doğusunda yüzyıllar boyunca ağızdan ağıza, babadan oğula geçen know-how bilgisi ve üretim işlemlerinin kayıt altına alınması ancak 18. yüzyılda olabilmıştır. Comte Peyniri bu adla tanınmadan önce “gruyere” denilen daha geniş bir adlandırma ile ifade edilmekteydi.¹⁰⁴

Comte peyniri, arz zincirindeki üreticilerin dikey ve yatay koordinasyonunun işlevselliği, yerelliğin azami derecede korunması ve kurumsal yapıların da bunları desteklemesi sonucu coğrafi işaret olarak korunmasında optimum faydaya ulaşılmış ürünlerden birisidir. Comte Peyniri’nin koruma süreci ilk olarak 1952 yılında mahkeme kararıyla tanınması ile başlamış olup Fransa Devleti tarafından kabul edilen düzenlemenin 1958 yılında kabul edilmesi sonrası korumanın sistematik hale gelmesi ile devam etmiştir. Bu düzenleme 1998 yılında revize edilmiş olup, Comte Peyniri’nin AB koruması altına girmesi ise 1996 yılında olmuştur.¹⁰⁵

¹⁰³ Demirel, s. 53.

¹⁰⁴ Colinet, P./Desquilbet, M./ Hassan, D./Monier-Dilhan, S./Orozco, V./ Requillart, V.; “Comte Cheese in France, Unite d’Economie et Sociologie Rurales Toulouse”, INRA, Fransa, 2006, s. 11.

¹⁰⁵ Merel, P. R.; “Three Essays on Supply Control Policies in Protected Designations of Origin”, Doktora Tezi, University of California, 2007, s. 11.

Ürünün kimlik kartında yer alan üretim süreci üç aşamalıdır ki bunlar; süt üretimi, peynir üretimi ve peynirin olgunlaştırılması şeklinde ele alınmıştır. Bir peynire Comte adının verilebilmesi için bu üç aşamanın da, birçoğu Jura dağları bölgesinde bulunan sınırları belirlenmiş alanda gerçekleştirilmesi zorunludur. Bölgedeki peynir fabrikalarının %85'i süt üreticilerine aittir.¹⁰⁶

Coğrafi işaretli ürünlerini korumada oldukça etkili bir sisteme sahip olan Fransa'nın bu başarılı uygulamalarının arka planında tarihten gelen örgütlenme kültürünün etkin rol oynadığını zikredebiliriz. Comte Peyniri olgunlaştırıcıları anlamında kullanılan “fruitieres” kavramı ilk olarak 13. yüzyılda ortaya çıkmıştır.¹⁰⁷ Bu kapsamda coğrafi işaret olarak korunmaya başlayan Comte Peyniri ile ilgili örgüt yapısının ortaya çıkışı oldukça erken zamanlara rastlamaktadır.

1963 yılında bu kapsamda, Comte Peyniri'nin üretimi ile ilgili kuralları sistemleştirmek ve etiketleme işlemlerini düzenlemek üzere Comte Peyniri Uzmanlar Komitesi (Interprofessional Committee for Gruyere from Comte-CIGC)¹⁰⁸ kurulmuştur.

CIGC peynirin üretim zincirinde yer alan 3 grubun temsilcilerinden oluşur. Bunlar; “süt üreticileri”, “peynir üreticileri veya özel peynir fabrikaları” ve “peynir olgunlaştırıcıları”dır.

CIGC'nin birçok işlevi bulunmaktadır. En önemli işlevi, 1958 yılında hazırlanmış olan Comte Peyniri yasasıyla ilgili olarak, ürünün üretim koşullarının daha doğru bir şekilde belirlenmesi veya doğal olarak gelişen bazı durumların düzenlemeye dahil edilmesi gerekliliği gibi durumlarda belirleyici rol oynamasıdır. Bu nedenle düzenlemede zaman zaman revizyona gidilmektedir. Örneğin 1976'da yapılan revizyon ile süt ineklerinin beslenmesinde silaj kullanılması yasaklanmış ve peynir

¹⁰⁶ MereL, s. 11.

¹⁰⁷ Bowen, s. 180.

¹⁰⁸ Bowen, s. 35.

yapımında kullanılacak çiğ sütün yirmi dört saatten fazla bekletilmemiş olması kurala bağlanmıştır.¹⁰⁹

CIGC'nin ikinci bir işlevi, Fransız devleti tarafından kendisine verilen üretim hacmini kontrol etme yetkisidir. Bunu gerçekleştirmek için CIGC tüm üreticilere “plaques verte” denen “yeşil etiket” ler satar. Her bir peynir tabakasının üzerinde olması zorunlu olan bu etiketlerden CIGC'nin elde ettiği gelir bütçesinin %92'sini oluşturmaktadır.¹¹⁰

CIGC'nin, Comte Peyniri'nin korunması ile ilgili çalışmalarında birlikte hareket ettiği, görüş aldığı beş kuruluş bulunmaktadır.¹¹¹

- Comte Peyniri Teknik Komitesi (CTFC)
- Comte Peyniri Menşe Adı Bölgesel Birliği (URFAC)
- INAO
- Tarım Araştırmaları Ulusal Enstitüsü(INRA)
- Menşe Adı Süt Ürünleri Ulusal Konseyi (CNAOL)

CIGC her yıl Comte Peyniri ile ilgili olarak üretim hacmini de içeren üretim planlamasını yapar. Bu planların Tarım ve Su Ürünleri Bakanlığı tarafından onaylanması şarttır. Aksi halde antitröst yasalarına karşı hareket etmekten dolayı hesap verme zorunluluğu ortaya çıkacaktır.¹¹²

Fransa'dan bir örnek olarak sunduğumuz coğrafi işaretli ürünle ilgili yapının benzerlerinin Türkiye'de de zamanla gelişmesini umuyoruz. Elbette ortaya çıkacak yapıların CIGC'nin tıpatıp aynısı olmasını beklemek doğru olmayacaktır. Kaldı ki,

¹⁰⁹ Bowen, s. 36.

¹¹⁰ Bowen, s. 150.

¹¹¹ Bu kuruluşlar ile ilgili olarak bkz: <http://www.comte.com/decouvrir/une-filiere-organisee-et-solidaire/le-comite-interprofessionnel-du-gruyere-de-comte-cigc.html>.

¹¹² Merel, s. 13.

söz konusu yapının da zikredilen bazı olumsuz yönleri bulunmaktadır. Örneğin; süt üreticilerinin sisteme dahil edilmelerinde güçlükler yaşanabilmekte, CIGC'yi oluşturan sektörler arasında çatışmalar ve güçlü olan grupların kararları bloke edebilmesi söz konusu olmaktadır. Ayrıca örgütteki yöneticiler veya üyeler seçimle değil atanma ile göreve gelmekte ve bu durum da örgütün temsil alanı dışında kalan çiftçiler için yabancılaşmaya neden olmaktadır. Fransa'daki diğer coğrafi işaretlerin ODG'lerinde ise üyelerin belirlenmesinde seçim yöntemi uygulanmaktadır.¹¹³

Comte Peyniri'nin korunması ile ilgili tarihsel sürece ve yapılara değindikten sonra bu ürünün içeriğini inceleyebileceğimiz bir alana dönelim. Burada INAO ile işbirliği içinde hazırlanan “Comte Peyniri Temel Kontrol Noktaları” tablosundan yararlanacağız. Bu tablo, kontrol işlemlerinde uygulayıcılara yol gösterecek bir nitelik taşıması açısından ve ülkemizdeki ürünlere de bu şekilde bir yaklaşımla denetim kriterleri konulabileceği düşünüldüğünden önemli görülmüştür.¹¹⁴

¹¹³ Bowen, s. 148.

¹¹⁴ İlgili tablo INAO resmi web sitesinden alınmıştır. Comte Peyniri'ne ait orijinal tablo ve diğer ürünlerin tabloları için bkz:<http://www.inao.gouv.fr/public/home.php?pageFromIndex=TextesPagesIndep/contact.php~service=contact~labelphpmv=Contact~mnu=no>.

Tablo 3.3. Comte Peyniri Temel Kontrol Noktaları

SÜT ÜRETİMİ			
No	Başlık	Açıklama	Kontrol yöntemi
1	Üretim yeri	Menşe adı bölgesinde inek çiftliklerinin bulunduğu tesisler	Belge ile
2	Süt ineklerinin cinsi	Süt inekleri Montbéliarde (46), Simmental (35) veya bu iki ırkın melezi olmalı	Görsel /belge
3	Otlama alanı	Her bir inek için minimum 1 ha	Belge
4	Transgenetik bitkiler	Transgenetik bitkiler tüm üretim sürecinde yasaktır.	Belge
5	Süt ineklerinin besleneceği alan	AOC bölgesi	Belge
6	Çiftlikte bulunması gereken hayvan yiyeceği	Yasaklar; silajlar, saman balyaları, hayvan yemi ve samanın dağıtılmadan önce kirli ve nemli olması, tuz haricindeki koruyucu maddeler, suyu giderilmiş tahıl ve meyve sebze küspeleri, posalar, amonyaklı saman, sütün tadı ve kokusunu olumsuz yönde etkileyen saman ve hayvan yemleri (lahana, üzüm posası vb.)	Görsel/belge
7	Silaj ile beslenen bir sürü ile aynı ortamda olma durumu	Önceden bildiri yapılarak silajla besleme yapılabilir ancak silajla beslenen büyükbaş hayvan sürüsü 200 metreden uzakta olması şartı vardır, gübrenin kompostlanması, meyve suyunun iyileştirilmesi ve su geçirmez silaj.	Görsel / belge
8	Süt sağma sistemi	Serbesti yok.	Yasak
İLK ÜRETİM			
No	Başlık	Açıklama	Kontrol yöntemi
9	Üretim fabrikalarının bulunacağı bölge	Fabrikalar AOC bölgesinde yer alır.	Belge
10	süt toplama zamanı	Her gün süt sağıldıktan sonra	Belge
11	süt ile süt toplama materyallerinin uygunluğu	AOC tanımına uymayan sütler ayrı toplanır. Uygun olmayan sütler için süt kamyonunda ayrı bölümler kullanılır.	Belge
12	Süt toplama için bölge sınırlandırması	Tüm süt çiftlikleri peynir fabrikaları ile 25 km'lik dairesel bir alanın içinde bulunmalıdır. (muafiyet durumu olabilir.)	Belge
13	Karıştırılmış süt	Peynircilikte sütlerin karışması mümkündür ancak Comte çiftçileri için bu yasaktır.	Belge
14	Peynir yapılacak sütün niteliği	Süt pastörize edilemez, doğal florasını kaybetmesine neden olabilecek her hangi bir ısıtma işlemine maruz bırakılamaz.	Görsel
15	Isıtma kaplarının özelliği	Bakır kaplar	Görsel
16	Üretimde izin verilen tek içerik	Ticari maya, fermente edilmiş suşlar, kültür, tuz, sel, yeşil renkli kazein plakaları	Görsel ve/veya belge
17	Mayalama için ısıtma	En az 30 en fazla 53 derece	Belge
18	Presleme koşulları	Minimum presleme 100 g/cm2, en az 6 saat, oda sıcaklığı 12 dereceden yüksek olması	Belge ve/veya görsel
19	Tuzlama ve ilk bakım	Kalıptan çıkardıktan sonra 24 saat içerisinde, peynir tekerlerinin yüzeyi ve gövdesi kuru tuz ile tuzlanır. Kalıptan çıkardıktan sonra 36 saat içerisinde gövdesi ve iki yüzü sıvazlanır, salamura edilecekse, 48 saat içinde tuzlu sudan arındırılır.	Belge ve/veya görsel
20	Üretim bilgisi	Her bir peynir etiketinin üzerine, fabrikanın adı ve üretim tarihi	Görsel

Kaynak: <http://www.inao.gouv.fr/public/home.php?pageFromIndex=TextesPagesIndep/contact.php~service=contact~labelphpmv=Contact~mnu=no>

Tablo 3.3. Comte Peyniri Temel Kontrol Noktaları (devam)

OLGUNLAŞTIRMA ÖNCESİ			
No	Başlık	Açıklama	Kontrol yöntemi
21	Olgunlaştırma öncesi mahzeni ekipmanı	Ladin ağacından yapılmış tahtalar	Belge ve/veya görsel
22	Olgunlaştırma ortamı sıcaklığı	10 ile 15 derece arasında	Görsel ve/veya belge
OLGUNLAŞTIRMA			
No	Başlık	Açıklama	Kontrol yöntemi
23	Olgunlaştırma mağaralarının yeri	AOC bölgesindeki mağaralar	Belge
24	Olgunlaştırma mağarası ekipmanı	Ladin ağacından yapılmış tahtalar	Görsel ve/veya belge
25	Olgunlaştırma süresi	En az 120 gün	Peynir ile ilgili çıktı ve/veya ölçümlerin görsel ve/veya belge şeklinde kontrolü
26	Olgunlaştırmada sıcaklık	19 dereceden düşük	Görsel ve/veya belge
27	Peynir tekerlerinin ilk işaretlemesi	Ambalajlama ve kesim öncesi peynir tekerlerinin altında işaret şeridinin varlığı kontrol edilir, yeşil çan logosu bulunmalıdır.	Peynir üzerinde görsel ve/veya belge ile
AMBALAJLAMA ÖNCESİ			
No	Başlık	Açıklama	Kontrol yöntemi
28	Önambalajlama atölyesinin coğrafi konumu	Önambalajlama atölyesi coğrafi kaynağın bulunduğu alandır.	Belge
29	Kabuğun varlığı	40 gramın üzerindeki porsiyonlarda zorunludur. Kısmen kabuk soyma tolere edilir.	Görsel
30	Ambalaj üzerindeki logo	Yeşil çanı içeren logonun 349 C panton olarak bulunması gerekir.	Görsel
RENDELEME			
No	Başlık	Açıklama	Kontrol yöntemi
31	Rendeleme atölyesinin coğrafi konumu	Rendeleme atölyesi menşe adı bölgesindedir.	Belge
32	Ambalaj üstündeki logo	Yeşil çanı içeren logonun 349 C panton olarak bulunması gerekir.	Görsel
SON ÜRÜN			
No	Başlık	Açıklama	Kontrol yöntemi
33	Ürünün niteliği	Spesifikasyonla uyumlu ürün	Analitik veya organoleptik

Kaynak: <http://www.inao.gouv.fr/public/home.php?pageFromIndex=TextesPagesIndep/contact.php~service=contact~labelphpmv=Contact~mnu=no>.

3.2. Amerika Birleşik Devletleri’nde Coğrafi İşaretlerin Tescili ve Denetimi

3.2.1. ABD’de Kaynak Belirten İşaretlerin Korunması

Fransa’da coğrafi işaretlerin kendine has kanunlarla korunduğunu gördük. Bu bölümde bambaşka bir uygulamaya sahip olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) mevzuatını ve bu çerçevede tescil ve denetim sistemini inceleyeceğiz.

ABD’de coğrafi işaretler marka hukuku çerçevesinde marka türlerinden garanti markası, kolektif marka, ticari marka ve de ayrıca örfi hukuk kapsamında korunmaktadır.¹¹⁵ Bu koruma Birleşik Devletler Patent ve Marka Ofisi (USPTO) tarafından yapılan tescil ile sağlanır. USPTO, çalışmamızın konusu olan ve tüm dünyada genel olarak coğrafi işaret olarak kullanılan terim yerine coğrafi sertifikasyon ya da coğrafi garanti olarak Türkçe’ye çevirebileceğimiz “geographical certification” ibaresini kullanmaktadır.

Coğrafi işaretleri marka hukuku kapsamında korumanın bir avantajı; coğrafi bir alan adı olmasa da, her türlü sözcük, slogan, tasarım, 3 boyutlu işaretler, renkler ve hatta sesler ve kokuların coğrafi işaretli ürünlerin korunmasında kullanılabilmesidir. Ayrıca, markaların korunması ile ilgili kanunla hali hazırda düzenlenmiş bulunan başvuru, tescil, itiraz, iptal vb. hukuki işlemler ile ilgili hükümler coğrafi işaretlere de uygulanabilmektedir.¹¹⁶

Örneğin Şekil 3.3’de gösterilen figüratif unsurlardan oluşan bir marka ton balığı için garanti markası kapsamında korunabilmektedir.

¹¹⁵ Garanti markası; certification mark ve kolektif marka; collective mark.

¹¹⁶ http://www.uspto.gov/web/offices/dcom/olia/globalip/pdf/gi_system.pdf

Şekil 3.3. North Pacific Ocean of West Coast Bölgesi Adına Tescilli Garanti Markası

ABD’de en önemli menşe adı şaraplar için kullanılan Amerikan Bağcılık Bölgeleri (AVA-American Viticutures Areas)’dir. AVA’ların sınırları Hazine Bakanlığına bağlı Alkol ve Tütün ile İlgili Vergi ve Ticaret Bürosu (TTB- Alcohol and Tobacco Tax and Trade Bureau) tarafından belirlenmektedir. Bir şarabın etiketinde belirli bir AVA’nın adını kullanabilmek için yapımında kullanılan üzümlerin en az %85’inin bu bölgede üretilmiş olması gerekmektedir.¹¹⁷

ABD’de AVA’lardan başka, idari sınırların da menşe adı olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bu isimler birbirine komşu bir ya da birden çok fakat üçten fazla olmayacak şekilde bölgenin adı olabilmektedir. Bu şekildeki bir coğrafi işaret kullanımında ise söz konusu isimle etiketlenen şarabı elde etmek için kullanılan üzümlerin en az %75’inin bu alanda üretilmiş olması gerekir.

3.2.1.1. Garanti Markası Kapsamında Koruma

ABD Marka Kanunu’na göre coğrafi kaynak belirttiği için tanımlayıcı olan ibareler garanti markası olarak tescil edilmektedir.¹¹⁸ Coğrafi işaret kapsamına giren ürünlerin korunması konusunda ABD’de en fazla kullanılan yöntem bu olmaktadır.

Garanti markaları; ürünlerin veya hizmetlerin coğrafi kaynağı, hammaddesi, üretim metotları, kalitesi ve diğer karakteristik özelliklerini garanti etmek üzere kullanılan sözcük, sembol veya işaretlerdir.¹¹⁹

¹¹⁷ Mendelson, R./Wood, Z.; “Geographical Indications in the United States: Developing a Preliminary List of Qualifying Product Names”, Origin Paper, 2013, s. 2.

¹¹⁸ <http://www.uspto.gov/web/offices/tac/tmlaw2.pdf>.

Bu tür markaların sahipleri markanın denetimini sağlayabilecek özel veya resmi kuruluşlardır. Tarafsızlık ilkesi gereği garanti markası sahibi, markayı kullanamaz. Ticari markalardan diğer bir farkı da; ticari kaynak göstermemesi ve bir kişinin mal veya hizmetlerini başka bir kişinin mal veya hizmetlerinden ayırt etmek amacıyla kullanılamamasıdır.

ABD’de belirli bir coğrafi bölgeden kaynaklanan ürünleri korumak için kullanılan garanti markasında en temel ilke söz konusu markanın kullanım hakkının herhangi bir kişiye verilmemiş olmasıdır. Tescille belirlenen nitelikleri sağlayarak üretim yapan ve garanti markası sahibinden bunun lisans hakkını alan herkes markayı kullanabilecektir.¹²⁰

Garanti markası ile korunan bir ürünün ilişkilendirildiği bölge gerçekte halk tarafından o ürünle ilgili bir garantör olmasa da koruma sağlanmaktadır. Garanti markaları, AVA’ların aksine her türlü ürün hatta hizmetler için kullanılmaktadır.

Garanti markası kapsamında coğrafi kökenine bağlı ürünlerin korunmasında amaç, bölgedeki herkesin bu adı kullanma özgürlüğünü korumak ve işaretin hukuk dışı kullanımını önlemektir.

ABD’nin garanti markası kapsamında korunan coğrafi işaretlerine örnek olarak Michigan Elması, Idaho Patatesi, Vidalio Soğanı ve Louisiana Karidesi’ni verebiliriz. Ayrıca ABD dışında korunan coğrafi işaretler de bu sisteme dahil olabilmektedir. Örnek olarak Fransa’nın Roquefort Peyniri, Hindistan’ın Darjeeling Çayı, İtalya’nın Parma Jambonu, İsviçre’nin İsviçre Çikolatası ve Birleşik Krallık’ın Stilton Peyniri ABD’de garanti markası olarak tescil edilmiş ve bu kapsamda korunmaktadırlar.

¹¹⁹ Bowers, A. S.; “Location, Location, Location: The Case Against Extending Geographical Indication Protection Under the TRIPs Agreement”, Aipla Quarterly Journal, Volume 31, Number 2, 2003, s.129.

¹²⁰ Moschini, G./Menapace L./ Pick, D.; s. 797.

3.2.1.2. Ortak Marka Kapsamında Koruma

Ortak marka ile coğrafi işaret koruması garanti markasına göre daha az tercih edilmekte ve marka sahiplerinin daha çok kooperatifler şeklinde örgütlenmiş yapılar olduğu görülmektedir.

ABD’de “kolektif ticari markalar veya kolektif hizmet markaları” ile “kolektif ortaklık markaları” şeklinde iki tip kolektif marka bulunmaktadır. Coğrafi işarete konu olabilecek ürünlerin korunmasında kullanılan kolektif ticari markalar ve kolektif hizmet markalarıdır. Bu markanın tek bir sahibi yoktur. Grup üyelerinin tamamı markayı kullanabilir. Örneğin; bir tarım ürünleri satış kooperatifi, üyelerinin mal ve hizmetlerinin tanıtımını yapan ama kendine ait bir ticari malı bulunmayan kolektif marka sahibidir.¹²¹

Ortak marka kapsamında koruma daha çok coğrafi bölge adı tüketiciler için “ikinci bir anlam” kazandığı durumlarda gerçekleştirilmektedir. Bahsedilen ikinci anlam tüketicilerin zihninde ürünle ilgili olarak oluşan ayırt ediciliktir. Yani bir marka adındaki coğrafi yer adı artık tüketici nezdinde o ürün için çeşitli karakteristik özellikleri çağrıştırmayı başardı ise bu marka coğrafi işaret sayılabilmektedir.¹²² Aynı zamanda söz konusu isim tüketici açısından tek bir kaynağı işaret ediyor olmalıdır.¹²³

3.2.1.3. Ticari Marka ve Örfi Hukuk Kapsamında Koruma

USPTO coğrafi işaretleri ABD Marka Kanunu’nu bir alt bölümü olarak kabul etmekte ve bu görüşü coğrafi işaretler ile markaların aynı fonksiyonlara sahip

¹²¹ http://www.uspto.gov/web/offices/dcom/olia/globalip/pdf/gi_system.pdf

¹²² Moschini, G./Menapace L./ Pick, D., s. 797.

¹²³ Giovanucci, D./ Josling, T. / Kerr, W./ O’Connor, B./ Yeung, T., s. 65.

olmasına dayandırmaktadır. Şöyle ki; her iki kavram da aşağıda sayılan özelliklere sahiptir.¹²⁴

- Kaynak gösterir.
- Kaliteyi garanti eder.
- Ticari değeri vardır.

Ortak marka kapsamında coğrafi kaynak belirten işaretlerin korunmasındaki şartın aynısı ticari markalar için de geçerlidir. Yani coğrafi adın yukarıda anlatıldığı üzere tüketici nezdinde “ikinci bir anlam” a haiz olması gerekmektedir.

Bir de USPTO tarafından ticari marka olarak tescil edilmediği halde tüketicilerce uzun yıllar boyunca tanınan yer adları da coğrafi işaret sayılabilmektedir. Örneğin; Cognac ibaresi ABD’de tescil edilmediği halde örfi hukuk kapsamında garanti markası olarak kabul edilmiştir. Zira, Cognac ibaresi ABD’deki tüketiciler nezdinde Fransa’nın Cognac bölgesinden kaynaklı bir içecek türü olan brendiye işaret etmektedir.¹²⁵

3.2.1.4. Coğrafi Kaynak Belirten İşaretlerin Korunmasında Kullanılan Marka Çeşitlerinin Karşılaştırılması

Coğrafi kaynak belirten işaretlerin korunduğu garanti markası, ortak marka ve ticari marka arasındaki farklılıklar Tablo 3.4’te gösterilmiştir.¹²⁶

¹²⁴ Giovanucci, D./ Josling, T. / Kerr, W./ O’Connor, B./ Yeung, T., s. 65.

¹²⁵ <http://www.comte.com/decouvrir/une-filiere-organisee-et-solidaire/lecomiteinterprofessionnel-du-gruyere-de-comte-cigc.html>

¹²⁶ Giovanucci, D./ Josling, T. / Kerr, W./ O’Connor, B./ Yeung, T., s. 67.

Tablo 3.4. ABD’de Coğrafi İşaret Korumasında Kullanılan Ticari Marka, Ortak Marka ve Garanti Markası Arasındaki Farklar

Ticari Markalar ve Ortak Markalar	Garanti Markaları
Coğrafi yer adları için kazanılmış ayırt ediciliğin varlığı zorunludur.	Coğrafi yer adları için kazanılmış ayırt ediciliğin varlığı zorunlu değildir.
Ticari markalara her hangi bir kişi sahip olabilir ama çoğunlukla bunlar bir devlet kuruluşu veya kooperatiflerden oluşur. Ortak markalara ise kooperatifler ve çeşitli birlikler başvurur.	Garanti markasında sahip genellikle coğrafi bölgedeki üreticileri temsil eden bir birlik ya da bir devlet kuruluşu olmaktadır.
Coğrafi işaretin sahibi kullanımı kontrol eder. Ortak markalarda ise, grup üyeliği şarttır.	Sertifiker (garanti markası sahibi) standartlara uygun olan ürünlerin tümüne sertifika vermek zorundadır.
Coğrafi işaret sahibi marka hakkını lisans verebilir ya da kendisi kullanabilir.	Garanti markası sahibi dışındaki kişilerce kullanılabilir. Sahip markayı kullanamaz.
Her türlü ürün için kullanılabilir.	Sadece belirli ürünler için kullanılabilir.
Coğrafi bir terimi kaynak belirten bir işaret olarak kullanarak ticarileştiren üreticiler için bir kazanım, bir ödül hükmündedir.	İlgili işaret ABD’de ticarileştirilmeden başvuru yapılabilir.

Kaynak: Giovanucci, D./ Josling, T. / Kerr, W./ O’Connor, B./ Yeung, T., s. 67.

3.2.2. Tescil ve Denetim

ABD’de kaynak belirten bir işaretin garanti markası olarak tescili için USPTO’ya ilgili grup ya da onun vekili tarafından bir garanti markası tescil başvurusu yapılır. USPTO tarafından alınan başvurular tescil için gerekli olan inceleme, yayın ve itiraz süreçlerine tabi olur. Garanti markalarında diğer markalardan farklı olarak başvuru içeriğindeki ürünle ilgili olarak belirlenen sertifikasyon standartlarının açıklandığı belgelerin de sunulması gereklidir. Bu belgelerde başvuru sahibi, ürünün üzerinde kullanılacak markanın denetimi ile ilgili uygulama araçlarını belirtecektir. Aynı zorunluluk ortak marka başvuruları için de geçerlidir.¹²⁷

Başvurunun ilanı sonrasında ilgili taraflarca USPTO Yargılama ve Temyiz Kurulu (Trademark Trial and Appeal Board–TTAB) nezdinde itirazda bulunulabilmektedir.

Bu kapsamda tescil edilmiş olan bir markanın denetimi ile ilgili işlemlerden tescil sahibi sorumludur ve bu sorumluluk üçüncü bir kişiye bırakılamaz.¹²⁸ Başvuruda belirlenen şartların sağlanmasında başarısızlık olması ve bunun herhangi bir şikayet sahibi tarafından belgelenmesi durumunda garanti markasının TTAB tarafından iptal edilmesi söz konusu olur.

USPTO’nun garanti markasının konusu olan ürünle ilgili standartlar hakkında bir hüküm bildirmesi söz konusu değildir. Piyasada coğrafi kaynak belirten garanti markası veya ortak markanın haksız, yanıltıcı ve sahte kullanımlarından doğan işlemler açısından kamu otoritelerinin bir rolü bulunmamaktadır.¹²⁹

¹²⁷ Giovanucci, D./ Josling, T. / Kerr, W./ O’Connor, B./ Yeung, T., s. 79.

¹²⁸ Moschini, G./Menapace L./ Pick, D., s. 797.

¹²⁹ Giovanucci, D./ Josling, T. / Kerr, W./ O’Connor, B./ Yeung, T., s. 79.

Örneğin, Idaho Patatesi ABD’de coğrafi kaynak belirten birden çok garanti markası ve ortak marka ile korunan bir üründür. Bu markalardan bazıları Şekil 3.4’te verilmiştir.¹³⁰

Şekil 3.4. Idaho Patatesi Koruması İçin Tescil Edilmiş Markalar

Bu markaların sahibi 1937 yılında kurulmuş olan Idaho Patatesi Komisyonu (Idaho Potato Commission- IPC)’dur.¹³¹ IPC’nin görev alanı ile ilgili kuralların düzenlendiği Idaho Yasası ve Kuralları isimli düzenlemede belirtildiği üzere komisyonda, belirlenmiş bölgeleri temsilen belirli sayıda üreticinin, ürün sevkiyatçısının ve ürünle ilgili diğer temsilcilerin bulunması gerekmektedir.¹³²

USPTO nezdinde tescilli markalar ancak IPC’den alınan lisans ile kullanılabilir. IPC, bu lisansı tabi olduğu Idaho Yasası ve Kuralları hükümlerine göre komisyonculara, konteyner üreticilerine, distribütörlere, perakendecilere, ABD içinde ve dışındaki paketleyicilere vermektedir.

¹³⁰ http://licensing.idahopotato.com/assets/licensing_documents_file/04%20IPC%20Logos%207-7-08.pdf.

¹³¹ Barham, E., “American Origin Products (AOPs), Protecting a Legacy”, Origin Publications, Geneva, 2010, s. 52.

¹³² http://licensing.idahopotato.com/assets/licensing_documents_file/Idaho%20Code,%20Title%2022,%20Chapter%2012%20-%20Idaho%20Potato%20Commission%209-11-08.pdf.

3.4. Avrupa Birliği'nde Coğrafi İşaretlerin Tescil ve Denetimi

3.4.1. Başvuru ve Tescil

Uluslararası koruma sağlayan bölgesel sistemlerden biri olarak inceleyeceğimiz AB genelinde koruma sağlayan ve çalışmamızda AB sistemi olarak adlandıracağımız tescil sistemi ile coğrafi işaretler 27 AB ülkesinde korunmaya hak kazanır. AB sisteminin dayandığı kanuni düzenleme 21 Kasım 2012 tarihinde yürürlüğe giren 1151/2012 Sayılı Tüzük'tür.

AB'de tescilin ilk şartı, başvurusu yapılacak işaretin menşe ülkede tescil edilmiş olmasıdır. AB üyesi ülkelerin coğrafi işaret başvurularını üretici birlikleri ulusal yetkili makam aracılığıyla yapabilmektedirler. AB üyesi olmayan ülkelerin başvurularını ise üretici birlikleri doğrudan Avrupa Komisyonu'na iletebilir.

AB mevzuatına göre tarım ürünleri, gıda maddeleri, şaraplar ve sert alkollü içecekler coğrafi işaret olarak tescil edilebilmektedir. 1151/2012 Sayılı Tüzük ile koruma tarım ürünleri ve gıda maddelerine sağlanabiliyorken şaraplar ve distile alkollü içecekler için ayrı düzenlemeler bulunmaktadır.

Kanuni oluşumuna ve bileşimine bakılmaksızın üreticilerden oluşan gruplar coğrafi işaret başvurusunda bulunabilir. Başvuru alındıktan sonra Komisyon tarafından altı ay içinde ilgili mevzuat kapsamında incelenir. İnceleme sırasında AB Komisyonu Tarım Ürünleri Kalite Politikaları Komitesi'nden destek alacaktır.¹³³ Başvuru belgelerinde eksiklik bulunması halinde durum başvuru sahibine bildirilerek eksikliklerin tamamlanması istenir. İncelemesi tamamlanan ve uygun görülen başvurular AB Resmi Gazetesi'nde üç ay süre ile ilan edilir.

¹³³1151/2012 Sayılı Tüzüğün elli yedinci maddesinde bahsi geçen bu yapının kurulması ile ilgili yasal gerekçe ve koşullar 182/2011 sayılı Konsey Tüzüğü'nde yer almaktadır. Bkz: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:055:0013:0018:EN:PDF>.

İlan süresi içinde aşağıdaki iddialar kapsamında ilgililerce AB Komisyonu'na itiraz edilebilir.¹³⁴

- Ürünün gerekli şartları taşımaması.
- PDO veya PGI olarak ilan edilen adın bir bitki çeşidi veya hayvan yemi adı ile aynı veya karıştırılabilecek derecede benzer olması.
- PDO veya PGI olarak ilan edilen adın daha önce tescil edilmiş olan bir ad ile tamamen veya bir kısmı itibarıyla aynı olması.
- PDO veya PGI olarak ilan edilen adın daha önceden tescil edilmiş bir marka ile aynı olması.
- Adın jenerik olması.
- İlan edilen adın piyasada en az beş yıl süre ile kullanılmış veya kullanılmakta olan bir marka ile aynı ya da benzer olması dolayısıyla söz konusu markanın varlığının tehlikeye düşme ihtimali bulunması.

Başvurunun 1151/2102 Sayılı Tüzük hükümlerine uygun olmadığı ile ilgili iddiaların itiraz dilekçesinde belirtilmemesi durumunda itiraz geçersiz sayılacaktır.

İtirazlar ya doğrudan AB Komisyonu'na ya da her bir AB üyesi ülkeye gönderilebilir. İtirazı alan AB Komisyonu itirazı geciktirmeden başvuru sahibine iletir. Başvuru sahibinin iki ay içinde itiraza karşı gerekçeli bir bildirimde bulunması istenir. Bu bildirimin alınmasından sonra iki ay içinde Komisyon başvuru sahibi ile itiraz sahibini konuyu üç ayı geçemeyecek bir süre içinde istişare etmek üzere davet eder. Görüşmelerin geciktirilmeden başlaması ve sonuçlarının Komisyona bildirilmesi gerekmektedir. Görüşmeler sırasında her zaman başvuru sahibi üç aylık sürenin üç ay kadar daha uzatılmasını isteyebilecektir.

¹³⁴Giovanucci, D./ Josling, T. / Kerr, W./ O'Connor, B./ Yeung, T., s. 80.

Bu süreç sonunda uzlaşma sağlanabilirse yeni bir ilan süreci başlar ve bu ilan da itiraza açıktır.

3 ay içinde hakkında itiraz yapılmayan ya da yapılan itirazı incelenerek sonuçlanan başvurular tescil edilir. Avrupa genelinde koruma elde eden ürünler aşağıda gösterilen PDO (protected designation of origin- tescilli menşe adı), PGI (protected geographical indication- tescilli mahreç işareti), veya TSG (traditional specialties guaranteed-geleneksel özelliği garanti edilmiş ürün) etiketlerini alarak pazarda bu etiketlerle yer alırlar.

Komisyonun tescil ya da ret kararı AB Resmi Gazetesi'nde yayınlanır.

Şekil 3.5 AB Mevzuatına Göre Tescil Edilmiş Ürünlerde Kullanılan Resmi Amblemler

Avrupa Komisyonu tarafından PDO ve PGI koruması altına alınan coğrafi işaretlerin Komisyon tarafından belirlenmiş olan amblem ile birlikte kullanılması 1 Mayıs 2009 tarihinden itibaren zorunlu hale getirilmiştir. Kullanılacak amblemler 510/2006 Sayılı Tüzüğün uygulama şeklini gösteren 1898/06 Sayılı Yönetmelik'te ayrıntılarıyla resmedilmiştir.¹³⁵ Amblem kullanımı zorunluluğu yalnızca tescilli adın piyasada ürünün üzerinde bulunduğu durumlar için geçerlidir.

Amblem kullanımının zorunlu hale getirilmesindeki amaç, tüketicilerin coğrafi işaret koruma sisteminden ve korunan işaretlerin sağladığı garantiden haberdar olmalarını

¹³⁵ 510/2006 Sayılı Tüzüğü yürürlükten kaldıran 1151/2012 Sayılı Tüzüğün uygulama şeklini gösterir yönetmelik henüz çıkarılmadığı için amblem ile ilgili olarak verilen bilgiler eski yönetmelik çerçevesindedir.

sağlamaktadır. Ayrıca ürünlerin tanımlanmasını ve denetimini kolaylaştırması beklenmektedir.¹³⁶

Ancak amblem kullanımı bazı durumlarda üreticiler için sorun teşkil edebilmektedir. Ürünlerin üzerinde yazılması gerekli bilgileri düzenleyen kanunlar nedeniyle zaten etiketlere birçok unsuru yazmak zorunda olan üreticilerin aynı zamanda kendi markaları ve unvanları gibi bilgileri de tanıtımları için ürün üzerine koymak durumundadırlar. Hal böyle iken ürünün üzerine bir de amblem konulmasının zorunlu hale getirilmesi ve ayrıca amblemin boyutlarının minimum on beş milimetre olarak belirlenmesi üreticileri ürün ambalajlarını tasarlama konusunda güçlüklerle karşılaşmalarına neden olmaktadır. Bu amblemler ilgili düzenlemelerde renk kodlarına kadar belirlendiği için, bazı durumlarda ambalaj tasarımlarıyla uyumsuz bir görüntü ortaya çıkmaktadır.¹³⁷

3.4.2. Tescilli Coğrafi İşaretlerin İçeriklerinde Değişiklik Yapılması veya İptali Talebi

Tescilli coğrafi işaretlerin spesifikasyonlarının değiştirilmesine ilişkin olarak ilgili kişilerce AB Komisyonu'na başvuruda bulunulabilir. Bu başvuru ile ilgili şartlar 1151/2012 Sayılı Tüzüğün elli üçüncü maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; değişiklik talebiyle yapılan başvurularda talebin geçerli olduğuna dair kanıtların sunulması gerekmektedir.

Komisyon öncelikle değişiklik talebinin minor veya majör değişikliklerden hangisine dahil olduğuna karar verecektir.¹³⁸ Eğer talep içeriğinde bir veya birden fazla majör değişiklik bulunuyorsa, bu değişiklikler başvuru inceleme aşamaları ile ilgili aynı adımlardan geçerek incelenir ve yayınlanır.

Bir değişiklik talebinin minor sayılması için;

¹³⁶ Bkz. EC Regulation 510/2006 beşinci madde.

¹³⁷ Profeta, A./Balling, R./Schoene, V./Wirsig, A., s. 631.

¹³⁸ Majör değişikliklerle ilgili bilgi için bkz. Bölüm 2.2.2.

- ürünün karakteristik özellikleri ile ilgili olmaması,
- üretim metodundan esaslı değişiklikler yapmaması,
- ürünün adını veya adının bir bölümünü değiştirmemesi gerekmektedir.

Tescilli bir coğrafi işaretin iptali AB Komisyonu'nun inisiyatifi ile ya da ilgili kişi veya grupların talebiyle gerçekleştirilebilecektir. Bunun için gerekli şartlar şunlardır:

- tescilli işaretin kullanıldığı ürünün spesifikasyona uygun olmaması
- işaretin tescil edilmesinin üzerinden yedi yıl geçmiş olmasına rağmen piyasada hiçbir zaman yer almamış olması.

Bu durumların tespiti halinde tescilli işaret iptal edilebilecektir.

3.4.3. Denetim

AB sistemi içinde PDO ve PGI korumasına hak kazanan ürünlerin nasıl denetleneceğine ilişkin hükümler 1151/2012 Sayılı Tüzüğün beşinci bölümünü oluşturan ortak hükümler içinde 35-40 ıncı maddeler kapsamında belirlenmiştir.

Denetimler 882/2004 Sayılı Gıda ve Yem Kanunu, Hayvan Sağlığı ve Bakımı Düzenlemeleri ile Uygunluğun Sağlanması İçin Gerçekleştirilecek Resmi Kontrollere İlişkin Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu Tüzüğü (882/2004 Sayılı Tüzük) ile uyumlu bir biçimde yapılacaktır. ¹³⁹ Üye ülkeler 1151/2012 Sayılı Tüzük ile belirlenen yasal gerekliliklerin uygunluğunu kontrol etmekle yükümlü olacak yetkili otorite veya otoriteleri belirlemek zorundadır. Bu otoriteler uygulamalarında objektif ve tarafsız olacaklarına dair garanti verebilmeli ve kontrolleri yapmak için gerekli donanım ve elemana sahip olmalıdır.

Söz konusu otoritelerce yapılacak resmi denetimler iki gruba ayrılır:

¹³⁹ İlgili Tüzük için bkz.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:165:0001:0141:EN:PDF>.

- İlgili ürünün spesifikasyona uygunluğunun doğrulanması,
- 1151/2012 Sayılı Tüzüğün on üçüncü ve yirmi dördüncü maddelerinde PDO, PGI ve TSG'ler ile ilgili olarak hükme bağlanmış koruma kapsamı içinde, ilgili işaretlerin piyasadaki kullanımının denetlenmesi.¹⁴⁰

3.4.3.1. Ürünün Spesifikasyonlar Açısından Denetimi

a) AB'ye Üye Ülkelerde

AB'ye üye ülkelerde PDO, PGI ve TSG ile tescil edilmiş ürünlerin spesifikasyonlara uygunluğunun denetimi ürün piyasaya sunulmadan önce;

- 1151/2012 Sayılı Tüzüğün otuz altıncı maddesinde sözü geçen bir ya da birden fazla yetkili otorite,¹⁴¹
- 882/2004 Sayılı Tüzüğün ikinci maddesinin beşinci bendinde belirtilen tanıma uygun bir ya da birden fazla denetim kuruluşu¹⁴² olarak sayılan iki gruptan birisi tarafından yapılmalıdır.

Bu şekilde yapılan denetimlerle ilgili ortaya çıkacak masraflar denetim yaptıran tarafından veya üye ülkeler tarafından karşılanması hükme bağlanmıştır.

¹⁴⁰ 1151/2012 Sayılı Tüzüğün on üçüncü maddesinde PDO ve PGI'ların koruma kapsamı yer almaktadır. Tüzüğün yirmi dördüncü maddesinde ise TSG'lerin kullanımı ile ilgili kısıtlamalar belirlenmiştir.

¹⁴¹ 1151/2012 Sayılı Tüzüğün otuz altıncı maddesinde üye ülkelerin 882/2004 Sayılı Tüzüğe uygun bir şekilde denetimden sorumlu yetkili otoritelerin belirlenmesi gerektiğini hükme bağlar. Bu maddeye göre 882/2004 Sayılı Tüzük'teki işlemler ve gereklilikler 1151/2012 Sayılı Tüzük Ek 1 de belirtilen tarım ürünleri ve gıda maddelerinin spesifikasyonlara uygunluğunun denetlenmesi ile ilgili resmi kontrollere uyumlu şekilde uygulanacaktır.

¹⁴² 882/2004 Sayılı Tüzüğün ikinci maddesinde tanımlar yer almaktadır. Maddenin beşinci bendinde denetim kuruluşu (control body) tanımlanmaktadır. Buna göre denetim kuruluşu; yetkili otorite tarafından belirli denetim konularında yetkilendirilen bağımsız üçüncü bir taraftır.

b) AB Üyesi Olmayan Ülkelerde

1151/2012 Sayılı Tüzüğün otuz yedinci maddesinin ikinci bendinde AB üyesi olmayan ülkeler için sistemin nasıl işleyeceği belirlenmiştir. Buna göre, herhangi bir PDO, PGI veya TSG tescilli olan bir ürünün piyasaya sürülmeden önce, spesifikasyonlara uygunluğunun denetimi;

- Ülke tarafından yetkilendirilmiş bir ya da birden fazla kamu otoritesi,
- Bir ya da birden fazla sertifikasyon kuruluşu olarak sayılan iki gruptan birisi tarafından yapılacaktır.

3.4.3.2. İşaretlerin Kullanımının Denetimi

Yukarıda ürünün spesifikasyonlara uygunluğunun denetimini kimin yapacağını belirttik. Otuz sekizinci maddede ise işaretlerin kullanımının denetimi hakkında hükümler yer almaktadır. Buna göre, AB'ye üye ülkelerin yetkilendirdikleri kamu otoritelerinin isim ve adres bilgilerini AB Komisyonu'na bildirmeleri gerekir. Komisyon da bu otoriterin isim ve adres bilgilerini kamuya duyurmalıdır.

Bu otoriteler tarafından yapılan tüm resmi kontroller üye ülkelerce risk analizine dayalı bir şekilde yürütülür. Ortaya çıkan ihlallerle ilgili olarak gerekli önlemlerin alınması da üye ülkelerin sorumluluğundadır.

1151/2012 Sayılı Tüzüğün otuz dokuzuncu maddesine göre üye ülkelerin denetimde yetkili kuruluşları bu yetkilerini bazı kuruluşlara devredebileceklerdir. Bu kuruluşların Avrupa Standardı olan EN 11045 ya da ISO Guide 65'e göre akredite olması gerekmektedir.

Üye ülkelerdeki sertifikasyon kuruluşlarının akreditasyonunun 765/2008 Sayılı Ürünlerin Piyasaya Sürülmesi İle İlgili Piyasa Denetimleri ve Akreditasyonlar Hakkındaki Gereklikler İle İlgili Tüzüğe uygun olarak gerçekleştirilmesi

gerekmektedir. ¹⁴³ AB üyesi olmayan ülkelerde ise Uluslararası Akreditasyon Forumu (IAC) himayesinde yapılan karşılıklı tanıma anlaşması imzalamış kuruluş tarafından akredite olmuş kuruluşlar aranmaktadır. Buna örnek olarak Türkiye'deki akreditasyon kuruluşu Türkiye Akreditasyon Kuruluşu (TÜRKAK)'ı gösterebiliriz.

1151/2012 Sayılı Tüzüğün kırkıncı maddesine göre, üye ülkeler denetim faaliyetlerinin 882/2004 Sayılı Tüzüğün 41-43 üncü maddelerindeki hükümlerle uyumlu bir şekilde çok yıllık ulusal kontrol planları aracılığı ile gerçekleştirilmesini sağlamak zorundadırlar. Söz konusu maddelerde, üye ülkelerin hazırlaması gereken kontrol planları ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Peşi sıra kırk dördüncü maddede ise yıllık raporların şekli ve sunumu yer almaktadır. Raporlar her yılın sonundan itibaren altı ay içinde AB Parlamentosu'na ve Avrupa Konseyi'ne sunulduğu şekilde kamuoyuna da açıklanmalıdır.

¹⁴³ İlgili Tüzük için bkz.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:218:0030:0047:en:PDF>

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE COĞRAFI İŞARETLERİN TESCİLİ ve DENETİMİ

4.1. Tescil Mevzuatı

Türkiye’de coğrafi işaretler 24/06/1995 tarihinde yürürlüğe giren 555 Sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (555 Sayılı KHK) ve bu KHK’nın uygulama şeklini gösterir yönetmelik (Yönetmelik) hükümlerine göre tescil edilir ve korunur. Bu tarihten önce coğrafi işaret korumasına konu olabilecek ürünlere ilişkin haksız kullanımlarda ortaya çıkan mağduriyetlerde Borçlar Kanunu’nun haksız rekabet hükümleri¹⁴⁴ ve 551 Sayılı Markalar Kanunu hükümleri¹⁴⁵ uygulanmaktaydı.

555 Sayılı KHK ile coğrafi işaretlerin tescili ve korunması ile ilgili özel bir düzenlemeye kavuşulmuştur. Düzenleme hükümlerine göre coğrafi işaretlerin tescil işlemleri, diğer sınai mülkiyet hakları tescil mercii olan Türk Patent Enstitüsü (TPE) tarafından yürütülür.

¹⁴⁴ Türk Ticaret Kanunu çerçevesinde haksız rekabet; “aldatıcı hareket veya hüsnüniyet kaidelerine aykırı sair suretlerle iktisadi rekabetin her türlü su-istimali”dir.

¹⁴⁵ 27.06.1995 yılına kadar yürürlükte kalan 551 Sayılı Markalar Kanunu’nun beşinci fıkrasının (b) bendinde “Halkı aldatacak mahiyette olan işaretler, ezcümle markanın tescilini isteyen kimseye ait olamayan tasdikname diploma, takdirname, madalya gibi hususları ihtiva eden veya yabancı mahsul ve mamulatinin yabancı memleketlerde istihsal ve imal edildiği zannını uyandıracak surette tertip edilen yahut markanın tescilini isteyen kimsenin ikamet, istihsal, imal veya ticaret mahalli ile ilgisi bulunmayan menşe işaretlerini havi işaret ve adlar” ın marka olarak tescil edilemeyeceği hükme bağlanmıştır. Aynı Kanun’un altıncı maddesinin (a) bendi, “münhasıran markanın üzerine konacağı eşyanın çeşidi, cinsi, vasfı, miktarı, kıymet ve menşeyini, sevk ve tahsis olunduğu yeri veya zamanı gösteren işaret ve kayıtlardan ibaret bulunan markalar marka olarak tescil edilemez.” hükmünü içermektedir. Bu iki hüküm ile marka hukuku çerçevesinde kaynak bildiren işaretlerin korunması tesis edilmiş olmaktadır.

2014 yılı Ocak ayı itibarıyla TPE nezdinde tescilli 177 coğrafi işaret bulunmaktadır. Bunların 77 adedi menşe adı, 100 adedi de mahreç işareti olarak tescil edilmiştir.¹⁴⁶ Aynı tarihte TPE kayıtlarında inceleme aşamasında olan 202 adet coğrafi işaret başvurusu bulunmaktadır.¹⁴⁷

Türkiye’de tescil edilen coğrafi işaretler yalnızca Türkiye sınırları içinde hüküm ifade eder. Farklı ülkelerde koruma elde edebilmek için her bir ülke ile ikili anlaşma yapmak, bölgesel koruma için ise AB veya diğer uluslararası sistemler için başvuruda bulunmak gerekmektedir. Türkiye’nin 2014 yılı itibarıyla AB Komisyonu’nda üç adet başvurusu bulunmaktadır. 2009 yılında başvurusu yapılan Antep Baklavası ise 21.12.2013 tarihinde PGI olarak tescil edilerek AB’de korunan ilk Türk coğrafi işareti olmuştur.

TPE coğrafi işaret tescil işlemlerini 555 Sayılı KHK ile Yönetmelik hükümleri uyarınca gerçekleştirmektedir. 555 Sayılı KHK dört kısımdan oluşmaktadır. Bunlar; Genel Hükümler, Korumanın Kapsamı ve Kullanım, Coğrafi İşaretin Hükümsüzlüğü ve Korumanın Sona Ermesi, Coğrafi İşaret Hakkına Tecavüz ve Tecavüz Halinde Davalar’dır.

Genel hükümler kısmında KHK’nın amacı ve kapsamı, tanımlar, korumadan yararlanacak kişiler, tescil mercii, başvuru hakkına sahip kişiler, başvuru şartları, inceleme prosedürleri ve ücretler gibi konularda hükümler yer almaktadır.

Korumanın Kapsamı ve Kullanım kısmında KHK ile sağlanan korumanın kapsamı, kullanım ve denetim koşulları, coğrafi işaretlerin markalarla olan ilişkisi üzerine hükümler vardır.

¹⁴⁶ Tescilli coğrafi işaretlerin tam listesi için bkz. <http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=431>, Ocak 2014.

¹⁴⁷ Başvuru halindeki coğrafi işaretlerin tam listesi için bkz: <http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=43>, Ocak 2014.

Üçüncü kısımda coğrafi işaretlerin hükümsüzlüğü ile ilgili hükümler ve son olarak dördüncü kısımda ise coğrafi işaret hakkına tecavüz durumları, tecavüz sayılan fiiller, görevli ve yetkili mahkemeler ve özel hükümler bulunmaktadır.

Çalışmamızın bu bölümünde, Türkiye’de söz konusu düzenleme hükümlerine göre yürütülen tescil işlemlerinin şartlarını ve bunların ne şekilde gerçekleştiğini inceleyeceğiz.

4.1.1. Tanımlar

555 Sayılı KHK’nın üçüncü ve Yönetmeliğin ikinci maddesine göre coğrafi işaretin; *“belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibarıyla kökenin bulunduğu bir yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü gösteren işaretler”* şeklinde tanımlandığını birinci bölümde belirtmiştik. 555 Sayılı KHK’nın aynı maddesinde menşe adı ve mahreç işareti de tanımlanmıştır.¹⁴⁸ Görüldüğü üzere Türk Mevzuatı’nda “coğrafi işaretler” kavramı “menşe adı” ve “mahreç işareti” ni kapsayacak şekilde bir şemsiye kavram olarak kullanılmaktadır.¹⁴⁹ Coğrafi işaret türlerinden bahsettiğimiz birinci bölümde bu kavramların uluslararası alandaki kullanım karmaşasını görmüştük. Konu ile ilgili mevzuat hazırlanırken bu kavramlardan en uygun olanları seçilmiş görünmektedir.

Aslında kaynak düzenlemelerin isimlerinde coğrafi işaret kelimesi ana kavram olarak geçmez. AB’nin ortak tarım politikaları çerçevesinde hazırlanan bu mevzuatta daha çok tarımsal ürünlerin korunması amaçlandığından, düzenlemelerin isimleri de “tarım ürünleri ve gıda maddelerinin” diye başlamakta ve devamında korunan adlar sayılmaktadır. En son düzenleme olan 1151/2012 Sayılı Tüzüğün adında ise ne mahreç işareti ne de menşe adı terimi geçmektedir.

¹⁴⁸ Tanımlar için bkz. Bölüm 1.2.3.

¹⁴⁹ Kızıltepe, s. 21.

Bir yörenin adı olmasa da, geleneksel olarak kullanılan, güncel dilde yerleşmiş adların da menşe adı olarak tescilinin mümkün olabileceği 555 Sayılı KHK'nın dördüncü maddesinde belirtilmiştir. Ancak bu tarz ibareler mahreç işareti olarak korunamayacaktır. Bu durum, çok çeşitli geleneksel ürünlerin var olduğu ancak bunların menşe adı tanımına uymadığı için tescil edilemediği Türkiye için bir sorun teşkil etmektedir. Ayran, yoğurt, bulgur gibi ürünler çıkış yeri itibarıyla Türkiye'ye bağlı olmasına rağmen üretim metotları ve tanımları menşe adı korumasına uygun olmadığı için bu şekilleriyle tescil edilememektedir. Mahreç adı olarak tescil edilebilmeleri için ise başlarına mutlaka bir yöre adı eklenmesi gerekmektedir. Bu durum ürünlerimizin uluslararası platformda da korunmasını engelleyici bir eksikliktir. Bu sorun mevzuatımıza eklenecek “geleneksel özellikli ürün” kavramı ile giderilebilir.

4.1.2. Başvuru Hakkı, Tescile Konu Olabilecek Ürünler, Başvuru Koşulları ve İnceleme

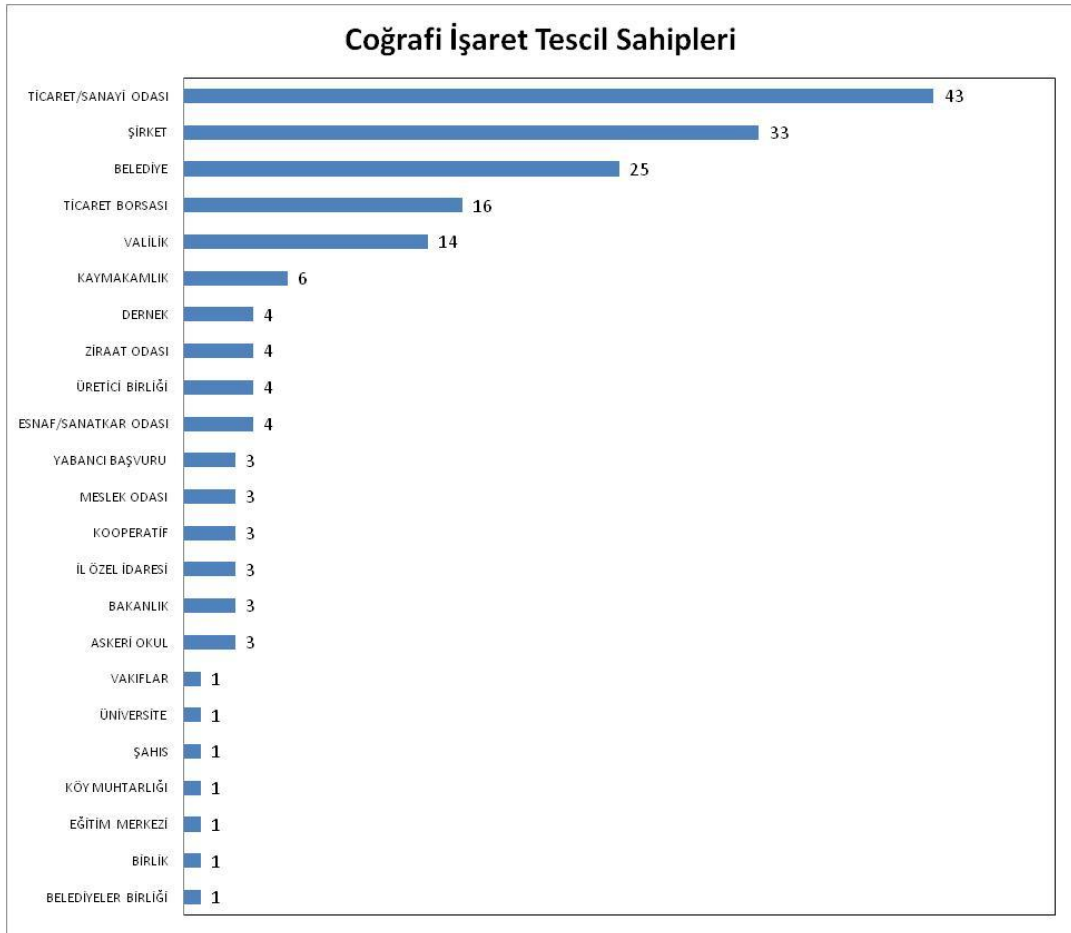
a) Başvuru Yapma Hakkı

555 Sayılı KHK'ya göre başvuru yapma hakkı olan kişiler şunlardır:

- Ürünlerin üreticisi olan gerçek veya tüzel kişiler,
- Tüketici dernekleri,
- Konu ve coğrafi yöre ile ilgili kamu kuruluşları.

Coğrafi işaretin diğer sınai mülkiyet haklarının tersine kolektif bir hak olması nedeniyle başvuru yapan grubun niteliği önem taşımaktadır. Her ne kadar tescil sahibi gerçek ya da tüzel kişi coğrafi işaretli ürünün tek sahibi, tek üreticisi veya izin makamı olma gibi bir hak kazanmasa da, tescilin ilgisiz kamu kuruluşları ya da gerçek kişiler adına yapılması coğrafi işaret koruma amacı ve bununla belirlenen yöntemle uyuşmamaktadır. Şöyle ki; coğrafi işareti tescil ettiren, ürünün tescil belgesinde belirlenen koşullarla ve belirli bölgede üretilmesi konusunda sorumluluk

üstlenmektedir.¹⁵⁰ Bu konuda gerekli yapının kurulması, coğrafi işaretli ürünün üreticilerinden oluşan bir yapı eli ile daha etkili bir biçimde gerçekleştirilebilir. Yukarıdaki bölümlerde de belirttiğimiz üzere coğrafi işaretleri koruma konusunda tecrübe sahibi ülkelerde başvuru ve tescil sahibi yapılar genellikle üreticilerin oluşturduğu birliklerdir. Ülkemizde henüz birlik bilincinin gelişmemiş olması nedeniyle bu tür yapılar yeterli sayıda olmadığından başvurular çoğu zaman çok da uygun olmayan yapılar tarafından yapılmaktadır. Öyle ki; bazen başvuru esnasında sunulan belgelere, ürünün üreticilerinin başvuru sahibinden söz konusu adı kullanmak için ücret karşılığında izin belgesi almalarının gerektiğine dair şartlar bile konabilmektedir. TPE nezdinde tescilli coğrafi işaretlerin tescil sahipleri ile ilgili bilgiler Şekil 4.1'deki gibidir.

Şekil 4.1. TPE Nezdinde Tescilli Coğrafi İşaretlerin Başvuru Sahipleri

¹⁵⁰ Başvuru sahibinin denetim komisyonu kurması ile ilgili olarak bkz. Bölüm 4.2.

Şekilden görüldüğü üzere üretici birliği niteliğindeki tescil sahibi sayısı sadece 4'tür. Bu sayının içinde 2 adet yabancı kökenli coğrafi işaretin bulunduğunu dikkate alacak olursak, Türkiye'de coğrafi işaret tescili bulunan sadece 2 üretici birliği bulunduğunu ve tüm başvuru sahipleri içinde bu rakamın yaklaşık % 0,1'lik bir orana karşılık geldiğini görmekteyiz.

Coğrafi işaretin diğer sınai mülkiyet haklarına göre nispeten yeni bir kavram olması nedeniyle bu şekilde ortaya çıkan eksiklikler bir dereceye kadar mazur görülmekle birlikte durumun sürdürülebilirliği mümkün değildir. Sahip olduğumuz yerel ve geleneksel değerleri korumanın en önemli yollarından biri olan bu sistemin tüm üretici ve tüketiciler tarafından fark edilmesi ve önemsenmesi bu alanda çalışanların ana amacı olmalıdır.

b) Tescile Konu Olabilecek Ürünler

555 Sayılı KHK'nın birinci maddesinde coğrafi işaret korumasından yararlanabilecek ürünler sayılmıştır. Bunlar; doğal ürünler, tarım, maden ve el sanatları ürünleri ile sanayi ürünlerinden bu KHK'da yer alan tanımlara ve koşullara uygun olan her türlü üründür.

Coğrafi işaret olarak tescil edilemeyecek ürünler ise KHK'nın beşinci maddesinde sayılmıştır. Bunlar;

- Menşe adı ve mahreç işareti tanımına uymayan adlar ve işaretler
- Ürünlerin tür adı olmuş adlar ve işaretler
- Ürünün gerçek kaynağı konusunda halkı yanıltabilecek olan bitki türleri, hayvan soyları veya benzeri adlar
- Kamu düzeni ve genel ahlaka aykırı işaretler

- İkinci maddede sayılan ülkelerde korunmayan veya koruması sona ermiş veya kullanılmayan adlar ve işaretlerdir.¹⁵¹

c) Başvuru Koşulları

Coğrafi işaret başvurusunda bulunacak gerçek veya tüzel kişiler TPE'ye KHK'da belirtilen belgelerle müracaat etmek zorundadır. Bu belgeler aşağıdaki şekildedir.

- Başvuru sahibinin kimliğine ve yedinci maddede belirtilen başvuru gruplarından hangisine dahil olduğuna ilişkin bilgileri de içeren başvuru dilekçesi
- Tescili istenen menşe adı veya mahreç işareti ve ilgili ürünün adı
- Ürünün tanımı; ürünün ve gerekiyorsa hammaddenin fiziksel, kimyasal, mikro biyolojik ve benzeri ilgili özelliklerini açıklayıcı teknik bilgiler ve belgeler
- Ürünün üretim tekniğine ve varsa yerel özel üretim teknik ve şartlarına ilişkin bilgiler
- Yöre, alan veya bölgenin coğrafi sınırlarını açıkça tanımlayan ve belirleyen bilgiler ve belgeler
- Ürünün, tescili talep edilen işaretle üçüncü madde hükümlerine göre uygunluğunu kanıtlayıcı bilgiler¹⁵²
- Yirminci madde hükümlerine uygun olarak denetleme biçimini ayrıntılı olarak açıklayan bilgiler

¹⁵¹ 555 Sayılı KHK'nin ikinci maddesinde, bu KHK ile sağlanan korumadan yararlanabilecekler açıklanmıştır. Bunlar, Paris Sözleşmesi veya Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran anlaşma hükümleri dahilinde başvuru yapma hakkına sahip olan kişiler ve kanunilik ilkesi uyarınca Türkiye Cumhuriyeti uyruğundaki kişilere kanunen veya fiilen coğrafi işaret koruması tanıyan devletlerin uyruğundaki gerçek veya tüzel kişilerdir. Yani bir coğrafi işaret söz konusu ülkelerde korunmuyorsa, koruması sona ermişse, veya işaretin kökenin olan ülkede kullanılması söz konusu değilse bu ad ve işaretler Türkiye'de coğrafi işaret olarak tescil edilemeyecektir.

¹⁵² 555 Sayılı KHK'nin üçüncü maddesinde genel olarak coğrafi işaret tanımı ve ardından menşe adı ve mahreç işareti tanımı yapılmıştır. Buna göre başvuru sahibi, ürünün coğrafi işaretle ilgili tanımlardan hangisine uygun olduğunu belirtmeli ve bunu kanıtlayacak bilgileri TPE'ye sunmalıdır.

- Tescilli menşe adı veya mahreç işaretinin kullanım biçimi, markalama, işaretleme veya etiketleme şekillerini ayrıntılarıyla açıklayan bilgiler
- Başvuru ücretinin ödendiğine ilişkin belge
- Yönetmelikte öngörülen diğer hususlar ¹⁵³

Bu belgelerin en önemlileri hiç kuşkusuz, ürünün tanımı ve ayırt edici özellikleri, üretim metodu, üretim alanı ve denetim biçiminin ayrıntılarıyla açıklandığı belgelerdir.

Bir ürünün coğrafi işaret olarak tescil edilmesinde temel amaçlardan biri de yerel ve geleneksel ürünlerin orijinal şekilleriyle korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasıdır. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi, coğrafi işaret tescili kapsamında ürünün doğru şekilde tanımlanmasına bağlıdır. Örneğin, Erzurum Göğermiş Peyniri'nin üretim aşamalarını anlatırken, peynirin yapımı için kullanılacak sütün nitelik ve niceliği, küflenme süresi, uygun sıcaklık koşulları ve bunun gibi bütün unsurların eksiksiz olarak belirtilmesi, bu ürünün üretim metodunun korunması konusunda önem taşımaktadır.

Menşe adları için ise üretim alanı sınırlarının belirlenmesi oldukça zahmetli ve değerli bir çalışmadır. Birinci bölümde değindiğimiz gibi ürün ile coğrafi yöre arasındaki bağ menşe adlarında daha fazla hissedilir. Ürünün hammaddesi de dahil olmak üzere tüm karakteristik özellikleri; yörenin konumu, iklimi, bitki örtüsü gibi faktörler ile bağlantılıdır. Bu durumda belirli bir rakıma sahip bir yaylada otlayan ineklerin sütünden yapılan peynir ile başka bir bölgede otlayan ineklerin sütünden yapılan peynir aynı özellikte olmayacaktır. Kaldı ki; aynı yörede yaşayan hayvanların kış ve yaz aylarındaki süt nitelikleri bile farklı olmaktadır. Bu nedenle

¹⁵³ Yönetmelikte, bu sayılan belge ve bilgilerden başka, “tescili istenen menşe ad veya mahreç işaretine ait on beş adet örnek” ve “ilan ücretinin ödendiğini gösterir belgenin aslı” şeklinde iki unsur bulunmaktadır. Ancak ilan ücretinin ödendiğini gösterir belgenin başvuru aşamasında sunulması coğrafi işaretin incelenmesi ve yayınlanması süreçleri dikkate alındığında anlamsızdır. Çünkü her başvurunun yayına çıkması söz konusu değildir.

Üretim alanının sınırlarının çizilmesi menşe adı alacak ürünlerde oldukça önemli bir adım olmakla birlikte çoğu zaman bölgeler veya iller arasında ekimelere neden olan bir konudur. TPE belirli bir ürün için ilana çıktığında, çizilen harita içinde olmayan iller itiraz etmekte ve bu noktada üretim bölgesinin doğru bir şekilde belirlenmesinin önemi anlaşılmaktadır.

Coğrafi işaretin kullanım biçimi olarak sunulan markalama, etiketleme veya işaretleme yöntemlerinin içerikleri çok anlaılamamakla birlikte u şekilde bir yorum bulunmaktadır: Markalama metodunda coğrafi işaret, tescili sağlanan ürün üzerinde marka ile birlikte kullanılır. Etiketleme yönteminde ise, ilgili merci tarafından özel olarak hazırlanan ve coğrafi işaretleri belirten etiketlerin üretim sayısı kadar basılarak ilgili üretici ve kullanıcılara verilmesi söz konusudur. İaretlemede ise ilgili merci tarafından coğrafi işareti temsil eden bir logo veya işaret tespit edilerek kullanıcılar tarafından bu logo veya işaret ürüne veya ambalaja bastırılır.¹⁵⁴

Bu konu uygulamada sıkça sorgulanan bir noktadır. Başvuru sahipleri kullanım biçimi ile ilgili ne tür bir seçim yapacaklarını kestirememekte, genellikle de TPE tarafından markalama yöntemini seçmeleri yönünde bilgilendirilmektedirler. TPE'nin böyle bir yönlendirme yapması sektöre uygulanabilecek en uygun seçenektir. Çünkü diğer iki seçeneğin Türkiye'de u ana kadar kullanılabiliirlii bulunmamaktadır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB)'nın uyguladığı Organik Tarım metodundaki gibi üretim alanına bağlı olarak üreticilere etiket verilmesi şeklinde bir sistem henüz coğrafi iaretili ürünler için uygulanabilir değildir. Bununla ilgili bir mevzuat da bulunmamaktadır. Coğrafi işareti tescil ettiren tarafından üreticilere logo veya işaret dağıtılması da söz konusu değildir. Bunlar zamanla coğrafi işaret korumasında özellikle denetim uygulamaları kapsamında kullanılmaya balanacak yöntemler arasında olabilir.

Coğrafi işaret tescili için başvuru koşullarının belirlendiği 8 inci maddenin son bölümünde yabancı kaynak işaretlerinin hangi durumlarda TPE tarafından

¹⁵⁴ Coşkun, s. 119.

inceleneceği belirlenmiştir. Buna göre; yabancı adlandırmaların incelenmesi sırasında, menşe ülkedeki tescilde sekizinci maddede sayılan koşulların varlığı aranmalı, menşe ülke yirminci maddede belirtilen denetim imkanlarına sahip olmalı ve menşe lke Türkiye’den yapılan coğrafı işaret başvurularına eşit bir koruma sağlamalıdır. Bu hüküm, sınai mülkiyet alanında uluslararası ilişkiler disiplinde görülen “karşılıklılık ilkesi” nin bir yansımasıdır.¹⁵⁵

d) İnceleme ve Yayın Sonrası İşlemler

TPE’ye yapılan coğrafı işaret başvuruları şekli inceleme aşamasından geçtikten sonra Markalar Dairesi Başkanlığı uzmanları tarafından incelenir. Bu incelemede özellikle ürünün tanımının, aynı kategorideki diğer ürünlerden ayırt edici özelliklerinin, üretim metodunun ve üretim bölgesinin belirlenmesi konuları üzerinde durulur. TPE’nin laboratuvar veya teknik araştırma yapılabilcek diğer benzeri yapıları bulunmadığından coğrafı işaret başvurularının teknik incelemesi Enstitü bünyesinde gerçekleştirilmemektedir. Yurt dışı uygulamalarında gördüğümüz yapılar Türkiye’de bulunmamakla birlikte inceleme sırasında başvuru ile ilgili teknik bilgilerin kanıtlanması için başvurunun konuda uzman bir veya birden fazla kamu kuruluşu, niversite veya tarafsız özel kuruluş tarafından incelenmesinin talep edilmesi bu boşluğu doldurabilir mahiyettedir.

İnceleme sonucunda gerekli şartları sağlamış olan başvurular Resmi Gazete ile yerel gazetede yayımlanır. Söz konusu mahreç işareti alacak bir ürün ise Resmi Gazete ile birlikte yurt çapında en yüksek tiraja sahip iki günlük gazeteden birinde ilan metni yayınlanır.

Başvurunun Resmi Gazete’de yayınlanmasından itibaren altı ay içinde ilgili herkes TPE’ye itiraz edebilir. İtirazlar, başvuru sahibinin de görüşü alınarak konunun uzman bir kuruluş tarafından incelenmesini müteakiben karara bağlanır. Başvuru ya

¹⁵⁵ Kızıltepe, s. 33.

reddedilir ya da ortaya çıkan yeni metin ilan edilir. Bu ilan, değiştirilmiş metnin kamuya duyurulması amacıyla yapılmakta olup, itiraza açık değildir. Bu durum, coğrafi işaret tescilinin doğru bir temele oturtulması açısından bakıldığında sağlıklı görünmemektedir. TPE tarafından oluşturulan yeni bir metnin itiraz hakkı tanınmadan tescil edilmesi ortaya çıkabilecek hataların engellenemeyeceği anlamına gelmektedir.

Başvurunun yayınına altı ay içinde herhangi bir itiraz gelmemişse coğrafi işaret Resmi Gazete’de yayınlandığı tarih itibarıyla kesinlik kazanır ve coğrafi işaret siciline kaydedilir.

e) Coğrafi İşaretin Hükümsüzlüğü

Tescilli coğrafi işaretler hakkında 555 Sayılı KHK’nın yirmi bir, yirmi iki ve yirmi üçüncü ve Yönetmeliğin on beşinci maddeleri kapsamında yetkili mahkemeler tarafından hükümsüzlük kararı verilebilmektedir. Yetkili mahkemeler ise 555 Sayılı KHK’nın otuzuncu maddesine göre Adalet Bakanlığı tarafından kurulmuş olan Fikri ve Sınai Haklar Mahkemeleri’dir.

4.2. Denetim

4.2.1. Mevzuat Hakkında

Her sınai mülkiyet hakkı gibi coğrafi işaretler de haksız ve yanıltıcı kullanımlara konu olabilmektedir. Coğrafi işaretin tescil edildikten sonra üzerinde kullanılacağı ürünle ilgili olarak kontrol ve denetim mekanizmalarının yeterince çalıştırılmaması, tescille sağlanmak istenen amaca ulaşılamaması anlamına gelir. Bu durumun önlenmesi için coğrafi işaret koruma sistemi içinde tescil sahibine bir görev yüklenmektedir.

555 Sayılı KHK'nın ikinci kısmındaki yirminci maddesi coğrafi işaretlerin denetiminin nasıl yapılacağına dair hüküm içermektedir. Buna göre; *“coğrafi işareti tescil ettiren, söz konusu ürünün üretimi, işlenmesi veya diğer işlemleri ile uğraşan kişilerden oluşan ve yasal kuruluş biçimine bakılmaksızın herhangi bir dernek, birlik veya benzeri örgüt, coğrafi işarete konu olan ürünün üretimi, pazarlanması, tescilli menşe adı veya mahreç işaretinin kullanım biçimi, markalanması, ürün üzerinde belirtilmesi, işaretleme veya etiketleme şekillerini ayrıntılı olarak denetlemek üzere yeterli personel, ekipman ve diğer olanaklara sahip olacak ve söz konusu ürünün üretim durumlarını sürekli kontrol edecektir. Denetim işlemi için konu ile ilgili uzman ve tarafsız kurum veya kuruluşlarla işbirliği yapılabilir”* hükmü uyarınca oluşturulacak bir denetim sistemi zorunlu kılınmıştır.

Oldukça uzun ve karmaşık görünen bu hüküm cümlesi özet olarak; coğrafi işareti tescil ettiren özel ya da tüzel kişinin, bu işaretin tescilde belirlenen özelliklere uygun bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını denetlemesi ile ilgili yükümlülüğünü anlatmaktadır. Ancak bunun hangi yapılarca yapılması gerektiği cümleden tam olarak anlaşılamamaktadır. Uygulamada, coğrafi işareti tescil ettirenin denetim komisyonunda kesinlikle yer almaması esas ise de yirminci maddenin bu hükmünden tescil ettirenin de denetim faaliyetlerinde bulunabileceği anlaşılmaktadır. Bu nedenle söz konusu cümle muğlak ve değiştirilmeye muhtaçtır.¹⁵⁶

Uygulamada başvuru sahibi, coğrafi işaretli ürünü denetleyecek bir Denetim Komisyonu kurmak ve komisyonu oluşturan kurum ve kuruluşların denetim faaliyetlerini yerine getireceklerine dair yazılı taahhütnamelerini Enstitü'ye başvuru aşamasında sunmak zorundadır.

Söz konusu komisyon, taahhütlerinde belirttikleri şekilde denetimlerini gerçekleştirir ve sonuçlarını tutanaklara kaydeder. On yıl boyunca yapılan denetimler sonucu bir

¹⁵⁶ Kızıltepe, s. 41.

denetim raporu oluşturulur ve bu rapor TPE'ye sunulur. Denetim raporlarının zamanında TPE'ye sunulmaması durumunda ilgili coğrafi işaret sicilden terkin edilir.

Bu sistemin coğrafi işaretlerin etkin bir şekilde denetlenmesini sağlayıp sağlayamadığı konusu tartışmaya açıktır. Ulusal ve uluslararası tescil ve denetim biçimlerini incelediğimiz yukarıdaki bölümlerde gördüğümüz uygulamaların ülkemizde asgari ölçüde bile gerçekleştirilemediğini maalesef tecrübe etmekteyiz. Öyle ki; coğrafi işareti tescil ettiren yapılar, tescil işlemi bittikten sonra sadece reklam amaçlı olarak işareti kullanmakta, denetim ile ilgili işlemler tam anlamıyla yerine getirilmemektedir. Yönetmelik uyarınca on yılda bir raporlanması gereken denetim faaliyetleri TPE'ye ya hiç sunulmamakta ya da sunulan raporlar yetersiz kalmaktadır.

Coğrafi işaretli ürünlerin denetimi konusunda ülkemizdeki bu yetersiz durumun ortadan kaldırılması için 11 Haziran 2010 tarihli 5996 Sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'na bir madde eklenmiştir. Söz konusu kanunun Gıda Kodeksi başlıklı bölümündeki yirmi üçüncü maddenin ikinci fıkrasında *“Bakanlık, tarım ve gıda ile ilgili coğrafi işaret veya geleneksel ürün adlarının kullanımının tescilde belirtilen özelliklere uygunluğunu denetler”* ifadesi yer almaktadır. Aynı maddenin dördüncü fıkrasında da *“Bu maddenin uygulanması ile ilgili usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelik ile belirlenir”* şeklindeki hükümle birlikte tarım ürünleri ve gıda maddeleri ile ilgili coğrafi işaretlerin denetimi ile ilgili esasların belirlenmesi ve bunların uygulanması görevi GTHB'ye verilmiştir.

Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra coğrafi işaretlerin denetimi ile ilgili iki başlı bir sistemin ortaya çıktığı ve karmaşa yaşanacağı şeklinde yorumlar yapılmaya başlanmıştır. Başvuru sahibi tarafından yaptırılan denetim ve GTHB denetçileri eli ile yapılan denetim şeklinde iki uygulama söz konusu olacaktır veya olmaktadır. Aslında iki durumun birlikte var olmasının herhangi bir sakıncası olmasa gerektir diye düşünmekteyiz. Özü itibarıyla üretici birliklerinden oluşması gereken başvuru

sahiplerinin kendilerini denetleyecek yapıları kurmaları ve bu yapıların üretimin her aşamasında aktif görev yapmaları, GTHB denetçileri tarafından sonradan piyasada tekrar bir denetim yapılması coğrafi işaretlerin doğru kullanımı açısından zararlı bir durum ortaya çıkarmayacak tam tersi tescille sağlanan korumanın işlerliğini arttıracaktır.

GTHB yetkilileri tarafından durum şu şekilde özetlenmekte ve kanımızca bu kabul edilebilir bir önermedir: Başvuru sahibinin, kurduğu yapılar eliyle yaptırdığı denetim “iç denetim”, GTHB’nin yaptığı ise “dış denetim” olarak adlandırılabilir. Bu haliyle ortaya çıkan yapı aslında Fransa ve diğer AB ülkelerindeki yapıya benzer hale gelmiş görünmekte olup bundan sonra asıl önemli olan, bu yapının işlevini etkin bir şekilde yerine getirebilmesidir.

GTHB, kendilerine verilen bu yetki sonrasında hangi yolu izleyeceklerine dair bir yol haritası çizmek durunda kalmıştır. Şöyle ki; GTHB’nin yapacağı denetim iki şekilde olabilir. Ya ürünleri piyasada etiket üzerinden denetlemekle yetinilecektir ya da Fransa’da olduğu gibi akredite olmuş sertifikasyon veya denetim kuruluşlarını yetkilendirerek yeni bir sistem oluşturacaktır.

4.2.2. Coğrafi İşaretlerin Denetimi Konusunda Mevcut Uygulamalar ve Yaşanan Sorunlar

Türkiye’de coğrafi işaretlerin denetimi farklı iki yapı eliyle ortaklaşa yürütülmekte ve bu haliyle belki de daha sağlam bir şekilde gerçekleştirilme potansiyeline sahip bir konumdadır. Çalışmamızın taslak aşamasında Türkiye’de uygulamanın ne şekilde ilerlediği konusunda bazı ürünler üzerinden gidilerek konuyu irdelemek düşüncesindeydim. Ancak tescilli coğrafi işaretlerin mevcut denetim yapılarını araştırmaya başladığımda elime fazlaca bir verinin geçmeyeceğini anladım. Zira tescilli coğrafi işaretlerimizin denetlendiğini gösteren fazlaca bir kanıt yoktu. Bilgi almak için aradığımız kuruluşlar genellikle aynı cevapları veriyorlardı. Üreticileri bir

araya getirmenin ve denetim yapmanın zorluklarını anlatan yetkililer bize denetimin etkin bir şekilde yürütülmediğini gösteriyordu.

TPE kayıtlarında on yıllık tescil sürecini doldurmuş ve denetim raporunu sunmak zorunda olan coğrafi işaretlere baktığımızda ise raporların ya zamanında sunulmadığı ya da sunulan raporların yetersiz olduğu gözlemlenmiştir.

TPE ve onun bu konudaki paydaşları, son yıllarda yoğun bir biçimde coğrafi işaretlere ait kamuoyu nezdindeki farkındalığı artırmak ve tescilden beklenen faydayı sağlayabilmek adına çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar. Bu çalışmaların sonuçlarının mümkün olan en kısa zaman içinde olumlu yönde ortaya çıkacağı umut edilmektedir.

Türkiye’de bu konu hakkında söyleyecek sözü olabilecek birçok kuruluş bulunmaktadır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Avrupa Birliği Bakanlığı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Kalkınma Bakanlığı ve onun bünyesindeki Kalkınma Ajansları, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), üniversiteler ve bunlar gibi birçok kurum ve kuruluş son yıllarda coğrafi işaretlerle ilgili çalışmalara etkin bir şekilde katılmaktadır.

Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK) kapsamındaki komitelerden biri olan Fikri ve Sınai Haklar ve Ar-ge Komitesi’nin eylemlerinden biri de coğrafi işaretlerin denetimi ile ilgili olarak gerçekleştirilmiştir. Bu eylem kapsamında GTHB, TOBB ve TPE işbirliği ile bir rapor hazırlanmış ve komiteye sunulmuştur. Raporun hazırlanma sürecinde Avrupa ülkelerindeki tescil ve denetim uygulamaları incelenmiş, Türkiye uygulaması masaya yatırılmış ve bu konuda paydaş kuruluşlarla görüş alışverişinde bulunulmuştur. Son olarak gelinen noktada, etkin bir denetim sistemine sahip olmak için paydaşlar tarafından sunulan öneriler derlenerek taslak halini alan rapor komiteye sunulmuştur.

Raporda Türkiye’de coğrafi işaretlerin denetimi ile ilgili uygulamaların yetersiz olduğu kanaati dile getirildikten sonra Komite üyeleri tarafından ileri sürülen ve aşağıda belirtilen önerilere yer verilmiştir.¹⁵⁷

- 5996 Sayılı Kanun ile tarım ürünleri ve gıda maddeleri kapsamında tescilli olan coğrafi işaretlerin denetiminde yetkilendirilen GTHB’nin yanı sıra diğer tescilli coğrafi işaretlerin denetiminden sorumlu ilgili kamu kurumları belirlenebilir. Örnek olarak “Geleneksel Kültür Ürünü” olan tescilli coğrafi işaretlerin denetim mekanizmasına, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın dahil edilmesi ve yetkili ve sorumlu kuruluş olarak belirlenmesi, sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayacaktır.

- Coğrafi işaretler tescilli olan ürünler kendi içlerinde gruplandırılıp, katma değeri yüksek ve standart olarak üretilenler seçilebilir. (İhracat potansiyeli yüksek olan “Antep Fıstığı, Malatya Kayısı, Finike Portakalı, Ege Zeytinyağı, Aydın İnciri, Giresun Fındığı” gibi ürünler bunlara örnek olabilecektir.)

- Coğrafi işaretli ürünleri üretenler ve tüketenler sistem konusunda bilgilendirilmelidir. Bu ürünlerin özel olduğu ve üreticilerin sorumlulukları bulunduğu, tüketicilerin de bu ürünleri satın alırken daha özenli davranması gerektiği konusunun toplumun tüm kesimlerince algılanması için çalışmalar yapılmalıdır.

- Tarım Bakanlıkları, AB üye ülkelerinin büyük çoğunluğunda coğrafi işaret koruma sisteminde etkin bir şekilde rol almaktadır. Bu kapsamda TPE ve GTHB’nin eşgüdümlü ve işbirliği halinde çalışması ve denetim konusunda 5996 Sayılı Kanun ile yetkilendirilen GTHB ile, ilgili kanun maddesine ilişkin yönetmelik çalışmalarında ortak çalışmaları yapılması önerilmektedir.

¹⁵⁷ Coğrafi İşaretler İçin Mevcut Denetim Sistemin Değerlendirilmesi ve AB Müktesebatı Çerçevesinde Önerilerde Bulunulmasına İlişkin Çalışma Raporu Taslağı, TPE, GTHB, TOBB, 2012, Ankara, s. 15-16.

- Mevcut yapıda denetim faaliyetlerini yürütebilecek sertifikasyon ve kontrol kuruluşlarının tespit edilmesi ve yetkilendirilebilir olduklarının belirlenmesi önerilmektedir.

- GTHB'nin, organik tarım uygulamaları ile ilgili uygulamalarının coğrafi işaretli ürünlerin denetiminde de uygulanması fikrinin değerlendirilmesi önerilmektedir.

YOİKK çalışmaları kapsamında çalışmalar devam etmekte olup Fikri Sınai Haklar ve AR-GE Teknik Komitesi'nin coğrafi işaretlerle ilgili bir sonraki eylem konusunun söz konusu öneriler doğrultusunda belirleneceği düşünülmektedir.

Bunun dışında sivil inisiyatifler de bulunmaktadır. Geçtiğimiz yıl kurulan Yöresel Ürünler ve Coğrafi İşaretler Türkiye Ağı (YÜCİTA) uluslararası coğrafi işaret ağı oluşturan Uluslararası Coğrafi İşaretler Ağı Organizasyonu (Organization for an International Geographical Indications Network-ORIGIN) benzeri bir örgüt olarak yola çıkmıştır. ORIGIN 2003 yılında Cenevre'de kurulan, kar amacı gütmeyen çalışan ve 40 ülkeden 350 üretici birliği ile işbirliği içinde olan bir sivil toplum kuruluşudur. Ülkemizden iki ürün, Finike Portakalı ve Erzincan Bakır İşletmeciliği, ORIGIN ağına katılmıştır.¹⁵⁸

TPE, coğrafi işaretlerin önemine binaen yıllık ve çok yıllık planlarında coğrafi işaretlerin tescilinin kolaylaştırılması, desteklenmesi, farkındalığın artırılması ve hatta denetim sisteminin düzeltilmesi konularında kendisine stratejik hedefler koymakta ve bu kapsamda paydaş kurum ve kuruluşlarla bir araya gelerek yol haritası çizmeye çalışmaktadır.

¹⁵⁸ <http://www.origin-gi.com/index.php/en/>.

4.3. 555 Sayılı KHK’da Değişiklikler Öngören Kanun Tasarısı ile Getirilen Değişiklik ve Yenilikler

Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı kapsamında 555 Sayılı KHK ile ilgili olarak önemli değişiklikler öngörülmüştür. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurulu’nda görüşülmesi ve yasalaşması beklenen tasarıda coğrafi işaretler ile ilgili toplam 14 madde bulunmaktadır. Tasarının yasalaşması halinde coğrafi işaret koruması ile ilgili çeşitli uygulamalar değişmiş olacaktır.

Tasarı ile getirilen yenilikler ve değişiklikler aşağıda incelenmiştir.

4.3.1. Tanımlar

555 Sayılı KHK’nın birinci maddesinin birinci fıkrasına ilgili AB düzenlemeleri ile uyum sağlamak amacıyla “doğal ürünler” ifadesinden sonra gelmek üzere “gıda maddeleri”, üçüncü maddesine ise “üretici”, “bülten” ve “amblem” tanımları eklenmiştir.

Üretici tanımında yapılan değişiklikle üretici tanımı; faaliyetleri itibarıyla tescil altına alınmış olan ürünün özelliklerini etkileyen gerçek ve tüzel kişilerin tamamını kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Böylece faaliyetleri ile ürünün orijinalinde bozulma riski oluşturabilecek tüm piyasa aktörleri yasal yaptırım alanına dahil edilmiş olmaktadır.

Coğrafi işaretlerin gazetelerde ilan edilmesi, başvuru sahipleri için yüksek miktarda bir harcama kalemini oluşturmaktadır. Bu durumun ortadan kaldırılması için gazetelerde ilan şartı kaldırılarak Resmi Marka Bülteni (Bülten)’nde yayın şartı konmuştur. Bununla ilgili olarak “bülten” tanımı yapılmıştır.¹⁵⁹

¹⁵⁹ Bülten; yayın ortamının türüne bakılmaksızın bu KHK ve yönetmelikte belirtilen hususların yayımlandığı Resmi Marka Bülteni’dir.

Buna göre, yukarıda belirtildiği üzere incelemesi tamamlanan başvurulardan, coğrafi işaret tanımına uyan ve tescil edilmesinde bir sakınca görülmeyenler Bülten’de yayınlanacaktır. Böylece başvuru sahiplerinin tescile ilişkin önemli bir masraf kalemi ortadan kaldırılmış olmaktadır.

Ancak bu değişikliğin Türkiye şartlarında ortaya çıkabilecek bir olumsuz yanı bulunmaktadır. Şöyle ki; ülkemizde sınai mülkiyet ve özellikle de coğrafi işaret bilinci yüksek düzeyde olmadığından marka bültenlerinin her ay düzenli olarak takip edildiğinin düşünülmesi oldukça zorlama bir fikir olacaktır. Yerel ürünlerin söz konusu olduğu, bazen bir ili bazen büyük bir bölgeyi ilgilendiren bir ürünle ilgili olan tescillere ilişkin ilanların kitlelere ulaşması önem taşımaktadır. Başvuru sahiplerine mali açıdan kolaylık sağlamak amacıyla yapılan bu değişikliğin yerel ve geleneksel ürünlerin gerçek özelliklerinin ve sahiplerinin ortaya çıkarılması sürecini sakatlamayacağı umulmaktadır.

Tasarıda ayrıca, piyasada ürünler üzerinde kullanılan coğrafi işaretin 555 Sayılı KHK hükümlerine uygun olarak tescil edildiğini gösteren ve TPE tarafından oluşturularak tescilli adla birlikte kullanılması öngörülen “amblem” uygulaması ile ilgili olarak amblem tanımı yapılmıştır.¹⁶⁰

4.3.2. Başvuru Hakkı

Coğrafi işaret tescili için başvuru hakkı olanların belirlendiği madde yeniden düzenlenmiştir. Buna göre; başvuru hakkına sahip kişilerin kapsamı üreticilerden oluşacak grupları içermek üzere genişletilmiştir. Coğrafi işaretlerin gerçek üreticilerinin sürece dahil olması açısından bu maddenin uygulanabilirliği önem taşımaktadır. Böylece, ürünün spesifikasyonları ve denetim yönteminin tek bir üretici

¹⁶⁰ Amblem; kullanılan coğrafi işaretlerin bu KHK hükümlerine uygun olarak tescil edilmiş olduğunu gösteren ve Enstitü tarafından oluşturulan, tescilli adla birlikte ürün veya ambalajı üzerinde veya ürünün niteliği gereği ürünün kendisi veya ambalajı üzerinde kullanılamadığı durumlarda hak sahibi kullanıcılar tarafından işletmede kolayca görülebilecek bir şekilde bulundurulmuş ve kullanılması zorunlu olan işaret.

tarafından belirlenmesi önlenmiş olacaktır. Ayrıca gerçek kişilerin başvuru yapabilmesi şartı olarak, ürünün tek üreticisi olduklarını ispat etme şartı getirilmiştir.

Maddeye coğrafi işaretlerin tescil sahibine inhisari bir hak sağlamadığına dair hüküm eklenmiştir.

Şu andaki durumda başvuru hakkına sahip olan, ürünle ilgili olarak kamu yararına çalışan dernekler, ürün veya ürünün kaynaklandığı coğrafi alan ile ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının başvuru hakkı devam edecektir.

4.3.3. İtiraz Hakkının Genişletilmesi

Mevcut durumda coğrafi işaret başvurularının reddedilmesi durumunda başvuru sahiplerinin itiraz etme hakkı bulunmamaktadır. TPE kararlarına karşı ilgili kişilerin TPE'nin nihai karar organı olan Yeniden İnceleme ve Değerlendirme Kurulu (YİDK) nezdinde itirazda bulunma hakkı olmasına karşın coğrafi işaret ret kararlarında böyle bir hakkın bulunmaması bir eksiklik olarak görülmüş ve itiraz hakkı getirilmiştir. Ayrıca coğrafi işaretin ilanına yapılan itirazlar da YİDK tarafından incelenecektir.

4.3.4. İlan Süresinin Kısaltılması

Coğrafi işaretlerin ilan süresi mevcut durumda altı aydır. AB düzenlemesi ile uyum sağlamak amacıyla bu süre üç aya indirilmiştir.

4.3.5. Uzlaşma

Tasarı ile coğrafi işaret sistemine yeni giren bir diğer uygulama da itiraz süreci ile ilgili maddenin sonunda zikredilen uzlaşma yöntemidir. Coğrafi işaret ilanına yapılan itirazların incelenmesi aşamasında TPE gerekli gördüğü durumlarda uzlaşma usulünü devreye sokabilecektir.

4.3.6. Coğrafi İşaretin Kapsamında Değişiklik Yapılması

Mevcut durumda mümkün olmayan, ilan edilmiş veya tescili yapılmış bir coğrafi işaretin kapsamında değişiklik yapılmasına ilişkin hükümler getirilmiştir. Buna göre, bilimsel ve teknolojik gelişmeler sonucunda ürünün temel özelliklerini değiştirmemek şartıyla ortaya çıkan yeni üretim metotları, iklimin değişmesi ile birlikte toprak yapısının farklılaşması ve bu nedenle üretim alanlarının yeniden belirlenmesi gereği veya zaman içinde coğrafi işaret başvuru veya tescil sahibinin isim, adres, unvan ve nev'inde değişiklikler meydana gelmesi gibi durumlarda TPE'ye başvurularak değişikliklerin değerlendirilmesi sağlanmıştır.

4.3.7. Denetim Maddesinde Değişiklik

555 Sayılı KHK'nın "coğrafi işaretlerin denetimi" ile ilgili yirminci maddesi yeniden düzenlenmiştir. Buna göre, coğrafi işaretlerin denetimi TPE tarafından yeterliliği onaylanmış veya mevzuatla yetkili kılınan bir denetim mercii tarafından yapılacaktır. Etkili bir denetim için, coğrafi işaretli ürünün üretim ve piyasaya arzı aşamalarının tümünde denetim yapılabileceği düzenlenmiştir.

Ayrıca, denetim sisteminin daha etkili olmasını sağlamak üzere, mevcut durumda TPE'ye on yılda bir sunulması gereken denetim raporlarının, iki yılda bir sunulmasına ilişkin hüküm de bu maddeye eklenmiştir.

Denetim faaliyetlerinin gereğince yerine getirilmemesi durumunda uygulanacak işlemler de maddede belirtilmiştir. Buna göre, bu durumun ortaya çıktığının mahkeme kararıyla sabit olması veya TPE tarafından re'sen tespit edilmesi halinde bu karar veya tespit Bülten'de yayınlanır. Yayın tarihinden itibaren üç ay içinde ilgililer tarafından tescil sahipliği talebinde bulunulabilir. Birden çok talep olması halinde TPE inceleme usulüne uyarak en uygun talebi kabul eder. Talep olmaması veya yapılan taleplerin uygun bulunmaması halinde coğrafi işaret hakkı sona erer ve bu durum Bülten'de yayımlanır.

Sayılan değişikliklerin en önemlileri şüphesiz, üretici tanımının yapılması, başvuru hakkının düzenlenmesi, amblem uygulamasının getirilmesi, Bülten’de ilanının mümkün hale gelmesi, denetim raporlarının iki yılda bir TPE’ye sunulmasının zorunlu hale getirilmesi ve coğrafi işaretin kapsamında değişiklik yapılabilmesinin mümkün olması konularında yapılan düzenlemelerdir. Özellikle coğrafi işaretlerin kapsamında değişiklik yapılabilmesi, mevcut durumdaki tescilli coğrafi işaretlerimizin içeriklerinin düzeltilmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca piyasada amblem kullanımının da coğrafi işaretlere ilişkin farkındalığın artmasında önemli rol oynayacağı düşünülmektedir.

SONUÇ

Coğrafi işaretler, sahip oldukları kaliteyi veya ünü, sınırları çizilmiş belirli bir coğrafi bölgeye borçlu olan ürünleri işaret etmek üzere kullanılan adlandırmalardır. Bu adlandırmalar tarih içinde önceleri kaynak işaretleri olarak ortaya çıkmış sonrasında daha temel koruma sistemleri içinde yer alarak coğrafi işaret adını almıştır. Uygulamada, ulusal ve uluslararası anlaşma ve düzenlemelerin çoğunda kabul edilmiş olan ikili bir ayırım söz konusudur. Buna göre coğrafi işaretler ya mahreç işareti ya da menşe adı olarak tescil edilebilmektedir.

Bir ürünün menşe adı olarak tescil edilebilmesi için coğrafi bölge ile bağlantısının üst düzeyde olması gerekmektedir. Yani ürünün üretim aşamalarının tümü sınırları belirlenmiş olan coğrafi bölgede gerçekleşmelidir. Mahreç işareti korumasında ise ürünün belirli bir bölgeden kaynaklanması, hammaddesinin belirli bir bölgeden sağlanması veya üretim aşamalarından herhangi birinin bu bölgede gerçekleşmesi yeterli olmaktadır.

Yerel olan ve üretildiği bölge ile arasında bağ bulunan bir ürünün coğrafi işaret olarak tescil edilmesi ile ürünün üretim metodu sicile kaydedilmiş olur ve böylece geleneksel ve yerel olan üretim metodu yok olmaya karşı koruma altına alınır. Bunun yanı sıra coğrafi işaretler tüketiciler için garanti sembolüdür. Tüketicilere ürünün kaynağını işaret ederek ürünün belirli karakteristik özelliklere ve kaliteye sahip olduğu konusunda bilgi verir. Adında yer alan yöre ile ilişkilendirilen ürünler, tüketici gözünde daha değerlidir. Bu sayede coğrafi işaretli ürünler piyasada aynı kategorideki diğer ürünlerden daha yüksek fiyata alıcı bulabilmektedirler. Böylece coğrafi işaretli ürünleri üretenlerin elde edecekleri katma değer artmaktadır. Özetle, coğrafi işaret koruması hem üreticiler hem de tüketiciler için önem arz etmektedir.

Coğrafi işaretlerin korunması ile ilgili olarak 20. yüzyılın başlarından itibaren özellikle Avrupa Kıtası ülkelerinde yasal düzenlemeler oluşturulmaya başlanmıştır. Fransa, İtalya ve İspanya gibi ülkelerde ilk olarak şaraplar ve peynirler için ortaya çıkan koruma sistemleri ilerleyen yıllarda başka ürünleri de kapsamaya başlamış ve bu doğrultuda düzenlemeler şekillenmiştir.

Dünya genelinde coğrafi işaretler iki şekilde korunmaktadır. Bazı ülkeler coğrafi işaretlerin korunması için kendine özgü düzenlemelere sahip iken bazı ülkeler marka hukuku kapsamında koruma sağlamaktadır.

Uluslararası ticaretin yaygınlaşması ile coğrafi işaretli ürünlerin sınır ötesinde de korunması gerekliliği doğduğunda ise uluslararası anlaşmalar ve bölgesel koruma sağlayan yasal düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Bu anlaşma ve düzenlemelerin en önemlileri TRIPs, Lizbon, Madrid ve Paris Anlaşmaları ile Avrupa Birliği genelinde koruma sağlayan 1151/2012 Sayılı Tüzük'tür. Türkiye TRIPs, Paris ve Madrid Anlaşmaları'na üyedir.

Türkiye'de coğrafi işaretlerin tescili işlemleri Türk Patent Enstitüsü (TPE) tarafından 555 Sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümleri kapsamında gerçekleştirilmektedir. Denetim ise her bir tescil için başvuru aşamasında tescil sahibi tarafından oluşturulan denetim komisyonu ve ayrıca 5996 Sayılı Kanun kapsamında tarım ürünleri ve gıda maddelerinden oluşan coğrafi işaretlerin denetimi konusunda yetkili ve sorumlu kılınan Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir.

Uygulamada karşılaşılan sorunlara bakacak olursak, ilk olarak başvuruların coğrafi işaret koruması konusunda etkin rol üstlenebilecek yapılar tarafından gerçekleştirilmediğini söylemek yerinde olacaktır. Uygun olmayan yapılar adına gerçekleştirilen tescillerin sonucunda denetimi yapılamayan, dolayısıyla kanuni koruma hakkından yeterince yararlanamayan coğrafi işaretler ortaya çıkmaktadır. Zira başvuru sahibi tarafından kurulmuş olan denetim komisyonları genellikle

ürünün üretim aşamalarını veya piyasadaki sürecini kontrol edebilecek şekilde yeterli teçhizat ve elemana sahip olmadığından kontroller yapılamamaktadır.

Söz konusu mevzuatın AB ile uyumlu hale getirilmesi ve tescille sağlanan korumanın etkinleştirilebilmesi için 555 Sayılı KHK’da yenilikler ve değişiklikler öngören bir yasa tasarısı hazırlanmıştır. Bu tasarı ile coğrafi işaretlerin tescil işlemlerinin kolaylaştırılması ve tescil sonrası denetim işlemlerinin kontrolünün daha etkin hale getirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca tescilli coğrafi işaretlerle birlikte ürünler üzerinde kullanılması öngörülen amblem uygulaması da öngörülen yeniliklerden bir diğeridir. Amblem kullanımı ile coğrafi işaretler hakkındaki farkındalığın artacağı düşünülmektedir. Tasarı ile getirilen bir diğer yenilik ise coğrafi işaret tescili için yapılan başvuruların incelemesi sürecinde uzlaşma usulünün kullanılmasıdır.

Çalışmanın sonucu itibarıyla coğrafi işaretlerin etkin bir şekilde korunması için aşağıdaki önerilerin dikkate alınması gerektiği görüşündeyim.

Öncelikle ve en önemlisi olarak coğrafi işaretlerle ilgili kamuoyundaki farkındalığının arttırılması gerekmektedir. Bu kapsamda TPE, kamuoyu nezdinde coğrafi işaret korumasının anlaşılması adına üzerine düşen görevi yerine getirmeye çalışmaktadır. Bakanlıklar, üniversiteler, sanayi ve ticaret odaları, kalkınma ajansları ve bunlar gibi kurum ve kuruluşların talepleri üzerine çeşitli illerde TPE uzmanlarınca sunumlar ve eğitimler verilerek konu hakkında bilgilendirmeler yapılmaktadır.

Gerçekten de “coğrafi işaretler” ibaresi, kendisini oluşturan iki kelimenin ayrı ayrı anlamları ile kavramsal anlamın ortaya çıkarılamadığı ve bu haliyle duyulduğunda halk nezdinde herhangi bir anlam ifade etmeyen, açıklanmaya muhtaç bir kavramdır. İngilizceden çevrilerek mevzuatımıza girdiği için oluşan bu olumsuzluğun, ibarenin değiştirilmesi söz konusu olamayacağından, ancak bu kavramın halka tanıtılması ile bertaraf edilmesi mümkün görünmektedir.

Bunun için coğrafi işaret kavramının ilk öğretimden itibaren eğitim sistemine dahil edilmesi düşünülebilir. Özellikle “Yerli Malı Haftası” gibi özel temalı günlerde çocuklara bulundukları bölgenin karakteristik ürünleri tanıtılarak ve bu ürünlerin coğrafi işaret tescili ile korunmasının önemi anlatılarak bir başlangıç yapılabilir.

Yazılı ve görsel medyada yer alacak bilgilendirmeler, reklamlar, kamu spotları aracılığıyla halka coğrafi işaretler ve bunların korunmasının önemi anlatılabilir.

Coğrafi işaretlerin korunması ile ilgili düzenleme hükümleri uyarınca yürütülen tescil işlemlerinin bazı durumlarda ilgili ürünün korunması anlamında yetersiz kaldığı görülmektedir. Tescil prosedürünün iyileştirilmesi adına TPE tarafından atılacak en önemli adım coğrafi işaretler konusunda daha profesyonel bir yapıya kavuşma yönünde olacaktır. Bu amaçla TPE nezdinde yeni bir yapılanmaya gidilmesi konusu düşünülmelidir. Bu yolla, coğrafi işaretlerin tescili işlemlerinin, asli görevi marka başvurularının incelenmesi olan marka uzmanlarının yerine teknik konularda eğitimli coğrafi işaret uzmanları tarafından yapılması sağlanmalıdır.

TPE’nin coğrafi işaret başvurularını incelemesi sırasında ürünlerle ilgili kamu veya özel kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde hareket etmesi de en uygun sonuca ulaşmanın bir yoludur. Bu yolla hazırlanacak başvuruya ait ilan metinleri ürünü en iyi şekilde tanımlayacaktır.

Coğrafi işaretlerin denetimi ile ilgili olarak GTHB’nın konumu ve yöntemi belirginleştirilmelidir. Şöyle ki; bir coğrafi işaretin tescili aşamasında başvuru sahibi tarafından oluşturulması zorunlu olan denetim komisyonunun görevi ile 5996 Sayılı Kanun ile GTHB’na verilen görevin sınırları mevcut durumda muğlak kalmaktadır. GTHB ve TPE uzmanları arasındaki hakim görüş tescil sahibinin oluşturduğu denetim komisyonunun iç denetim, GTHB tarafından yapılan denetimin ise dış denetim olabileceği yönündedir. GTHB’nın 5996 Sayılı Kanun’la kendisine verilen bu görevin ne şekilde yerine getirileceği ile ilgili bir yönetmelik çıkarması beklenmektedir. Bu yönetmelikte denetimlerin ne şekilde yapılacağı belirlenirken ya

temel gıda denetimleri ile aynı yol seçilebilir ya da organik tarım uygulamalarındaki gibi kontrol ve sertifikasyon kuruluşları sisteme dahil edilebilir.

TBMM’de bulunan kanun tasarısının yasalaşması sonrasında TPE’nin önüne, hazırlanacak yönetmelik ile denetim konusunda radikal adımlar atmak veya sistemin aynı minvalde devam etmesini sağlamak gibi iki farklı yol çıkacaktır. Denetimin akredite olmuş kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarınca yapılmasını zorunlu hale getirmek, denetim sorununa radikal bir çözüm sunuyor gibi görünse de bu sistemin Türkiye’deki tüm tescilli coğrafi işaretler için sorunsuz çalışması öngörülememektedir. Öte yandan denetimin mevcut haliyle tescil sahibinin oluşturacağı komisyon tarafından yapılmasına devam etmek ise yaşadığımız sorunları görmezden gelmek demek olacaktır.

Bu soruna, Fransa’da her ürün için ayrı ayrı hazırlanan ve denetim organlarına yol gösteren “kontrol planları”nın başvuru aşamasında belirlenmesi istenerek kısmi bir çözüm bulunabilir. Oluşturulan denetim komisyonunun bu planlar üzerinden kontrollerini belirtilen aralıklarla yapmaları ve bu raporları bir yıl gibi kısa bir süre içinde TPE’ye ibraz etmeleri istenerek denetim komisyonlarının spesifik kontrollere zorlanması ile hali hazırda hiçbir şekilde yapılamayan denetim işlemlerinin nispeten iyileşmesi sağlanabilir.

Bütün bu uygulamalar için kurumlar arası koordinasyonun varlığı elzemdir. Çalışmamız boyunca, özellikle Fransa sisteminde, gördüğümüz üzere coğrafi işaretlerin tescil ve denetim uygulamalarında birden fazla kurum ve kuruluş yetkili ve görevli olmaktadır. Örneğin, Fransa’da tescil ve denetimde INAO ile birlikte Bakanlık, ODG’ler, kontrol ve sertifikasyon kuruluşları gibi aktörler yer almaktadır. Bu yönde düşünülerek, TPE’nin tescil aşamasından itibaren GTHB veya diğer paydaş kuruluşlar ile senkronize bir çalışma gerçekleştirmesi için gerekli adımların atılması gerekmektedir.

Esasen coğrafi işaretlerin etkili bir şekilde korunmasında en önemli faktörlerden biri güçlü bir organizasyon ve kurumsal yapı, bir diğeri de etkili yasal korumadır. Ülkemizde ürünleri temsil edecek güçlü yapıların bulunmaması büyük bir eksikliktir. Yasal korumanın ise çalışmamızda bahsettiğimiz tasarının yasalaşması ile bir nebze güçleneceğı düşünölmektedir.

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AOC	: Appellation of Origin (menşe adı)
bkz.	: bakınız
Bülten	: Resmi Marka Bülteni
CIGC	: Interprofessional Committee for Gruyere from Comte (Comte Peyniri Uzmanlar Komitesi)
CTFC	: Comité Technique des Fromages Comtois (Comte Peyniri Teknik Komitesi)
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
GTHB	: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
IAF Forumu)	: International Accreditation Forum (Uluslararası Akreditasyon Forumu)
INAO	: Institut National de l’Origine et de la Qualite (Ulusal Menşe Adlandırılmaları ve Kalite Enstitüsü)
IPC	: Idaho Potato Commission (Idaho Patatesi Komisyonu)
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
ODG	: Organisme de Defense et de Gestion (Koruma ve Yönetim Organizasyonları)
PDO	: Protected Designation of Origin (Tescilli Menşe Adı)
PGI	: Protected Geographical Indication (Tescilli Mahreç İşareti)
s.	: sayfa
SIQO	: Signes d’Identification de la Qualité et de l’Origine (Kalite ve Köken Tanıma İşaretleri)
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TPE	: Türk Patent Enstitüsü
TRIPs	: Trade-Related Intellectual Property Rights (Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Sözleşmesi)
TSG	: Traditional Specialities Guaranteed (Geleneksel Özelliği Garanti Edilmiş Ürün)
TTAB	: Trademark Trial and Appeal Board (USPTO Yargılama ve Temyiz Kurulu)
TÜRKAK	: Türk Akreditasyon Kurumu
URFAC	: Union Régionale des Fromages d’Appellation d’Origine Comtois (Comte Peyniri Menşe Adı Bölgesel Birliği)
USPTO	: The United States Patent and Trademark Office (Birleşik Devletler Patent ve Marka Ofisi)
YİDK	: Yeniden İnceleme ve Değerlendirme Kurulu
YOİKK	: Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu
WIPO	: World Intellectual Property Organization (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı)

TABLÖLAR

Tablo 1.1 Coğrafi Kaynak Belirten İşaretlerin Özellikleri	20
Tablo 3.1 Rokfor Peyniri Kontrol Planı	64
Tablo 3.2. Rokfor Peynirinin Temel Kontrol Noktalarından Bazıları.....	71
Tablo 3.3. Comte Peyniri Temel Kontrol Noktaları	76
Tablo 3.4. ABD’de Coğrafi İşaret Korumasında Kullanılan Ticari Marka, Ortak Marka ve Garanti Markası Arasındaki Farklar.....	83

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. Kaynak Belirten İşaretler Arasındaki İlişki	17
Şekil 3.1. Fransa’da Kullanılan Kalite ve Köken Gösteren İşaretlerin Sembolleri	54
Şekil 3.2. Fransa’da Coğrafi İşaretlerin Denetimi ile İlgili Kurumsal Şema	62
Şekil 3.3. North Pacific Ocean of West Coast Bölgesi Adına Tescilli Garanti Markası	79
Şekil 3.4. Idaho Patatesi Koruması İçin Tescil Edilmiş Markalar	85
Şekil 3.5 AB Mevzuatına Göre Tescil Edilmiş Ürünlerde Kullanılan Resmi Ambлемler	88
Şekil 4.1. TPE Nezdinde Tescilli Coğrafi İşaretlerin Tescil Sahipleri	98

KAYNAKÇA

- ALMEIDA, A. R. :**Geographical Indications Control Systems**, WIPO- TPE Seminar on the Lisbon System and GIs Control Mechanisms, Sunum, Trabzon, 2013.
- BAGAL, M./VITTORI, M. :**Practical Manuel on Geographical Indications for ACP Countries**, Origin and CTA Publication, Geneva, 2011.
- BARHAM, E. :**American Origin Products (AOPs)**, Protecting a Legacy, Origin Publications, Geneva, 2010.
- BECKER, T./ STAUS, A. :**European Food Quality Policy: The Importance of Geographical Indications, Organic Certification and Food Quality Insurance Schemes in European Countries**, Paper Prepared for Presentation at the 12. EAAE Congress “People, Food and Environments: Global Trends and European Strategies”, Belgium, 2008.
- BOWEN, S. :**Geographical Indications: Promoting Local Products in a Global Market**, Doktora Tezi, University of Wisconsin, 2008.
- BOWERS, A. S. :**Location, Location, Location: The Case Against Extending Geographical Indication Protection Under the TRIPs Agreement**, Aipla Quarterly Journal, Volume 31, Number 2, 2003.
- BOZGEYİK, H. :**Coğrafi İşaretlerin Kullanımı ve Denetimi (Antep Baklavası’nın Coğrafi İşaret Olarak Tescili Üzerine)**, Ankara Barosu, FMR, sayı 2, 2009.

- CHEVER , T./ RENAULT, S./ :**Value of Production of Agricultural Product and Foodstuffs, Wines, Aromatised Wines and Spirits Protected by A Geographical Indication (GI)**, European Commission Final Report, 2012.
- ROMIEU, V.
- COLINET, P./DESQUÏLBET, M./ :**Comte Cheese in France**, Unite d'Economie et Sociologie Rurales
Toulouse,
HASSAN, D./ Fransa, 2006.
MONIER-DILHAN, S./
OROZCO, V./ REQUÏLLART, V.
- COŞKUN, A. :**Coğrafi İşaretler**, Türk Patent Enstitüsü, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2001.
- DEMİRER, R. :**Yöresel Ürün ve Coğrafi İşaretler: Fransa ve Türkiye Üzerine Bir İnceleme**, Doktora Tezi, Antalya, 2010.
- EVANS, G. E./BLAKENEY, M. :**Doha'dan Sonra Coğrafi İşaretlerin Korunması: Quo Vadis?**, Güneş Dergisi, 2006.
- FUSCO, S. :**Geographical Indications, A Discussion on the TRIPs Regulation After the Ministerial Conference of Hong Kong**, Marquette Intellectual Property Law Review, 12:2, 2008.
- GERVAIS, D. :**Traditional Knowledge: Are We Closer to the Answer(s)? The Potential Role of Geographical Indications**, Ilsa Journal of International and Comparative Law, Vol 15:2, 2009.
- GERZ, A./BARJOLLE, D./ :**Geographical Indications, A way Forward for Local Development**, Summary of the International Training Module Held on May 14th-15th 2007, İsviçre, 2008.

- GIOVANNUCCI, D./ : **Guide to Geographical Indications Linking Products and Their Origins,**
JOSLING T./KERR, W./ International Trade Center, Geneva, 2009.
O’CONNOR B./YEUNG T.
- GÜNDOĞDU, G. :**Türk Hukukunda Coğrafi İşaretler ve Korunması,** Beta Yayınları, İstanbul, 2006.
- IBIZA, R. F. :**The Protection of the PGIs in Europe,** TAIEX Seminar on Trademarks and Designs, Varşova, 2011.
- İDRİS, K. :**Intellectual Property, A Power Tool For Economic Growth,** World Intellectual Property Organization, Genova, 2001.
- KAN, M. :**Yerel Düzeyde Ekonomik Kalkınmada Coğrafi İşaretlerin Kullanımı ve Etkisi: Akşehir Kirazı Araştırması,** Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2011.
- KIREEVA, I. :**European Legislation on Protection of Geographical Indications Overview of the EU Member States’ Legal Framework for Protection of Geographical Indications,** EU-China IPR Project, 2007.
- KIZILTEPE, H. :**Türk Coğrafi İşaretler Mevzuatı, AB Mevzuatı İle Mukayesesi ve Bazı Önemli Ülkelerdeki Coğrafi İşaretler Mevzuatı,** Türk Patent Enstitüsü Uzmanlık Tezi, Ankara, 2005.
- KOP,P./SAUTIERD./GERZA, :**Origin-Based Products, Lessons for Pro-poor Market Development, Comte Cheese in France,** Bulletins of the Royal Tropical Institute Sayı: 372, Hollanda, 2006.

- LEAFFER, M. :**Appellations of Origin and Geographical Indications in U.S. Law After Nafta and Gatt**, 2001.
- LINDQUIST, L. A. :**Champagne or Champagne? An Examination of U.S. Failure to Comply With the Geographical Provisions of the TRIPS Agreement**, GA J. INT'L & COMP. L. Vol. 27:309, 1999.
- LIU, P. :**Regulations, Standards and Certification for Agricultural Exports, A Practical Manual for Producers and Exporters from Asia**, FAO, 2007.
- MENAPACE, L. :**Geographical Indications and Quality Promotion in Food and Agricultural Markets: Domestic and International Issues**, Doktora Tezi, Iowa State University, Iowa, 2010.
- MENDELSON, R./WOOD, Z. :**Geographical Indications in the United States: Developing a Preliminary List of Qualifying Product Names**, Origin Paper, 2013
- MEREL, P. R. :**Three Essays on Supply Control Policies in Protected Designations of Origin**, Doktora Tezi, University of California, 2007.
- MONTEN, L. :**Geographical Indications of Origin: Should They Be Protected and Why? An Analysis of the Issue From the U.S. and EU Perspectives**, 2006.
- MOSCHINI, G./MENAPACE, L. :**Geographical Indications and the Competitive Provisions of Quality in Agricultural Markets**, American J. Agricultural Economy, 90(3), August 2008.
- PICK, D.

- NAİR, L. R. :**Swiss Watch International, Inc. V. Federation of the Swiss Watch Industry: The TTAB's Unwitting Message For Geographical Indications.**
- NİZAM, D. :**Coğrafi İşaretler ve Küresel Piyasalarda Yerelleşen Tarım Ürünleri: Ege Pamuğu Logosu Üzerine Bir Saha Çalışması.**
- PEUTZ, I. :**GI's On In The Turkey-EU Customs Union**, Sunum, Dışişleri Bakanlığı, Ankara, 2012.
- PROFETA, A./BALLING, R./ :**The Protection of Origins for Agricultural Products and Foodstuffs in Europe: Status Quo, Problems and Policy Recommendations fort he Green Book**, The Journal of World Intellectual Property, Vol:12:6, 2009.
- ROJAL, F. :**Overview of the Lizbon System and Its Review**, WIPO-TPI Seminar on the Lisbon System and GIs Control Mechanisms, Sunum, Trabzon, 2013.
- SHEPHERD, B. :**Costs and Benefits of Protecting Geographical Indications: Some Lessons From the French Wine Sector**, Group d'Economie Mondiale (GEM), Sciences Po, PARIS, 2008.
- SASSANO, S. :**"Intellectual Property And International Protection Of GIs"**, Qualigeo, 2012 Sayı 2.
- TEKELİOĞLU, Y. :**Coğrafi İşaretlemede Öncü Bir Ülke:Fransa**, Gastro Dergisi, Mart-Nisan-Mayıs Sayısı, 2012.
- TEPE, S. :**Coğrafi İşaretlerin Ekonomik Etkileri**, Uzmanlık Tezi, TPE, 2008.
- THIEDIG, F./SYLVANDER, B. :**Welcome to the Club? - An Economical Approach to Geographical Indications in the European Union**, 2000.

- TUNCAY, M. :**Coğrafi İşaretlerin Korunması**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2009.
- VITTORI, M. :**The EU Systems of Geographical Indications Protection**, WIPO-TPI Seminar on the Lisbon System and GIs Control Mechanisms, Sunum, Trabzon, 2013.
- YILDIZ, B. :**Coğrafi İşaretlere İlişkin Çok Taraflı Bir Bildirim ve Sicil Sistemi Kurulması Konusunda Dünya Ticaret Örgütü Nezdinde Yürütülen Müzakereler, Görüşülen Tasarılar ile Ülkemizin Bu Konudaki Yaklaşımı**, Ankara Barosu, Sayı 3, 2009.
- YILDIZ, B. :**Coğrafi İşaretlere ve Coğrafi Köken Gösteren Diğer İşaretlere İlişkin Olarak Uluslararası Sözleşmelerde ve Avrupa Birliği Hukukunda Kullanılan Kavramların Kapsamı ile Bu Kavramların Hukukumuzda Uyarlanması Sorunu**, Ankara Barosu, FMR s. 2008.
- YILDIZ, B. :**510/2006 Sayılı Tüzükteki Düzenlemeler Işığında Avrupa Birliği Hukukunda Tarım Ürünleri ve Gıda Maddeleri Üzerindeki Menşe Adları ile Coğrafi İşaretlerin Korunması**, Ankara Barosu FMR, s. 2008.
- YILDIZ, B. :**Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Sözleşmesi'nde (TRIPS'DE) Coğrafi İşaretlere İlişkin Düzenlemeler**, Ankara Barosu, FMR, s. 2008.
- ZULUĞ, A. :**Coğrafi İşaretli Gıdalara İlişkin Tüketici Tercihleri Üzerine Bir Araştırma: İstanbul Örneği**, İzmir, 20

Yararlanılan Raporlar

Coğrafi İşaretler Uluslararası Çalıştayı, Türk Patent Enstitüsü, İslami Ticareti Geliştirme Merkezi, Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı, İslam Kalkınma Bankası, Ankara, 2008.

Coğrafi İşaretler İçin Mevcut Denetim Sistemin Değerlendirilmesi ve AB Müktesebatı Çerçevesinde Önerilerde Bulunulmasına İlişkin Çalışma Raporu Taslağı, TPE-GTHB-TOBB, Ankara, 2012.

European Policy for Quality Agricultural Products, Fact Sheet, European Commission Directorate-General for Agriculture and Rural Development, Brussels, 2007.

Secrets of Geographical Indications A Guide For Small and Medium-sized Exporters, World Intellectual Property Organization, International Trade Center, Geneva, 2004.

Summaries of Conventions, Treaties and Agreements Administered by WIPO, WIPO Publications, 2013.

Yararlanılan Internet Kaynakları

<http://ec.europa.eu/agriculture/quality/door/list.html>

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:343:0001:0029:en:PDF>

http://www.inao.gouv.fr/repository/editeur/pdf/divers/GUIDE_DU_DEMANDEUR_IG_version_juin_2005-ang1.pdf

<http://www.comte.com/decouvrir/une-filiere-organisee-et-solidaire/le-comite-interprofessionnel-du-gruyere-de-comte-cigc.html>

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:218:0030:0047:en:PDF>

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:165:0001:0141:EN:PDF>

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:148:0001:0061:EN:PDF>

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:055:0013:0018:EN:PDF>

<http://iprgezgini.org/category/a-b-d-patent-ve-marka-ofisi-uspto-kararlari-ve-uygulamasi/>

<http://www.inao.gouv.fr/public/home.php?pageFromIndex=TextesPagesIndep/contact.php~service=contact~labelphpmv=Contact~mnu=no>

http://ec.europa.eu/agriculture/markets/wine/leg/index_en.html

<http://www.origin-gi.com/index.php/en/>

<http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=431>

<http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=432>

http://www.uspto.gov/web/offices/dcom/olia/globalip/pdf/gi_system.pdf

<http://www.uspto.gov/trademarks/law/tmlaw.pdf>

<http://www.wipo.int/lisbon/en/about.html>

<http://www.wipo.int/treaties/en/ip/madrid/>

http://www.wipo.int/treaties/en/ip/paris/trtdocs_wo020.html

http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/trips_e.html